

Sisekaitseakadeemia
Sisejulgeoleku instituut

Marko Mei

**KAITSELIIDU VABATAHTLIKE JUHTIDE TEADLIKKUS
RADIKALISEERUMISEST NING RADIKALISEERUMISEST
TULENEVATE OHTUDE MINIMALISEERIMINE LÄÄNE
MAAKAITSERINGKONNA NÄITEL**

Magistritöö

Juhendaja:

Anne Valk, MBA

Kaasjuhendaja:

Nevil Reinfeldt MA

Tallinn 2024

ANNOTATSIOON

Sisejulgeoleku instituut	2024
<p>Töö pealkiri eesti keeles: Kaitseliidu vabatahtlike juhtide teadlikkus radikaliseerumisest ning radikaliseerumisest tulenevate ohtude minimaliseerimine Lääne maakaitseringkonna näitel. Töö pealkiri inglise keeles: The awareness of volunteer leaders in the Defense League about radicalization and minimizing the risks arising from radicalization, using the example of the Western defense district.</p>	
<p>Lühikokkuvõte: Magistritöö uuris Kaitseliidu Lääne maakaitseringkonna vabatahtlike juhtide teadlikkust radikaliseerumisest ja selle tuvastamisest. Eesmärgiks oli välja selgitada nende teadmised radikalismi ilmingutest ja tuvastamise võimalustest. Uuring koosnes teoreetilisest analüüsist ja fookusgrupi intervjuudest. Tulemustest selgus, et radikaliseerumine on mitmekülgne nähtus, mis hõlmab nii vägivaldseid kui mittevägivaldseid äärmuslikke vaateid. Uuring rõhutas ennetavate ja reageerivate strateegiatega olulisust ning sotsiaalmeedia kontrolli ja isiklike vestluste tähtsust radikaliseerumise tuvastamisel ja ennetamisel. Esile tõsteti ka hariduslike ja informatsiooniliste meetmete, kogukondliku lähenemise ning koostöö vajalikkust teiste organisatsioonidega. Magistritöö soovitas jätkata riskijuhtimise, organisatsioonikultuuri arendamise ja liikmete koolitamise strateegiatega arendamist, et tugevdada Kaitseliidu positsiooni ja mainet julgeoleku tagajana.</p>	
<p>Võtmesõnad: Ekstremism, radikaliseerumine, radikaliseerumise ennetamine, vabatahtlikud juhid, Kaitseliit, radikalismi ilmingud, organisatsioonikultuur.</p>	
<p>Võõrkeelsed võtmesõnad: Extremism, radicalization, prevention of radicalization, volunteer leaders, Estonian Defence League, manifestations of radicalism, organizational culture.</p>	
<p>Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia</p>	
<p>Töö autor: Marko Mei</p> <p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujalt allikatest saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma magistritöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas. Annan Sisekaitseakadeemia tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose reprodutseerimiseks säilitamise ja elektroonilise avaldamise eesmärgil, sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Annan loa teose üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Sisekaitseakadeemia veebikeskkonna kaudu sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Olen teadlik, et nimetatud õigused jäävad alles ka autorile. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.</p>	
<p>Allkiri: /allkirjastatud digitaalselt/</p>	
<p>Vastab lõputöö nõuetele:</p>	
Juhendaja: Anne Valk	Allkiri: /allkirjastatud digitaalselt/
<p>Vastab lõputöö nõuetele:</p>	
Kaasjuhendaja: Nevil Reinfeldt	Allkiri: /allkirjastatud digitaalselt/
<p>Kaitsemisele lubatud</p>	
Instituudi juhataja: Erkki Koort	Allkiri: /allkirjastatud digitaalselt/

SISUKORD

ANNOTATSIOON	2
SISUKORD.....	3
TERMINITE JA LÜHENDITE LOETELU	4
SISSEJUHATUS.....	5
1. LIIKMETE RADIKALISEERUMINE NING SELLEGA KAASNEVAD OHUD RIIGIKAITSEORGANISATSIOONILE.....	9
1.1 Radikaliseerumine olemus ja põhjused	9
1.2 Radikaliseerumise võimalikud viisid ja nende kujunemine	15
1.3 Sõjaväelise taustaga inimeste radikaliseerumisega kaasnevad julgeolekuohud.....	22
1.4 Radikaliseerumise levik, tuvastamine ja ennetamine	27
2. KAITSELIIDU VABATAHTLIKE JUHTIDE TEADLIKKUS RADIKALISEERUMISEST	32
2.1 Metoodika ja valim	32
2.2 Fookusgrupiintervjuude tulemused	35
2.3 Uurimistulemuste analüüs	53
2.4 Järeldused ja ettepanekud	58
KOKKUVÕTE.....	71
SUMMARY	73
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU.....	75
LISAD	83
Lisa 1. Poolstruktureeritud fookusgrupi intervjuu.....	83
Lisa 2. Intervjuude koodipuu.....	84

TERMINITE JA LÜHENDITE LOETELU

Ideoloogia – mitmesuguste ideede ning vaadete süsteem, hoiakute ideeline alus (Eesti Keele Instituut, 2009).

Radikaliseerumine - protsess, mille käigus võtab inimene omaks äärmuslikud vaated, arusaamad ja väärtused, asub neid igapäevaelus järgima ning tihti ka propageerima (PPA, 2019, p. 5)

Äärmuslus ehk ekstremism - ühiskondlike normide, tavade ja riigi seaduste radikaalne eiramine, et saavutada poliitilisi, religioosseid, sotsiaalseid või majanduslikke eesmärke. (PPA, 2019, p. 6)

Maakaitseringkond - kindlaksmääratud vastutusalaga Kaitseliidu struktuuriüksus (Kaitseliidu kodukord, 2020).

Kaitseliidu malev - Malev on kindlaksmääratud territoriaalse vastutuspiirkonnaga Kaitseliidu struktuuriüksus, mille ülesanne on rahva vaba tahte kaasamine ühiskonna julgeoleku tagamiseks. Maleva ja tema allüksuse vastutuspiirkond määratakse maleva põhimääruses. (Kaitseliidu kodukord, 2020)

Malevkond – Kaitseliidu maleva allüksus, mis vastutab teatud maa-ala eest ning mis koondab enda alla kompaniid ja/või rühmad (Kaitseliidu kodukord, 2020).

SISSEJUHATUS

Lähtudes Eesti julgeolekupoliitika alustest on Eesti riigi eesmärk kindlustada Eesti iseseisvus ja sõltumatus, rahva ja riigi kestmine, territoriaalne terviklikkus, põhiseaduslik kord ja elanikkonna turvalisus. Eesti viib julgeolekupoliitikat ellu põhiõigusi ja -vabadusi järgides ning põhiseaduslikke väärtusi kaitstes. Eesti sõjalise kaitse aluseks on iseseisev kaitsevõime ning NATO kollektiivkaitse. Iseseisvat kaitsevõimet tagavad Eestis kaitseväge koos reservväelastega ning Kaitseliit oma vabatahtlike liikmetega. Lisaks kaasatakse Kaitseliitu ka teiste mittesõjaliste ohtude vastu tegutsema. Erinevaid mittesõjalisi valdkondi hõlmavatel julgeolekuohtudel on suur tähtsus praeguses julgeolekupildis, mistõttu nõuab kriiside ja konfliktide edukas ennetamine ning neile vastu astumine kiirust ja spetsialiseeritust. (Kaitseministeerium, 2023)

Vabatahtlike riigikaitsejaid ühendav Kaitseliit on Kaitseministeeriumi valitsemisalas tegutsev vabatahtlik ligi 18000 liikmega, sõjaväeliselt korraldatud ning relvi valdav riigikaitseorganisatsioon. Koos Naiskodukaitse, Noorte Kotkaste ja Kodutütardega on Kaitseliidu peres tegevad kokku ca 30 000 vabatahtlikku. Kaitseliit lähtub oma tegevuses Kaitseliidu seadusest ning riigikaitse arengukavast. (Kaitseliit, 2023) Varasemalt on uuritud ja tuvastatud näiteks USA-s ühe võimaliku sisejulgeolekuohuna radikaliseerumist ja ekstremismi sõjaväelasliku taustaga isikute seas (Haugstvedt & Koehler, 2023, p. 528). Tulenevalt sellest, et selle valdkonnaga ei ole Kaitseliidus laiemalt tegeletud on oluline, et radikaliseerumise probleemile pöörataks rohkem tähelepanu ka Eestis.

Radikaliseerumine on protsess, mille käigus võtab inimene omaks äärmuslikud vaated, arusaamad ja väärtused, asudes neid igapäevaelus järgima ning tihti ka propageerima. Radikaalses mõtteviisis ei ole seni halba, kui mõtteviisist saab eluviis, mis läheb vastuollu ühiselureeglitega, millega kaasnevad seadusrikkumised. Seejärel on tegemist ilminguga, mis ohustab avalikku korda ja halvemal juhul ka riiklikku julgeolekut (Sisekaitseakadeemia, *et al.*, 2019, lk. 5). Äärmuslust ehk ekstremismi võib defineerida kui riigis eksisteerivate ühiskondlike normide ja seaduste radikaalset eiramist üksikisikute või isikurühmade, s.t organisatsioonide või rühmituste poolt, kelle kaugemaks eesmärgiks võib muuhulgas olla ka kehtiva riigikorra asendamine neile sobilikuga. Üldtunnustatud ja klassikaline on ekstremistlike rühmituste jaotumine parempoolseteks ja vasakpoolseteks ekstremistideks, kuid see ei ole absoluutne. Eestis esineb veel äärmuslust, milles on ühendatud nii vasakpoolne ideoloogia, kui ka paremäärmuslusele viitav ühe rahvuse absoluutse privilegieerituse eeldamine ja taotlemine.

(Kaitsepolitseiamet, 2023) Äärmuslus muutub probleemiks, kui kasutatakse ebaseaduslikke viise oma eesmärkide saavutamiseks või toetatakse sellist tegevust (Sisekaitseakadeemia, *et al.*, 2019, lk. 7).

Radikaliseerunud liikmete osakaal võib mõjutada riigikaitseorganisatsiooni panustamist erinevate kriiside puhul mitmel viisil, sealhulgas sisejulgeoleku küsimustes, ressursside ja prioriteetide osas ning organisatsiooni liikmete hoiakutes ja valmisolekus. Seetõttu on oluline, et riik jälgiks hoolikalt äärmusluse levikut ja võtaks kasutusele vajalikke meetmeid selle vastu võitlemiseks, et tagada oma riigi julgeolek ja kaitsevõimekus kriisiolukordades. Äärmusluse vastu võitlemine hõlmab teataval määral ka eetilisi küsimusi ja raskeid otsuseid, mis võivad mõjutada organisatsiooni liikmete moraali ja valmisolekut teha raskeid otsuseid kriisiolukordades, tulenevalt sellest, et need võivad olla konfliktis oma isiklike veendumuste ja organisatsiooni ülesannetega.

Magistritöö **aktuaalsus** tuleneb sellest, et radikaliseerumise ohtu on kirjeldatud nii Eesti julgeolekupoliitika alustes (Kaitseministeerium, 2023), kui ka Siseturvalisuse arengukavas 2020–2030 (Siseministeerium, 2020), kus on välja toodud, et ühiskonna sidususe ja riigi kerksuse tugevdamiseks on vaja ennetada ja tõkestada radikaliseerumist. Lisaks on Siseturvalisuse arengukava 2020–2030 ühe tegevussuunana välja toodud ka see, et on vaja parandada riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse spetsialistide teadlikkust radikaliseerumise põhjustest ja tundemärkidest ning suurendada oskusi selliste riskide maandamiseks. 2022. aastal alanud täiemahuline sõda Ukrainas on pannud Eesti riigi valmistuma nii siseriiklike kriiside lahendamiseks kui ka sõjaliste rünnete tõrjumiseks ning antud kriiside lahendamisel annab oma panuse ka Kaitseliit. Arvestades Kaitseliidu liikmeskonna suurust, on tõenäoline, et organisatsiooni võib kuuluda ka radikalismile kalduvaid inimesi, mis võib mõjutada omakorda Kaitseliidule püstitatud ülesannete täitmist nii siseriiklike kui ka sõjaliste kriiside lahendamise korral, kui radikaliseerunud liikmed ei soovi täita neile püstitatud ülesannet.

Magistritöö **fookuses** on vabatahtlikud Kaitseliidu juhid ja nende teadlikkus radikaliseerumise olemasolust ja võimalikest ohtudest organisatsioonile ning neile seatud ülesannetele.

Magistritöö **uudsus** peitub selles, et autorile teadaolevalt ei ole varasemalt läbi viidud ühtegi uuringut Eestis, mis uuriks radikaliseerumist kaitsejõududes ning pole ka uuritud Kaitseliidu vabatahtlike juhtide teadlikkust radikaliseerumisest ega hinnatud radikaliseerunud kaitseliitlastest tulenevat võimalikku ohtu organisatsioonile. Erinevate siseriiklike

hübriidohtude kontekstis on vajalik antud teemale tähelepanu pöörata ning uurida valdkonda laiemalt ka kaitsejõududes. Varasemalt on radikaliseerumise teadlikkust uuritud vanglate kaplanite näitel (Viilup, 2021), islamiusuliste radikaliseerumist Eesti vanglates (Järva, 2017) ning politseiametnike teadlikkust radikaliseerumisest (Limbak, 2017). Lähtudes sellest, et Kaitseliidus ei ole radikaliseerumise alaseid uuringuid läbi viidud, võib olla tõenäoline, et Kaitseliidu vabatahtlike ülemate teadlikkus radikaliseerumisest võib olla puudulik tuvastamiseks ja ennetamiseks võimalikke radikalismist tulenevaid riske organisatsioonis. Tulenevalt sellest, et Kaitseliidu liikmete arvukus on suur, võib organisatsiooni kuuluda ka radikaalsusele kalduvaid inimesi ning seetõttu on oluline radikaliseerumise ennetamiseks kaardistada kaitseliitlaste teadlikkus radikaliseerumisest.

Eelnevalt tulenevalt on magistritöö **uurimisprobleemiks** küsimus: milline on Kaitseliidu Lääne maakaitseringkonna vabatahtlike juhtide teadlikkus radikaliseerumisest ja selle tuvastamisest?

Uurimisprobleemi täpsustavad **uurimisküsimused**:

1. Millised on vabatahtlike juhtide varasemad teadmised radikaliseerumisest?
2. Mille järgi Kaitseliidu Lääne maakaitseringkonna vabatahtlike juhid radikaliseerumist ära tunnevad?
3. Millised on vabatahtlike juhtide kokkupuuted radikaliseerunud inimestega?
4. Millist võimalikku ohtu näevad Kaitseliidu vabatahtlikud juhid organisatsioonile radikaliseerunud või radikaliseerumisele kalduvate isikute poolt?

Magistritöö eesmärgiks on välja selgitada Kaitseliidu Lääne maakaitseringkonna Kaitseliidu vabatahtlike juhtide teadmised radikalismi ilmingutest ja selle tuvastamise võimalustest riigikaitseorganisatsioonis. Eesmärgi saavutamiseks ning uurimisküsimustele vastamiseks püstitatakse järgmised uurimisülesanded:

1. Analüüsida radikalismi ja radikaliseerumise teoreetilist olemust, leida radikaliseerumise põhjused ning tuvastamise võimalused.
2. Viia läbi fookusgrupi intervjuud Lääne maakaitseringkonna vabatahtlike juhtidega.
3. Analüüsida läbiviidud intervjuu tulemusi vastavalt teoreetilisele käsitlusele ning teha ettepanekud Kaitseliidu Lääne maakaitseringkonnas radikaliseerumise alase teadlikkuse arendamiseks lähtuvalt tuvastatud kitsaskohtadest.

Käesolevas magistritöös kasutatakse kvalitatiivset uurimismeetodit (Merriam, 2009, pp. 3-5) ja fenomenograafilist uurimisstrateegiat. Fenomenograafiline lähenemine sobib antud magistritööga seetõttu, et uuritakse inimeste kogemust ja arusaama ning uuringu eesmärk on võimalikult detailselt ja süsteemselt kirjeldada uuritavate arusaama kindla nähtuse või fenomeni kohta (Barnard, *et al.*, 1999, pp. 212-213). Andmekogumise meetodina on planeeritud kasutada kvalitatiivset poolstruktureeritud fookusgrupi intervjuud (Flick, 2009, p. 150) Kaitseliidu Lääne maakaitseringkonna ehk Pärnumaa, Läänemaa ja Saaremaa malevate vabatahtlike juhtidega, kes juhivad vähemalt 20 liikmelist üksust.

Andmeanalüüsimeetodina kasutatakse kvalitatiivset sisuanalüüsi, mille käigus tuletatakse tekstist mustreid ning seejärel luuakse nende abil kategooriad ja koodid. Intervjuu tekst transkribeeritakse ja kodeeritakse (Hood, 2005, pp. 211-212).

Magistritöö koosneb kahest peatükist, kus esimeses peatükis kajastatakse teoreetiliselt inimeste radikaliseerumist ning selle võimalikku tuvastust. Lisaks uuritakse radikaliseerumisega kaasnevaid julgeolekuohte läbi riigikaitseorganisatsiooni vaate. Peatükis kajastatakse ka teistes riikides tuvastatud riigikaitseorganisatsioonidega seotud radikaliseerumist ning sellest tulenevaid mõjusid organisatsioonile. Teises peatükis keskendutakse töö empiirilisele osale ehk analüüsitakse vabatahtlike pealikega läbi viidud intervjuusid ning tuuakse välja uuringu tulemused ja ettepanekud vabatahtlike Kaitseliidu liikmete teadlikkuse suurendamiseks.

1. LIIKMETE RADIKALISEERUMINE NING SELLEGA KAASNEVAD OHUD RIIGIKAITSEORGANISATSIOONILE

1.1 Radikaliseerumine olemus ja põhjused

Uurimisküsimustele vastuse saamiseks ning radikaliseerumise olemuse mõistmiseks on oluline mõista antud nähtuse ajaloolist arengut ning mõistete sügavamad sisu. Radikaliseerumise etümoloogiline uurimine ei ava teemat selle uuringu/uurimistöö kontekstis, kuid aitab selgitada ajaloolist arengut. Sõna „radikaalne“ pärineb ladina keelest ning tähendab otsetõlkes juurt. Sellest lähtuvalt tähendab radikaalne olemine kujundlikult öeldes "tagasipöördumist oma juurte juurde". Sõna "radikaalne" saab mõista kontekstis, kus omadussõna kasutatakse ideede, tavade ja uskumuste osas suhtelisel viisil, mis on tinglikult seotud ajaga ja ruumiga. Mis on radikaalne, sõltub selgelt ajaloolisest ja geograafilisest kontekstist. (Balzacq & Settoul, 2022, pp. 3-4)

Ajaloo käigus on radikalismi kui kontseptsiooni tähendus oluliselt muutunud. Näiteks paljud 19.sajandi poliitilised parteid, kes end radikaalseteks nimetasid, olid peamiselt radikaalsed selles mõistes, et nad vastandasid ennast tollastele monarhistlikele riigikordadele ning taotlesid vabariiklust, soovides sisse viia demokraatliku süsteemi, kus valimisõigust ei seostatud varalise omandiga ega inimese sooga. Võib öelda, et radikaalsuse kontseptsiooni sisu on vähem kui sajandi jooksul muutunud üsna drastiliselt, sest kui 19. sajandil viitas mõiste „radikaalne“ peamiselt liberaalsetele, demokraatlikele ja progressiivsetele poliitilistele seisukohtadele, siis sõna tänapäevane kasutus nagu näiteks mõiste „radikaalne islamism“, viitab sageli vastupidises suunas liikumisele, tuues päevakorda fundamentalistlikke, antidemokraatlikke ja tagurlikke hoiakuid. (Schmid, 2013, p. 7)

Kaitsepolitsei amet (2018, lk. 30) toob välja, et radikaliseerumine on isiku käitumise ja uskumuste järkjärguline muutumise protsess, mis võib viia vägivaldse äärmusluse ja terrorismi ja soovini põhjalikult muuta ühiskonna ideoloogilist baasi. Aastal 2005, pärast selle termini ilmnemist ELi politsei- ja luureringkondades, määratles komisjon vägivaldse radikaliseerumise kui nähtuse, kus inimesed võtavad omaks seisukohti, vaateid ja ideid, mis võivad viia terrorismiaktideni. Lisaks sellele on määratletud radikaliseerumist kui inimeste kaldumist ekstremismi, mis lõpptulemusena avaldub terrorismis. (Bakowski, 2022, p. 2)

Euroopa Regioonide Komitee toob välja, et üldiselt tunnustatud määratluse puudumisel nähakse radikaliseerumise all nähtust, mille puhul peavad inimesed vägivalla kasutamist

õigustatuks ja/või kasutavad vägivalda oma poliitiliste eesmärkide saavutamiseks. Need on eesmärgid, mis rikuvad demokraatlikku õiguskorda ja selle aluseks olevaid põhiõigusi. (Euroopa Regioonide Komitee, 2017, lk. 2) Samas on näiteks Egiptuses režiimi toetajate ja ametnikega läbi viidud uuringus leitud, et radikalismi määratluses ei tohiks viidatud olla demokraatliku süsteemi õõnestamisele, vaid pigem peaks olema viidatud suveräänsele ja seaduslikule riigile. Vastukaaluks antud mõttele väljendasid vastandlikke seisukohti samas uuringus Egiptuse akadeemikud ja noorteaktivistid, kes leidsid, et vägivaldse äärmusluse kontseptsiooni tuleks laiendada selliselt, et see hõlmaks ka institutsionaalset ja riiklikku vägivalda. Lisaks leiti, et autoritaarne režiim võib tekitada vägivaldset äärmuslust, millest võib režiim laiema toetuse saamiseks kasu saada. (Winter, *et al.*, 2017, p. 9)

Täiendavalt on leitud veel, et radikaliseerumine hõlmab ekstremistliku maailmavaate omaksvõtmist, mis on tagasilükatud laiema ühiskonna poolt ning peab vägivalda kasutamist legitiimseks meetodiks ühiskondlike või poliitiliste muutuste saavutamiseks. (Hafez & Mullins, 2015, pp. 960-961). Mõisted radikaliseerumine ja extremism võivad eksisteerida ühe spektri raames, kus radikaliseerumine asub selle spektri ühes otsas, mis on mittevägivaldne ja varjatud ning extremism asub teises otsas, mis on vägivaldselt avaldunud ja ilmne. See tähendab, et neil on omavahelised seosed, kuid see ei tähenda, et radikaliseerumine viib alati vägivaldse ekstremismini. (UNDP, 2015, p. 3)

Ekspertide vahel ei valitse üksmeel mitte ainult radikaliseerumise määratluse osas, vaid ka selles osas, miks ja kuidas üksikisikud ja rühmad radikaliseeruvad. Uurijate jaoks, kes uurivad radikaliseerumise juuri, tundub ainsana vaieldamatu asjaolu, et ükski üksik tegur pole piisav ega vajalik radikaliseerumiseks (Bakowski, 2022, p. 3). Radikaliseerumise põhjuseid, mis võivad viia terrorismini, tuleks Schmidti (2013, p. 4) tõlgenduse järgi otsida mitte ainult mikrotasandilt, vaid ka meso- ja makrotasandilt:

- Mikrotasand, st individuaalne tase, hõlmab näiteks identiteediprobleeme, läbikukkunud integratsiooni, võõrandumise tundeid, marginaliseerumist, diskrimineerimist, suhtelist võõrandumist, alandamist (otsest või kaudset), stigmatiseerimist ja tagasilükkamist, sageli koos moraalse pahameele ja kättemaksu (otseste või kaudsete) tunnetega.
- Mesotasand ehk laiem radikaalne keskkond on tasand, kus radikaalid leiavad toetust ja kus nende ideed võivad levida, eriti nende seas, kes jagavad sarnaseid muresid ja

eesmärke. See tasand võib viia noorte radikaliseerumiseni ja terroristlike rühmituste tekkimiseni.

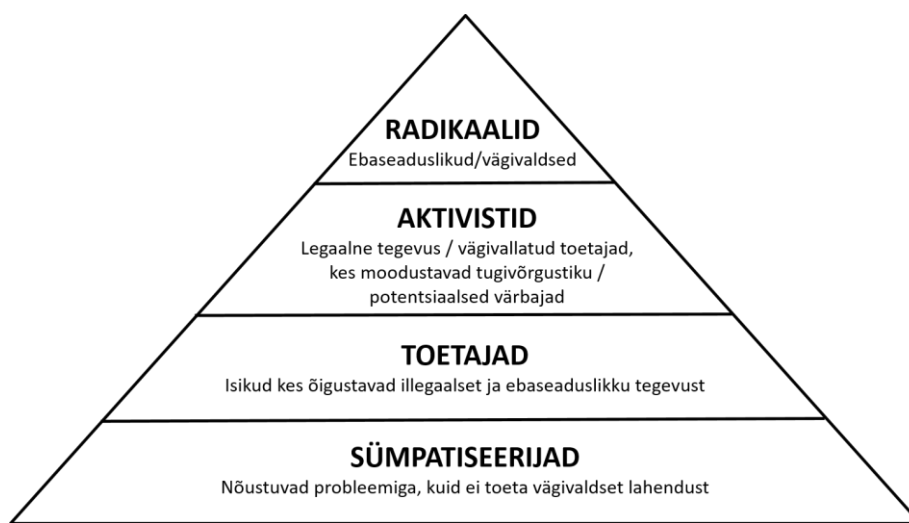
- Makrotasandil käsitletakse radikaliseerumisele kaasa aitavaid tegureid laiemas kontekstis, mis hõlmavad valitsuse ja kodu- ning välismaal ühiskonna rolli, üldsuse arvamuse radikaliseerumist ja parteipoliitikat, pingelisi enamuse-vähemuse suhteid, eriti seoses välismaiste diasporaa rühmadega ning ka puuduvate sotsiaalmajanduslike võimaluste rolli, mis viib kogu ühiskonna sektorite mobiliseerumisele ja radikaliseerumisele, millest osa võib võtta terrorismi vormi.

Radikaliseerumine on keeruline nähtus, millel võib olla mitmeid juurpõhjuseid. ÜRO Arenguprogrammi raporti kohaselt (UNDP, 2015, pp. 4-6) on välja toodud kolm peamist juurpõhjust: sotsiaalne ebaõiglus, mis tuleneb majanduslikust, sotsiaalsest ja poliitilisest marginaliseerumisest, nõrk riiklik võimekus ehk riigid ei suuda oma võimu kehtestada ning seeläbi inimesed radikaliseeruvad ning inimlike põhivajaduste puudumine, mis hõlmab endas lisaks toidule, peavarjule ja veele identiteeti, kultuurilisi väärtusi, tunnustust jne.

Ameerika Ühendriikide Justiitsministeeriumi poolt tellitud uuringu kohaselt hõlmasid radikaliseerumist soodustavad tegurid rahalist ebastabiilsust, vaimse tervise probleeme ning sotsiaalseid tegureid nagu ohvristumine, stigmatiseerimine ja marginaliseerimine. Need tegurid aitasid kaasa paljude uuritud inimeste radikaliseerumisele. Rohkem kui pool uuringus osalenud endistest ekstremistidest koges "ümberorienteerumise sündmust," mis oli dramaatiline või traumeeriv elusündmus. See sündmus sundis neid hülgamma oma varasemad vaated ja omaks võtma radikaliseerunud veendumused. Enamus endistest ekstremistidest kirjeldasid, kuidas nad tarbisid radikaliseerumise käigus propagandamaterjale, peamiselt veebisisu, kuid ka raamatuid ja muusikat. Mõned uuringus osalenud isikud olid värvatud ekstremistlikesse liikumistesse, mis aitasid kaasa nende radikaliseerumisele. Enamusel juhtudest tõi inimeste liitumine ekstremistlike gruppidega kaasa uute sotsiaalsete sidemete loomise, mis motiveeris neid radikaalseid vaateid omaks võtma. Mõned uuritavad märkisid, et radikaliseerumise kogemus tõi kaasa positiivseid aspekte, näiteks tunde, et nad on ühenduses ja omavad uut jõudu. (Brown, 2021, pp. 4-5)

Diego Muro (2016, p. 4) tõlgenduse (vt joonis 1) järgi saab vaadata radikaliseerumist ka läbi poliitilise radikaliseerumise püramiidimudeli, kus püramiidi kõrgemad tasemed on seotud suurenenud pühendumusega, kuid kaasatud on vähem inimesi. Püramiidi tipp tähistab väikest

hulka aktiivseid terroriste, kes jäävad suhteliselt väikeseks grupiks, kui neid vaadatakse suhtena kõikidesse nendesse, kes võivad nende veendumustega (näiteks ülemvõim, ebaõiglus, usaldamatus, haavatavus jne) nõustuda. Aktivistide tase koosneb neist, kes ei pane toime vägivaldseid tegusid, kuid pakuvad neile, kes on tipus, varjatud tuge (näiteks värbamine, poliitiline või finantsiline toetus jne). Järgmine tase koosneb suurest toetajate grupist, kes õigustavad terroristide poolt vägivaldseid vahendeid, kuid ka eesmärgi, mille eest nad väidavad endid võitlevat. Püramiidi alus koosneb palju suuremast kaasaelajate grupist, kes nõustuvad terroristide poolt saavutatavate eesmärkidega. Seda laiemat toetajate kogukonda võib pidada sotsiaalseks grupiks, mida terroristlik grupp väidab esindavat. (Muro, 2016, p. 4)

Joonis 1: Radikaliseerumise püramiidmudel (Muro, 2016, p. 4)

Euroopa komisjoni ekspertgrupp leiab, et ideoloogia mängib radikaliseerumisel terrorismi suunas olulist rolli, kus inimeste mõttemaailma ja veendumuste muutmine on oluline osa protsessist, mis paneb nad kasutama vägivalda äärmuslike eesmärkide saavutamiseks. Ideoloogia aitab neil aktsepteerida vägivalda kui vahendit poliitiliste muutuste saavutamiseks ning loob keskkonna, kus vägivald on normaalne. Ideoloogia aitab ka vähendada moraalseid takistusi ja õigustab äärmuslike meetodite kasutamist. Terroristid kasutavad sageli ideoloogilist propagandat, et veenda noori ja haavatavaid inimesi oma tegevusi toetama ning dehumaniseerima vägivalla ohvreid. See paneb nad kasutama vägivalda oma ideede nimel. Need ideoloogiad hõlmavad rahvuslust, marksismi, fašismi, usulist fundamentalismi jt. Kognitiivsed raamistikud, mis pärinevad nendest ideoloogiast, aitavad inimestel määratleda end osana rühmast, kus vägivald on oluline osa sellest kollektiivsest identiteedist. (Alonso, *et al.*, 2008, pp. 14-19)

Radikalismi ja radikaalsusele kaldumist seostatakse ühiskonnas laiemalt islami radikalismiga, mis pärineb peamiselt panislamismil ja islami fundamentalismil. Antud kahe tõlgenduse ühine seos on islami religioosse, sotsiaalse, poliitilise ja majandusliku elu reformimine selliselt, et naasta aluspõhimõtete juurde, taastades traditsioonid ja tõstes religiooni tähtsust. (Kachan, 2018, p. 107) Ekstreemismi kui väljendi kasutus on samuti loonud moonutatud ohu kuvandi, keskendudes ebaproportsionaalselt palju muslimi elanikkonnale kui ainsale olulisele terroristliku vägivalla allikale. Tegelikult tapeti aastatel 1990 kuni 2012 vähemalt 249 inimest äärmusparempoolsete vägivalla intsidentides Euroopas, võrreldes 263 inimesega, kes tapeti al-Qaeda inspiratsioonist saadud vägivalla tagajärjel, mis näitab, et mõlemad ohud on samas suurusjärgus. Lisaks tõlgendatakse muslimite poolt toime pandud poliitilist vägivalda kui laiemate väärtuste ja identiteedi kokkupõrke sümptomit, samas kui paremäärmuslaste poolt toime pandud poliitilist vägivalda on vähem tähtsustatud ja tõlgendatud kui üksikjuhtumeid väljaspool igasugust laiemat soodustavat keskkonda. (Kundnani, 2012, p. 2)

Sõltumata religioonist ei ole radikaalsusele kaldumine või radikalism seotud üksnes islamismiga, vaid sarnast tegevust saab kirjeldada laiemalt läbi fundamentalismiteooria. Fundamentalism pärineb 20. sajandi algusest Ameerika Ühendriikidest, kus hakati koostama traktaatide sarja *''The Fundamentals: A Testimony of Truth''*. Need köited kaitsesid ortodoksseid protestantlikke uskumusi ja ründasid liberaalset teoloogiat, katoliiklust, sotsialismi, modernismi, ateismi, kristlikku teadust, mormonismi, spiritismi ja evolutsionismi jm uuendusmeelset. (Dixon & Torrey, 1909, p. 14-37) Teos koostati kaitsereaktsiooniks kiiresti muutuva maailma arengu vastu, kus toimus darvinismi kiire levik koos ajaloolis-kriitilise piibliteaduse levikuga (Riistan, 2013, lk 281). Fundamentalismi saab määratleda kui uskumise viisi, mida iseloomustavad kindlad ainutõed, kinnihoidmine väljakujunenud olemuslikult õigetest ja vääramatutest usulistest praktikatest, aktiivne vaenlase kujund ja eelarvamuslikkus teistimõtlejate suhtes. Fundamentalism uskumise viisina võib seega esineda laiemalt erinevates usulistes traditsioonides ning fundamentalismi puhul on tegu nüüdisajale iseloomuliku nähtusega. (Lehtsaar, 2009, lk 30-31) Religioosset fundamentalismi defineeritakse kui uskumust, et on olemas ainus religioosete õpetuste kogum, mis sisaldab inimkonna ja jumalikkuse kohta käivat fundamentaalset, põhilist, sisulist, olulist ja eksimatut tõe. See tõde on vastuolus kurjuse jõududega ja sellega tuleb energiliselt võidelda, järgides tänapäeval religiooni fundamentaalseid ja muutumatuid praktikaid minevikust. (Koopmans, 2015, p. 26)

Ideoloogia moodustab seega lahutamatu osa radikaliseerumise protsessist. Siiski arvatakse, et ideoloogia üksi ei ole otsustav, vaid seda tuleb täiendada teiste teguritega – poliitilise ja sotsiaalse keskkonnaga ning psühholoogilise vajadusega identiteedi järele. Kasutades religiooni kui kasulikku narratiivi, ehitatakse kognitiivne raamistik usulise fundamentalismi ja teiste ideoloogiate ümber, et luua solidaarsust ja suurendada truudust asjale. Usuline fundamentalism, mis sageli on radikaliseerumise südames, võib olla defineeritud kui usk absoluutsesse religioosesse tõesse, mis on väljakutseks kurjadele jõududele, mille vastu tuleb seista täna samamoodi nagu minevikus. Samas saab vaid väita, et ainult väike osa usulise fundamentalismi järgijatest on vägivaldsed. (Koopmans, 2015, pp. 34-36)

Uuringud kristliku fundamentalismi kohta on dokumenteerinud tugevat seost vaenulikkusega mitmete erinevate inimrühmade suhtes nagu homoseksuaalid (Hunsberger, 1996, pp. 39-40), üksikud naised (Hunsberger, *et al.*, 1999, pp. 185-186), juudid (Ahmed & Bashirov, 2020, p. 151) ning mitmed teised etnilised ja rassilised vähemused (Johnson, *et al.*, 2012, pp. 138-139). Üldisemalt korreleerub kristlik fundamentalism tugevalt paremäärmusliku autoritaarsusega ning sellisel määral, et seda võib vaadelda paremäärmusliku autoritaarsuse religioosse ilminguna (Womick, *et al.*, 2021, p. 278).

Radikaliseerumise mõiste, mis etümoloogiliselt tähendab "tagasipöördumist juurte juurde", on ajalooliselt ja kontekstiliselt muutunud. Algselt viitas see peamiselt liberaalsetele ja demokraatlikele poliitilistele liikumistele, ent kaasaegses kontekstis on see sageli seotud fundamentalistlike ja antidemokraatlike suundumustega nagu seda on näha radikaalse islamismi näitel. Radikaliseerumine kujutab endast järkjärgulist protsessi, kus isikute uskumused ja käitumine muutuvad, viies võimaliku vägivaldse äärmusluse ja terrorismini. Selle protsessi mõistmine eeldab mitmetasandilist analüüsi, alates isiklikust identiteedikriisist ja marginaliseerumisest kuni laiemate sotsiaalsete ja poliitiliste tingimusteni. Radikaliseerumise keerukust rõhutab ka ideoloogiate roll, mis võivad õigustada vägivalda poliitiliste muutuste saavutamiseks, ulatudes rahvuslusest ja marksismist usulise fundamentalismini. Oluline on mõista, et radikaliseerumine ei ole ainuomane ühele religioonile või ideoloogiale, vaid on laiem nähtus, mis nõuab süvitsi mõistmist ja mitmekülgset lähenemist. Kaitseliit organisatsioonina peab olema teadlik erinevatest ideoloogiatest ja äärmusluse vormidest, mis võivad mõjutada oma liikmeid ja laiemat kogukonda, seega peab säilima organisatsiooni pidev valmisolek ja teadlikkus erinevatest radikaliseerumisprotsessidest, mis aitab tugevdada riigikaitset ja tagada ühiskonna turvalisust.

1.2 Radikaliseerumise võimalikud viisid ja nende kujunemine

Radikaliseerumise võimalike viiside ja nende kujunemise teoreetiline käsitlus on oluline, sest see pakub põhjalikku arusaama äärmuslike ideede ja käitumise tekkimisest ning levikust. Radikaliseerumine on protsess, mis kulgeb keerukate suhtlemiste kaudu ning aja jooksul arenevate mittevägivaldsete tegevuste eskalatsioonist vägivaldsemate tegevusteni. Antud mõiste on raskesti määratletav, kuid kontseptuaalselt eristatakse kognitiivset radikaliseerumist vägivaldsest radikaliseerumisest. Kognitiivne radikaliseerumine on protsess, mille käigus inimesed võtavad vastu ideid, mis on vastuolus valitsevate normidega, vastanduvad kehtivale korrale ja püüavad selle asendada teisega, mis põhineb erineval uskumuste süsteemil. Vägivaldne radikaliseerumine, mis hõlmab palju väiksemat inimeste rühma, ilmneb siis, kui inimesed kasutavad igat võimalikku vahendit kognitiivse radikaliseerumise ideede ja uskumuste rakendamiseks. Oluline on mõista, et radikaalse ideoloogia omaks võtmise puhul ei ole vajalik ega eelduslik see, et inimene viiks ellu vägivaldseid tegevusi. See tõlgendus erineb nendest tõlgendustest, mis eeldavad, et radikaliseerumine ja vägivald käivad käsikäes. (Balzacq & Settoul, 2022, pp. 29-31)

Samas vastupidiselt eelkirjeldatule leitakse, et radikaliseerumist nähakse kui protsessuaalset hüpet vägivallatutest vastuolude taktikatest taktikatesse, mis hõlmavad vägivaldseid vahendeid. Selles kontekstis on radikaliseerumine ja vägivaldne tegevus üks ja sama. Probleem seisneb aga selles, et see vaade võib viia poliitikani, mis hägustab piiri radikaalsete veendumuste omamise ja vägivalla privilegieerimise vahel, luues sellest õiguspärase vahendi oma tegevuse õigustamiseks. (Alimi, *et al.*, 2015, p. 22) Radikaliseerumine ei ole eeskätt seotud halva majandusliku seisuga, vaid pigem võõrandumisega. Lisaks on leitud, et jõukamatel inimestel on võimalik end rohkem pühendada fundamentaalse religioosse praktika struktuuridesse ning seeläbi kalduda kergemini vägivaldsele radikaliseerumisele. (Deckard & Jacobson, 2015, p. 430)

Radikaliseerumise protsessis toimuvad kolm peamist faasi: *käivitusfaas*, *muutumisfaas* ning *tulemusfaas*. Käivitusfaas hõlmab protsessi algust, kus indiviidile avaldatakse mõju tugevate sotsiaalsete, poliitiliste ja keskkonnategurite poolt. Muutumisfaas on järgmine samm, kus inimene hakkab oma elu ja maailmavaadet kriitiliselt hindama, õppides uusi teadmisi ja kaaludes oma identiteeti uuesti. Tulemusfaas on lõppfaas, kus indiviidil on juba kindlad uued veendumused ja identiteet ning ta võib osaleda vägivaldses käitumises. Kui radikaliseerunud inimeste hulk võib olla suur, siis inimesed, kes osalevad vägivaldses käitumises, on pigem

vähemuses, sest on selge piir radikaalsete ideede aktsepteerimise ning nende ideede tulemusena vägivaldsetesse tegudesse aktiivselt panustamise vahel. (Wilner & Dubouloz, 2010, pp. 48-50)

Radikaliseerumise protsessid hõlmavad kolme peamist mehhanismi: suhte-, kognitiivseid ja keskkonnamehhanismid. Keskkonnamuutused viitavad sotsiaalsetes tingimustes ja ümbruses toimuvatele muutustele, kognitiivsed muutused viitavad jagatud tajude ja tähenduste muutumisele ning suhtlemismehhanismid viitavad muutustele inimeste ja gruppide vahelises suhtluses. Suhtlemismehhanismid mängivad olulist rolli, vahendades keskkonna ja kognitiivsete mehhanismide mõju. Oluline on mõista, et kuigi kognitiivsed ja keskkonnamõjud on olemas ja toimivad, saavad nad oma tegeliku mõju avaldada läbi suhtlemismehhanismide. See tähendab, et radikaliseerumisprotsess käivitub ja kiireneb, kui inimestevahelised suhted ja suhtlemine toetavad ja võimendavad kognitiivseid ja keskkonnamõjusid, eriti olukordades, kus valitseb poliitiline vastuolu. Kiirendatud radikaliseerumine toimub ka siis, kui suhtlemismehhanismid tugevdavad ja kiirendavad juba alanud radikaliseerumisprotsessi, muutes selle intensiivsemaks ja kiiremini edenevaks. (Alimi, *et al.*, 2015, p. 9)

Radikaliseerumist võib mõtestada ka etapiteooriate abil, kus muutus on äkiline ja järgib samasugust teed kõigi inimeste puhul. Radikaalse käitumise etapiteooria määratleb inimesed kategooriatesse inimeste tausta järgi (islamistid, rahvuslased jne) ning tuvastab tegurid, mis võivad viia liikumiseni ühest kategooriast teise. Näiteks inimesel diskrimineerimise tajumisest ning diskrimineerimisest arusaamisest järgmisesse etappi liikumiseni, ehk liitumiseni mõne radikaalse rühmaga. Sellise teooria puhul saab tuvastada olulised etapid ja suunata ressursse nende inimeste mõistmisele ning sekkumiste järjestamisele. Etapiteooriate kohaselt kirjeldatakse, millal inimesed tõenäoliselt mingisse etappi, olekusse, tasandisse või vanusesse jõuavad, kuid mitte seda, kuidas või miks nad seda teevad. (Benevento, 2021, pp. 3-4)

Radikaliseerumise liike jaotatakse ideoloogiate järgi, ehk vasak- ja parempoolne, religioosselt motiveeritud, natsionalistlik/separatistlik või ühe probleemi põhine (vt tabel 1). Erinevate äärmusluse tüüpide ühiseks joonteks on näiteks üks ja lihtsustatud ajaloo käsitus, uskumus, et nende eluviis on rünnaku all ning seda tuleb kaitsta, sümboolika kasutamine oma järgijate inspireerimiseks ning hirmu sisendamine vastasesse. (Maasing & Kaljula, 2017, p. 10)

Paremäärmuslus on lai kontseptsioon, mis hõlmab paremradikaalsust ja äärmuslikku parempoolsust. Enamik äärmusliku parempoolsuse definitsioone hõlmab viit omadust, milleks on rahvuslus, rassism, ksenofoobia, tugeva riigi taotlemine ning demokraatiavastane

meelestatus. (Sterkenburg, 2019, pp. 5-6) Paremäärmuslastel on läbivad narratiivid, mille eesmärgiks on värvata teatud sihtgruppi ning radikaliseerida paremäärmuslasi. *Radicalisation Awareness Network Centre of Excellence* (RAN) poolt koostatud raporti alusel on peamiseks paremäärmuslaste narratiivideks oht põlismaalastele ehk instutsioonide (EL, NATO, ÜRO) ülemvõimu saavutamisele riikide üle, valge rassi nõrgenemine ja moslemite ülemvõim Euroopas, migrantide eelistamine põlismaalastele, kapitalistide, globalistide, vasakpoolsete jt püüd nõrgestada nn "valget rassi", LGBT+ kogukonna süüdistamine sündimuse langemises jne. (Sterkenburg, 2019, pp. 10-11) Eesti on kogunud paremäärmuslike rühmituste tegevust, mis on hõlmanud natsionaalsotsialismi ja ksenofoobia populariseerimist. Kuid nende rühmituste mõju on piiratud, kuigi see on andnud Venemaa propagandale võimaluse näidata Eestit kui riiki, mis toetab natsismi. Paremäärmuslike gruppide huvi poliitiliseks tegevuseks kasvas alates 2008. aastast, inspireerituna Lääne-Euroopa paremäärmuslaste edust. (Liivik, 2015, pp. 92-95)

Vasakäärmuslus on lähtuvalt Saksamaa sisejulgeolekuteenistuse (*Bundesamt für Verfassungsschutz*) määratlusest termin, mis viitab püüdlustele, mis on suunatud vaba demokraatliku põhikorra vastu ning mis põhinevad vabaduse ja sotsiaalse võrdsuse äärmuslikul käsitlemisel, nagu seda leidub anarhistlikes ja kommunistlikes ideedes. Vasakäärmuslased taotleavad olemasoleva riigi- ja ühiskonnakorra kaotamist, asendades selle kommunistliku süsteemi või anarhistliku ühiskonnaga. Vasakäärmuslased näevad kapitalismi kui ekspluateerimise ja allasurumise allikat ning on valmis kasutama oma eesmärkide saavutamiseks vägivalda. (Bundesamt für Verfassungsschutz, 2023) Kaitsepolitsei amet toob lisaks veel välja, et vasakäärmuslaste põhimõtteks on mineviku totalitaarse kommunistliku ideoloogiaga režiimide ülistamine ning nende eesmärk on häirida oma tegevusega võimalikult paljusid riike ja rahvusvahelisi turumajanduslikke sidemeid (Kaitsepolitsei amet, 2023). Eestis on olnud vasakpoolseid liikumisi, mille eesmärgiks on korraldada aktsioone tarbimise, kliimamuutuste, USA välispoliitika, kapitalismi jm vastu, kuid mis ei oma märkimisväärset liikmeskonda ega jõudu. Lisaks on Eestis ka vasakpoolne erakond, mille liikmeskond ei ole märkimisväärne ning millel ei ole olnud erilist edu valimistel. (Maasing & Kaljula, 2017, lk. 17-18)

Religioosselt motiveeritud äärmuslus on nähtus, kus usulised veendumused on radikaalselt tõlgendatud või rakendatud, sageli põrkudes kokku valitsevate sotsiaalsete, kultuuriliste või religioossete normidega (Omar, 2005, pp. 77-79). Peamiselt räägitakse religioosselt motiveeritud äärmusluse puhul islamiäärmuslusest, kuigi ka teistes usu suundades esineb

äärmuslikke praktikaid (nt Jehoova tunnistajad) ning vägivalda (nt kristlikud abordivastased liikumised USAs). Miks islamit seostatakse selle äärmusliku suunaga on asjaolu, et viimaste aastate enim kannatanutega terroriaktid on pandud toime islamistide poolt. (Maasing & Kaljula, 2017, lk. 18-19) Sealjuures tuleb märkida, et vägivaldne islamiäärmuslus on üldmõiste, mille all mõeldakse mitmesuguseid vägivalda propageerivaid sunni ja šii rühmitusi, kelle ideoloogiliseks põhialuseks on salafism ja salafi džihadism. Salafismi läbivaks jooneks on jumala sõna vaieldamatus. (Ranstorp, 2019, pp. 6-9) Eestis on terrorismioht madal, kuid islamistliku terrorismiga seotud kontaktide ja islamiäärmusluse kasv on sellegi poolest võrreldes varasemaga tähelepanuväärne. Terrorismiohu kasvul peetakse oluliseks elemendiks terrorismiga seotud isikute transiiti Eestisse ning siia elama asumise katseid. Lisaks tuleb ohuna silmas pidada ka radikaliseerumise lainet Hamasi-Iisraeli konfliktist tulenevalt ning võimaliku Venemaalt tuleneva rändega seotud hübriidründe realiseerumisel, mille raames võivad äärmuslased saabuda Eestisse. (Kaitsepolitseiamet, 2024, p. 38-39)

Natsionalistid/separatistid on rahvuslased ja separatismi pooldajad (Eesti Keele Instituut, 2009). Separatismi defineeritakse kui enesemääramise liikumist, mis põhineb etnonatsionalistlikul identiteedil ja hõlmab nõudmisi kultuuriliste ja poliitiliste õiguste suurendamisest territoriaalse iseseisvuse võitluseni. Ajalooliselt saab tuua palju näiteid separatistlikest organisatsioonidest nagu Iiri Vabatahtlike Armee (IRA), baskide terroriorganisatsiooni (ETA) või Kosovo Vabastusarmee (KLA), kelle ühiseks jooneks oli soov saavutada suurem autonoomia või iseseisvus peamiselt kogukondlikel keele, kultuuri ja päritolu jagamise põhjustel. Valitsused kasutavad laia terrorismi definitsiooni, et sildistada separatistlike liikumisi terroristlikena. See võimaldab riigil kriminaliseerida etnonatsionaliste ja vältida nende liikumiste legitiimsust. Selle asemel, et otsida poliitilisi lahendusi ja pidada läbirääkimisi separatistidega, valivad riigid tihti radikaalsemad meetmed, et tõrjuda ülestõusu terrorismi vastase võitluse ettekäändel. See retoorika võimaldab riigil õigustada oma soovi säilitada territoriaalne ühtsus, vältides samal ajal läbirääkimisi mässuliste jõududega. (Pokalova, 2010, pp. 429-433) Eestis on pärast Nõukogude Liidu lagunemist olnud mitmesuguseid väljakutseid venekeelse elanikkonna integratsiooniga, mida on mõjutanud ajaloolised, keelelised, hariduslikud ja poliitilised tegurid (Raun, 2009, pp. 526-533). Uuringute andmetel 10–20% Eesti venekeelsest elanikkonnast ei tunne tugevat kuuluvust siinsesse ühiskonda või tajuvad muid probleeme siin elades. Sellest sõltumata ei ole antud vähemus kujunenud separatistlikuks ning kujutanud ohtu Eesti iseseisvusele. (Maasing & Kaljula, 2017, lk. 34)

Ühe probleemipõhise äärmusluse all mõistetakse vägivaldseid tegevusi, mida sooritavad grupid, kes keskenduvad konkreetsele probleemile või eesmärgile. Erinevalt traditsioonilisest terrorismist, mis võib olla suunatud poliitiliste süsteemide radikaalsele muutmisele või riigi üle kontrolli saavutamisele, on ühe probleemipõhine terrorism keskendunud kindlatele poliitilistele, sotsiaalsetele või keskkonnaalastele küsimustele. Ühe probleemipõhise terrorismi peamine omadus on selle fookus üksikutele küsimustele, jättes sageli kõrvale laiemad poliitilised eesmärgid. (Monaghan, 2000, pp. 255-257) Aktuaalse ühe probleemipõhise äärmusluse näitena saab tuua USA-s alguse saanud protestiliikumise Black Lives Matter (BLM), mis oma vägivallatu rassismivastase liikumisega arenes selliseks, mille tagajärjel toimusid USA-s suured tänavarahutused. BLM liikumist vaadeldakse kui radikaalset sotsiaalset liikumist, mille eesmärk on muuta riigi struktuuri ja võimusuhteid (Akbar, 2018, pp. 421-426). Lisaks saab tuua näitena ka COVID-19 pandeemia ning piirangutest tuleneva mõju vastase liikumise, mis koondas inimesi pandeemia levikut takistama pidanud meetmete vastu võitlema. COVID-19 pandeemia valguses levitati desinformatsiooni, kus tegelikult peegeldati kindlaid äärmuslike narratiive. Vandenõuteooriad ja desinformatsioon levisid laiemalt, kui vaid äärmuslike rühmade seas, mõjutades suurt hulka inimesi ja andes tõuke ekstremismile. Uuringud on näidanud, et COVID-19 pandeemiast tulenevate meetmete vastane liikumine soodustas paremäärmuslike ja QAnon gruppide aktiviseerimist pandeemia vastase liikumise toetuseks ning antud äärmuslaste grupid on püüdnud seega ära kasutada COVID-19 pandeemiat kui selgesti eristatavat probleemi ühiskonnas, et levitada oma äärmuslike ideoloogiaid ja radikaliseerida teisi, toetades sellega enda varjatud agendat. Pandeemia on andnud nendele rühmadele uue platvormi oma ideoloogiate levitamiseks ja uute järgijate värbamiseks, kasutades ära pandeemiaga seotud ebakindlust ja hirme. (Davies, *et al.*, 2023, pp. 2329-2343)

Üksiküritajad ehk "üksikud hundid" on isikud, kes tegutsevad üksinda või minimaalse toega ühelt-kahelt teiselt isikult, kasutades vägivalda valitsuse, ühiskonna, äri või sõjaväe vastu, et toetada poliitilisi, sotsiaalseid või finantseesmärke. Peamiselt eristatakse kahte erinevat tüüpi üksiküritajaid, ehk ühenduseta-häiritud ning hooliv-sunnitud tüüpi terroriste. Ühenduseta-häiritud tüüpi isikud on tavaliselt üksiküritajad, kelle tunnusteks on kaebused millegi vastu, planeeritud mitte impulsiivne rünnak, nõrgad sotsiaalsed sidemed, vaimse tervise probleemid ning relvakogemus väljaspool sõjaväge. Samas hooliv-sunnitud üksiküritajad on normaalsed ja sotsiaalsed isikud, kellel on ebatavaliselt tugev kaastunne ebaõigluse käes kannatavate ohvrite suhtes. Selliste isikute tunded suruvad neid isikliku moraalse kohustuse poole, et tuua õiglust nende suhtes toime pandud tegude eest. (Miloshevska, *et al.*, 2019, pp. 1431-1433) Lisaks on

märgistus "üksik hunt" meedia ja radikaalsete poliitiliste tegelaste konstrueeritud mõiste, mitte sotsiaalteaduslik kontseptsioon või õigusterminoloogia. Viimase osas on märkimisväärne, et mõnes riigis on terminid "üksik hunt" või "üksik tegutseja" olulised õigusmõisted ainult juhul, kui on olemas seos välismaise terroriorganisatsiooniga, samas kui teaduslikus mõttes on nende terminite eesmärk tähistada täpselt vastupidist, st poliitilist vägivalda, mida panevad toime üksikisikud, kel pole otsest seost terrorirühmituse või võrgustikuga. (Spaaij & Hamm, 2015, pp. 168-169)

Tabel 1. Erinevad äärmusluse tüübid ning nende eesmärgid (Maasing & Kaljula, 2017, lk. 10).

Tüüp	Eesmärk
Paremäärmus	Kaitsta valge rassi ülemlikkust, mida võivad ohustada sisserändajad.
Vasakäärmus	Rikkuse õiglase jagamine; kapitalismi tajutakse kurjuse allikana.
Religioosselt motiveeritud äärmus	Oma usu range järgimine; vägivaldla õigustamine „uskumatute“ vastu.
Natsionalistid / separatistid	Territooriumi kindlustamine oma rühma liikmetele.
Ühe probleemipõhine äärmus	Keskenduvad ühele konkreetsele teemale (mitte ulatuslik ideoloogia), nt keskkonnakaitse, loomade õigused või abordiõigus.

Termin "vägivaldne äärmuslus" on saanud populaarseks alles viimastel aastatel. Selle esile kerkimine on tihedalt seotud vaidlustatud termini "terrorism" olemusega. Ligikaudu neli aastakümnet on ÜRO püüdnud jõuda konsensusele rahvusvaheliselt siduva terrorismi määratluse osas, kuid see pole õnnestunud. Enamiku inimeste meeltes on terrorism sõna, mida

seostatakse hukkamõistvalt tegevuste suhtes, mida peetakse ebaseaduslikeks ja moraalselt mitte sobivateks. Pole olemas "head" terrorismi ning seetõttu ei soovi paljud valitsused, et see termin kehtiks nende toetatud organisatsioonide kohta või seaduslikeks peetavate rühmituste suhtes. (Neumann, 2017, p. 14)

Vägivaldne äärmuslus ehk ekstremism on inimeste uskumused ja tegevused, mis toetavad või kasutavad vägivalda ideoloogiliste, religioosete või poliitiliste eesmärkide saavutamiseks. Selle hulka kuulub terrorism ja muud poliitiliselt motiveeritud ja kogukondlikud vägivalda vormid. Kõik vägivaldse äärmusluse vormid otsivad muutusi hirmu ja ähvardamise kaudu, mitte rahumeelsete vahenditega. Kui inimene või rühm otsustab, et hirm, terror ja vägivald on õigustatud ideoloogiliste, poliitiliste või sotsiaalsete muutuste saavutamiseks ja tegutseb vastavalt, on see vägivaldne äärmuslus. (Barker, 2015, p. 1) Terrorismi mõiste on Eestis kirjeldatud Karistusseadustikus §237, kus on see sätestatud kui rahvusvahelise julgeoleku, isiku, elu või tervist ohustava keskkonna, välisriigi või rahvusvahelise organisatsiooni vastu suunatud kuritegu, mis on toime pandud eesmärgiga sundida riiki või rahvusvahelist organisatsiooni midagi tegema või tegemata jätma või tõsiselt häirida riigi poliitilist, põhiseaduslikku, majanduslikku või ühiskondlikku korraldust (Karistusseadustik, 2023).

Vägivaldse ekstremismi juurpõhjused on keerukad, mitmekülgsed ning seotud arengutega, kus radikaliseerumine ja võimalik vägivaldne äärmuslus võivad aset leida. Vägivaldne äärmuslus on ajalooliste, poliitiliste, majanduslike ja muude sotsiaalsete asjaolude tulemus, sealjuures omades mõju piirkondlikule ja globaalsele poliitikale. Kasvav horisontaalne ebavõrdsus on üheks vägivaldse äärmusluse põhjustest. Majanduslik seis ei ole üksi ainus tegur, mis õhutab vägivalda ja äärmuslust: õigluse taju, inimõiguste rikkumised, sotsiaalpoliitiline välistamine, ulatuslik korruptsioon või teatud rühmade pidev ebaõiglane kohtlemine on samuti olulised tõuketegurid äärmuslusele. Kui need ebavõrdsused kogunevad ühte rühma, on radikaalsed liikumised ja vägivaldne äärmuslus tõenäolisemad. Lisaks nendele põhjustele tõmmatakse inimesi radikaalsetesse ja vägivaldsetesse liikumistesse sageli kaalutletud manipulatsiooni ja kaasamise (sotsialiseerimise) protsesside kaudu, mida sageli soodustavad isiklikud, emotsionaalsed või psühholoogilised tegurid, nagu võõrandumine, otsing identiteedi ja väärikuse leidmiseks, kättemaks eelmisele ebaõiglasele kohtlemisele, suhtlemise lagunemine autoriteetsete juhtide ja noorte vahel, samuti virtuaalsed kogukonnad sotsiaalmeedias. (UNDP, 2016, pp. 4-5)

Vägivaldse äärmusluse ohud muutuvad pidevalt ja nad ilmnevad erinevates vormides ja avaldumisviisides. Paljud OSCE riigid on seisnud silmitsi etniliste separatistide väljakutsetega, samas kui teised on pidanud võitlema äärmuslike vasak- ja paremäärmuslastega. Viimastel aastatel on tõusnud vägivaldse äärmusluse osakaal, kes väidavad endid tegutsevat religiooni nimel. (Neumann, 2017, p. 6)

Radikaliseerumise protsess on seega keeruline ja mitmetahuline, hõlmates nii kognitiivset kui ka vägivaldset radikaliseerumist. Selle käigus omaks võetavad ideed ja uskumused võivad olla vastuolus valitsevate normidega ning võivad areneda vägivaldseks käitumiseks, ehkki vägivald ei ole radikaliseerumise vältimatu tulemus. Radikaliseerumine toimub etappide kaudu, mida mõjutavad mitmesugused sotsiaalsed, poliitilised ja keskkonnategurid. Selle protsessi mõistmine eeldab arusaama, milles on arvesse võetud individuaalseid, gruppide vahelisi ja laiemaid sotsiaalpoliitilisi mehhanisme. Kaitseliidu roll radikaliseerumise tuvastamisel ja ennetamisel on väga oluline, sest organisatsioon suudab tänu oma struktuurile ja liikmeskonnale pakkuda järelvalvet ning laiemat toetust. Lisaks on radikaliseerumine seotud mitmete ideoloogiate ja äärmusluse vormidega, millel on erinevad põhjused ja ilmingud, mida peab ka Kaitseliit oma tegevuses pidevalt arvesse võtma.

1.3 Sõjaväelise taustaga inimeste radikaliseerumisega kaasnevad julgeolekuohud

Sõjaväekultuur erineb oluliselt tsiviilelust, avaldades märkimisväärset mõju sõjaväelaste ja nende perede elule. Need erinevused väljenduvad keelekasutuses, organisatsiooni struktuuris, liitumise motiivides, missioonile pühendumises ning au ja ohverduse tähtsuses. Peamised põhjused, miks inimesed sõjaväega liituvad, hõlmavad perekondlikke traditsioone, finantsilisi eeliseid, sõdalase identiteedi kujunemist ja soovi eluraskustest pääseda. Aust ja ohverdusest arusaamine on sõjaväekultuuris kesksel kohal, mõjutades sõjaväelaste suhtumist professionaalsesse abisse ja nende võimet tasakaalustada kohustusi perekonna ning sõjaväelise karjääri vahel. Sõjaväekultuuri unikaalsed jooned, nagu sagedased lahusolekud, kolimised, missioonikeskne elu, jäik struktuur, reglementeeritus ja konformism ning varajane karjääri lõpp tsiviileluga võrreldes, toovad endaga kaasa erilisi väljakutseid. Sõjaväelaste pered kogevad tihti isolatsiooni tsiviilelust, mõjutades nende sotsiaalseid suhteid ja elukvaliteeti. (Hall, 2011, pp. 5-17)

Sõjaväelaste spetsiifilised oskused ja eriteadmised võivad potentsiaalselt kujuneda ohtlikuks, kui neid rakendatakse vägivaldsete sihtide saavutamiseks tsiviilühiskonna kontekstis. Radikaalsete seisukohtade levikut võib soodustada lääne relvajõudude vahel valitsev tihe koostöö ja integratsioon, mis aitab luua tingimusi, mis võivad soodustada radikaliseerumise protsesside kiiret levikut sõjaväelaste vahel sõltumata nende riigist. See omakorda võib kujutada endast ohtu rahvusvahelisele koostööle ja läbi selle Euroopa regionaalsele julgeolekule. (Adriani, *et al.*, 2023, p. 6)

Varasema sõjaväelise taustaga inimeste võimalikku kalduvust ekstremismile on uuritud USA-s PIRUS (Profiles of Individual Radicalization in the United States) andmebaasi põhjal. Antud uuringus ei leitud otseseid tõendeid, et sõjaväeline kogemus iseenesest põhjustab radikaliseerumist, vaid tulemused näitasid, et sõjaväelised oskused ja kogemused võivad olla väärtuslikud ekstremistlikele rühmitustele ning seetõttu võivad radikaliseerunud sõjaväelased olla neile atraktiivsed. (Haugstvedt & Koehler, 2023, p. 528) USA Senati Relvajõudude Komitee poolt läbi viidud uuringus leiti, et ekstremism, eriti valge ülemvõimu ja rassistlikud ideoloogiad on kasvav mure sõjaväes, mis võivad ohustada sõjaväe efektiivsust, ühtsust ja moraali. (2022, p. 25)

USA-s läbi viidud uuringus leiti, et vähemalt 31% uuritud isikutest, kes olid seotud paremäärmuslike terroristlike rühmitustega, omavad sõjaväelist kogemust. See number on konservatiivne hinnang, kuna 31% on kindlalt teadaolev protsent ja 69% juhtudest ei olnud võimalik sõjaväelise kogemuse olemasolu kindlaks teha. Lisaks leiti, et 17% sõjaväelise taustaga paremäärmuslike terroristlike organisatsioonide liikmetest olid nende organisatsioonide asutajad, 22% olid juhid ja ülejäänud 43% olid organisatsioonide põhiliikmed. Kokku olid 80% sõjaväelise taustaga paremäärmuslike organisatsioonide liikmetest olulised rollimängijad oma organisatsioonides, olles kas asutajad, juhid või põhiliikmed. (Simi & Bubolz, 2013, p. 660)

Radikaliseerumist sõjaväelise taustaga inimeste seas on uurinud ka RAND Corporation, kes uuris veteranide toetust ekstremistlikele gruppidele ning nende toetust ekstremistlikele uskumustele. Uuring ei leidnud tõendeid, mis toetaksid arvamust, et veteranide kogukond tervikuna ilmutab suuremat toetust vägivaldsetele ekstremistlikele gruppidele või ekstremistlikele uskumustele kui Ameerika avalikkus. Uuring rõhutab veteranide potentsiaalset haavatavust värbamiseks ekstremistide poolt, mida toetab nende varasem sõjaväeline väljaõpe

ja kogemused, mis võivad muuta nad vastuvõtlikumaks sõjalise ja vägivaldse retoorika suhtes, mida mõned ekstremistlikud rühmitused propageerivad. (Helmus, *et al.*, 2023, pp. 3-15)

Radikaliseerumise riskitegurid sõjaväe kontekstis on mitmetahulised, hõlmates individuaalseid, sotsiaalseid ja institutsionaalseid dimensioone, mis potentsiaalselt mõjutavad sõjaväelaste ja veteranide kalduvust ekstremistlike ideoloogiate ja käitumismustrite omaksvõtmisel. Nende tegurite mõju mõistmine on kriitilise tähtsusega, et paremini hinnata ja ennetada radikaliseerumisprotsesse sõjaväe struktuurides. Individuaalsed ja psühholoogilised aspektid, sealhulgas vaimse tervise häired nagu posttraumaatiline stressihäire (*PTSD*), depressioon ja muud psüühikahäired on olulised, kuna need võivad suurendada individuaalset haavatavust ekstremistlikele veendumustele. Sotsiaalmajanduslik ebastabiilsus nagu tööpuudus, vaesus, sotsiaalne isolatsioon ja perekondlikud konfliktid on samuti potentsiaalsed radikaliseerumist soodustavad tegurid. (Adriani, *et al.*, 2023, pp. 6-8)

Identiteedi otsingud, eriti sõjaväelaste üleminekuperioodidel tsiviilellu, võivad olla veel üheks märkimisväärseks faktoriks radikaliseerumisel. Need otsingud võivad kaasa tuua suurenenud vastuvõtlikkuse äärmuslikele ideoloogiatele, kui isikud püüavad leida oma identiteeti ja elu eesmärki. Sotsiaalsed ja võrgustikupõhised tegurid on samuti olulised, sealhulgas ekstremistlikud klikid ja subkultuurid sõjaväes, mis võivad mõjutada kaasliikmeid. Institutsionaalsed ja struktuursed faktorid, nagu sõjaväeline koolitus ja väljaõpe, sõjaväe kultuur ja poliitika, võivad samuti tahtmatult soodustada radikaliseerumist. Sõjalise tegevusega kaasnevad traumad ja veteranistaatus võivad samuti mängida radikaliseerumise riski suurendavat rolli. Lisaks mõjutavad radikaliseerumise riski sõjaväes demograafilised ja sotsiaalsed muutujad, nagu vanus, sugu, rassilised ja etnilised pinged. Oluline on mõista, et need tegurid võivad koosmõjus luua keerulise riskimaastiku, kuid siiski tuleb rõhutada, et radikaliseerumise protsess on individuaalne ja kompleksne ning ei pruugi ilmnedä kõigil riskiteguritega kokku puutunud sõjaväelastel või veteranidel, kuna see sõltub mitmetest erinevatest teguritest ja asjaoludest. (Jensen, *et al.*, 2022, pp. 22-28)

Saksamaa relvajõududes (*Bundeswehr*) on avastatud mitmeid juhtumeid, kus relvajõudude liikmete seas on esinenud ekstremistlikke hoiakuid ning on leitatud paremäärmuslikke sümboleid ja seisukohti (Bundestag, 2018, pp. 20-33). Saksamaal vahistati 2017. aastal Bundeswehri ohvitser, keda kahtlustati terrorismirünnaku kavandamises. Samuti paljastati Saksamaal paremäärmuslik võrgustik nimega "*Nordkreutz*", mille liikmete seas oli aktiivseid ja endisi politseinikke ning sõdureid, kes suhtlesid sõnumirakenduste grupivestlustes, kus

arutati tsiviilsõja ettevalmistusi ja stsenaariume "X päevaks", kui riigivõim peaks kokku varisema. Grupi juhtfiguuriks oli endine Bundeswehri langevarjur, kes oli samuti teeninud Saksamaa kriminaalpolitseis. Lisaks on Saksamaa sõjaväe eriüksuses KSK tuvastatud erinevaid paremäärmuslusega seotud juhtumeid. (Flade, 2021, pp. 1-4) Sarnaseid paremäärmuslike vaadetega juhtumeid on tuvastatud ka Belgias, kui endine Belgia armee snaiper ähvardas tappa viroloogi, tema rolli eest valitsuse nõustajana COVID-19 pandeemia ajal (Walker, 2022). Sellised sündmused on toonud seega esiplaanile ekstremismi probleemi Lääne relvajõududes ning viitab, et paremäärmusluse ja sõjaväe vaheline seos ei toimu vaakumis, vaid korreleerub tõsise paremäärmusliku ohuga. (Van Dongen, *et al.*, 2022, pp. 20-21).

Sõjaväelise taustaga isikute poolt on toimunud varasemalt ka ekstremistlikke rünnakuid USA-s, kui 1995. aastal toimus USA sõjaväelase ja paremäärmuslase Timothy James McVeigh poolt korraldatud Oklahoma City pommiplahvatus, kus hukkus 168 inimest (Danzell & Maisonet Montanez, 2016, pp. 149-151). Üks hiljutisem ekstremistlik rünnak, kus osalesid ka varasema sõjaväelise taustaga inimesed, toimus 6. jaanuaril 2021. aastal Washingtonis, kui rünnati Kapitooriumit. Seal osalenud 357-st föderalselt süüdistatud isikust 12% omasid sõjaväelist tausta. Nende hulgas 93% olid teeninud vähemalt 3 aastat, mõned kuni 25 aastat, kellest veerand olid ohvitserid. Rünnakul osalenud inimestest olid neli korda tõenäolisemalt seotud äärmuslike organisatsioonidega sõjaväelise taustaga isikud, võrreldes nende rünnakul osalenutega, kellel polnud sõjaväelist tausta. (Milton & Mines, 2021, p. 8)

Venemaa–Ukraina sõda on toonud esile Ukraina üksuste ridades sõdivad Euroopa ja USA paremäärmuslased. Ukrainas sõdivate äärmuslaste seas on tuvastatud ka neid, kellel on varasem militaarkogemus erinevatest Lääne relvajõududest. (Rassler, 2022, p. 23) Enamik paremäärmuslikke ekstremiste ei ole näidanud suurt soovi reisida Ukrainasse, kuna konflikti peetakse rahvusliku ellujäämise ja Lääne demokraatliku tuleviku eest võitlemiseks, mitte ideoloogiliseks võitluseks (Rekawek, 2022, p. 8). Kuigi paremäärmuslike välisvõitlejate arv Ukrainas on suhteliselt väike, kujutavad nad endast siiski olulist turvariski EL-ile ja selle liikmesriikidele. Ukrainast naastes on nad tõenäoliselt omandanud uusi oskusi, sealhulgas lahingukogemust, mis võib aidata neil planeerida ja läbi viia terrorirünnakuid, lisaks võivad nad olla arendanud oma võrgustikke, omandanud relvi ja laskemoona ning näevad seeläbi oma staatuse ja juhtrolli kasvu oma kogukonnas. (Murauskaite, 2020, pp. 18-21; Kaunert, *et al.*, 2023, p. 265;)

20. sajandil mõisteti sõja mõiste all peamiselt militaarset konflikti vähemalt kahe osaleja vahel, mis toimus peamiselt maal, merel või õhus. Tehnoloogia arenguga ning selle kaasamisega sõjategevusse on 21. sajandil tekkinud uusi viise sõjaliste tegevuste elluviimiseks ning tänapäeval lahingupidamises kasutatakse vastase mõjutamiseks nii konventsionaalseid kui ka mittekonventsionaalseid vahendeid, tuues sõtta erinevaid hübriidseid tegevusi. (Olszanecka, 2021, p. 33) Kaasaegne sõda toimub aga ühiskonna kõigil tasanditel, toimides korraka hübriidselt nii sõjaliselt, kui ka poliitikas, majanduses, meedias, küber- ning meediaruumis (Phelan, 2011, pp. 230-231). Sisejulgeoleku hübriidohud võivad esineda näiteks sotsiaalvaldkonnas, demograafias, majanduses ja finantsvaldkonnas, info- ja kübervaldkonnas, poliitikas, taristus ja julgeolekus. Hübriidohtude alla kuuluvad ka usuline ja poliitiline radikaliseerumine, rahutused, terrorism, sabotaaž, õõnestustegevus, kuritegelikud võrgustikud, mõjuagendid, kohalikud aktivistid, info- ja küberrünnakud, korrupsioon ning rahapesu. (Sazonov, *et al.*, 2020, p. 15)

Kreml on arvamusel, et globaalse poliitilise võimuvõitluse otsustab informatsiooniline üleolek. Seetõttu on nad loonud igasse sõjaväeringkonda oma infosõjaüksused mille abil peetakse ka NATO vastast infosõda. Loodud infosõjaüksuste abil püütakse info- ja psühholoogiliste operatsioonidega diskrediteerida vastase poliitilist juhtkonda, tekitada usaldamatust vastase kaitseväge juhtkonna vastu, luua vastase riigist ja ühiskonnast negatiivset kuvandit liitlaste seas ning õõnestada vastase relvajõudude mainet tsiviilelanike hulgas, demoraliseerides vastase sõdureid ja tsiviilelanikke. (Välisluureamet, 2018, p. 47)

Uuringud näitavad, et sõjaväeline taust võib muuta inimesed ekstremistlike rühmituste jaoks atraktiivseteks sihtmärkideks, ehkki see ei ole tingimata radikaliseerumise peamine põhjus. Sõjaväekultuuri ainulaadsed keelelised, organisatsioonilised ja väärtuspõhised aspektid avaldavad olulist mõju sõjaväelaste ja nende perede elule, eriti seoses radikaliseerumise riskiga. Sõjaväelaste radikaliseerumist mõjutavad eelkõige individuaalsed, sotsiaalmajanduslikud ja institutsionaalsed tegurid, sealhulgas vaimne tervis ja sõjaväeline kultuur. Rahvusvahelisel tasandil on märgata sõjaväelaste seotust äärmuslike sündmustega, näiteks *Bundeswehri* juhtumite ja USA Kapitooliumi rünnakuga, mis tõstavad esile nende mõju julgeolekule. Sõjaväelaste radikaliseerumist tuleks seega käsitleda hübriidohuna, mis seab ohtu nii sise- kui ka välisjulgeoleku. Kaitseliidu vabatahtlike seas on palju endisi sõjaväelasi ning veterane, kelle radikaliseerumise risk on samuti olemas. Kaitseliit peab seega käsitlema sõjaväelaste radikaliseerumist kui hübriidohtu, mis võib ohustada nii sise- kui ka välisjulgeolekut.

1.4 Radikaliseerumise levik, tuvastamine ja ennetamine

Radikaliseerumine on keeruline ja mitmekülgne protsess, mis võib avalduda erinevates vormides ja kontekstides. Selle levik kujutab endast ohtu ühiskonna turvalisusele, muutes radikaliseerumise varajase tuvastamise ja ennetamise eega ülimalt oluliseks. Radikaliseerumine on viimasel ajal toimunud peamiselt internetis, eriti sotsiaalmeedias, veebifoorumites ja teistes *online*-kanalites. Interneti varjatud osad nagu "Dark Web" ja "Grey Web" pakuvad anonüümsust, muutes need ekstremistliku sisu levitamiseks lihtsamaks. Kuigi internet on oluline, siis on ka isiklikud kohtumised ja võrgustikud tähtsad, edendades ideede levikut ning tugevdades rühma identiteeti ja koostööd. Levikut on soodustanud ka näiteks Donald Trumpi presidendiaja retoorika ja poliitika, mis tihti sisaldasid rassistlikke ja ksenofoobseid elemente. Kui varasemalt levitati vandenõuteooriaid riigivastastel ja neo-natsistlikel veebilehtedel, siis tänaseks on see kolinud Twitterisse ning Facebooki, mis on aidanud vandenõuteooriatel paremini levida ning seeläbi ka toetanud radikaalsete vaadete legitimeerimist. Suurt mõju omavad ka poliitilised kriisid, nagu näiteks sisserändekriisid või majanduslikud tagasilöögid, mis on samuti olulised radikaliseerumist mõjutavad tegurid. Poliitiliste liidrite reaktsioonid nendele kriisidele võivad kas õhutada või leevendada äärmuslike vaadete levikut. (Blazak, 2022, pp. 3-6; Sterkenburg, 2019, pp. 5-6; Beršnak & Prezelj, 2020, p. 63)

Üheks radikaliseerumise kiirendiks sotsiaalmeedias võib olla ka kajakambri efekt, mis tekib kinnistes gruppides suheldes. Selle nähtuse kohaselt kujunevad sotsiaalmeedias rühmad või keskkonnad, kus inimesed puutuvad kokku peamiselt selliste ideede ja arvamustega, mis kinnitavad ja tugevdavad nende juba olemasolevaid vaateid ja uskumusi, ehk inimesed suhtlevad sarnaste arvamustega inimestega ja tarbivad meediat, mis peegeldab nende enda eelarvamusi ja tõekspidamisi. Kajakambri mõju seisneb selles, et see võib suurendada polariseerumist ja vähendada erinevate vaatenurkade ja arvamuste kokkupuudet. Antud efekt toimub peamiselt seetõttu, et inimesed kalduvad otsima ja jagama informatsiooni, mis kinnitab nende olemasolevaid vaateid ning sotsiaalmeedia algoritmid kipuvad esitlema kasutajatele sellist sisu, mis on sarnane nende varasematele interaktsioonidele ja eelistustele, mis veelgi tugevdab seda nähtust. (Cinelli, *et al.*, 2021, pp. 1-6)

Radikaliseerumine on keeruline protsess, mis ei pruugi alati olla selgelt märgatav. See võib olla seotud äärmusliku vägivalga, mitmemõõtmeliste sotsiaalsete ja psühholoogiliste teguritega ning ei pruugi alati olla kriminaalne, seega võib selle märkamine osutuda keeruliseks ülesandeks. (Parker, *et al.*, 2021, pp. 636-637) Radikaliseerunud isikuid võib ära tunda ka lähtudes nende

muutustest kognitiivsetes hoiakutes ja käitumises (vt. tabel 2). Kognitiivsete indikaatorite all mõeldakse peamiselt mittevägivaldseid ja vägivaldseid mõtteprotsesse, mis on seotud radikaliseerumisega. Need hõlmavad individuaalset haavatavust ja sisemisi motiive (*push*-faktorid) ning koostoimeid radikaliseerumise keskkonnaga ja väliste mõjudega (*pull*-faktorid). Samuti kuuluvad siia situatsioonilised tegurid nagu käivitavad sündmused, katalüsaatorid ja kaitsevad tegurid. Käitumuslikud indikaatorid radikaliseerumise kontekstis viitavad konkreetsetele käitumusmustritele või tegevustele, mis võivad olla märk sellest, et isik või grupp liigub radikaalsete vaadete või ekstremismi suunas. Need indikaatorid on tihti nähtavad ja mõõdetavad, erinevalt kognitiivsetest indikaatoritest, mis keskenduvad rohkem mõttemustritele ja veendumustele. (Dzhekova, *et al.*, 2017, pp. 63-65) Probleemaatiliseks käitumiseks võib pidada vägivalda toetavate hoiakute avalikku väljendamist konkreetsete sihtmärkide vastu. Selline käitumine võib olla radikaliseerumisele viitav, kuid selliseid indikaatoreid tuleb kasutada ettevaatusega ja teadlikkusega, et need võivad osutada potentsiaalsele riskile ainult siis, kui neid kombineeritakse teiste (käitumuslike ja kognitiivsete) indikaatoritega (Dzhekova, *et al.*, 2017, pp. 67-69).

Muret tekitava käitumise all saab vaadelda tegevusi, kus radikaalsete ideedega inimesed võivad tarbida ja jagada ideoloogilist sisu nii veebis kui reaalses elus. Lisaks leitakse, et radikaliseerumisele võivad viidata osalemine kriminaaltegevuses ja seotus ekstremistlike rühmitustega. Ekstremistliku sisu äratundmine võib olla keeruline ning kuigi selle vastu huvi tundmine ei ole iseenesest ebaseaduslik, on vägivalda või terrorismi õhutava materjali vastu huvi tundmine siiski murettekitav. (Dzhekova, *et al.*, 2017, pp. 76-79) Radikaliseerumisega seotud kõrge riski käitumusmustrite hulka kuuluvad reisimine riskiriikidesse või konfliktipiirkondadesse, nagu Süüria või Iraak, mis on tõsine näitaja džihadistliku tegevusega liitumise kavatsusest. Samuti on murettekitavaks signaaliks osalemine sõjalises või võitluskoolituses, eristudes tavapärasest füüsilisest treeningust, eriti kui see hõlmab relvakasutust. Lisaks on relvade, lõhkeainete ja nendega seotud materjalide soetamine tugev indikaator radikaliseerumisest. (Dzhekova, *et al.*, 2017, pp. 79-80)

Tabel 2. Haavatavuse ja riski indikaatorite ülevaade (Dzhekova, *et al.*, 2017, p. 64)

	Problemaatiline käitumine	Muret tekitav käitumine (punane lipp)	Kõrge riskiga / Alarmeriv käitumine
Käitumuslik	<ul style="list-style-type: none"> •Sidemete katkestamine pere ja sõpradega,(sotsiaalselt eraldunud) •Märgatav muutus usulistes (nt ülemäärane religioossus) ja teistes igapäevastes rutiinides •Kontaktid või olemine mõjutatud religioosest või ideoloogilisest juhist või värbajast, •Radikaalse retoorika pooldamine •Grupi isolatsioon ja kapseldumine 	<ul style="list-style-type: none"> •Äärmusliku kirjanduse, propagandamaterjalide; veebisisu omamine või levitamine •Äärmuslikku sisu omavate kogunemiste korraldamine, juhtimine või nendel osalemine •Kontaktid või liikmelisus äärmuslikes rühmitustes (välismaal või kodumaal) •Kriminaalne tegevus/jõukudesse kuulumine 	<ul style="list-style-type: none"> •Reisimine riskiriikidesse/konfliktipiirkondadesse •Osalemine võitlus-/sõjalises treeningus •Relvade, lõhkeainete ja seotud materjalide ostmine
Hoiakud / Kognitiivne	<ul style="list-style-type: none"> •Avalik rahulolematuse väljendamine •Dihhotoomse maailmavaate väljendamine (meie versus nemad) •Avalik lugupidamatus või (sekulaarsete) võimude legitiimsuse eitamine •Rühmade, nagu uskmatud, geid või teiste etniliste või religioossete rühmituste, inimväärikuse alandamise avaldused 	<ul style="list-style-type: none"> •Radikaalse ebaseadusliku muutuse/sekulaarsete demokraatlike ühiskondade kaotamise ideede väljendamine ja levitamine •Avalik toetus terroristiorganisatsioonidele ja põhjustele •Avalikult teatud suhtumiste väljendamine, mis toetavad vägivalda või on suunatud teatud sihtmärgi vastu 	

Radikaliseerumise ennetamine sõjaväes nõuab mitmekülgsete strateegiate ja lähenemisviiside rakendamist. Hädavajalik on välja töötada kontekstipõhised vastumeetmed, mis hõlmavad nii enne teenistusse astumist tehtavaid taustakontrolle, kui ka aktiivteenistuse ajal toimuvat pidevat jälgimist. Briti relvajõud on selles suunas teinud olulisi edusamme, arendades välja spetsiaalse haridusmaterjali ja muutes Vägivaldse Ekstremismi Vastase (VEV) koolituse kohustuslikuks kogu oma personalile. Sarnaselt on Saksamaa sõjavägi kasutusele võtnud oma sõjaväeluures (*Militärischer Abschirmdienst – MAD*) eraldi üksuse, mis on spetsialiseerunud ekstremistliku radikaliseerumise tuvastamiseks ja hindamiseks. Seesugused sõjaväesisised anti-ekstremismi üksused, mis on pühendunud ohu tõrjumisele on soovitatavad ka teistele relvajõududele. Lisaks on kriitilise tähtsusega tuvastada ja sekkuda juhtumitesse, kus sõjaväelased või veteranid

ilmutavad radikaliseerumise märke, pakkudes neile asjakohast nõustamist ning de-radikaliseerumise programme. (Koehler, 2019, pp. 20-22)

RAND Corporationi poolt läbiviidud ekstremismi, eriti paremäärmusliku ekstremismi kontekstis leiti, et soovitatav on võimaliku ekstremismi ennetamiseks kasutada terrorismi ennetamise raamistikku, mis jaguneb kolme faasi: varajased, keskfaasi ja hilised sekkumised. **Varajane sekkumine** on suunatud haavatavatele rühmadele või neile, kes on radikaliseerumise algusfaasis. Selle hulka kuuluvad meedia kirjaoskuse programmid, sotsiaalmeedia ja internetiotsingute suunamine, kogukonna teadlikkuse tõstmise брифingud ja kogukonna vastupanuvõime harjutused. **Keskfaasi sekkumiste** käigus keskendutakse juba radikaliseerunud ja võib-olla vägivaldsetele isikutele. Selle faasi peamised sekkumised hõlmavad isikute edasisuunamist teistele õiguskaitseorganitele või mõnele muule loodud sekkumisprogrammidele, õiguskaitsekoolest ja sekkumisprogramme. Kuna selles faasis olevad isikud on juba äärmusliku radikaliseerumise protsessis ja kalduvad vägivalda poole, on kriitiline, et nad tuvastatakse ja sekkutakse enne, kui nad saavad sooritada vägivaldseid tegusid. **Hilisfaasi sekkumiste** fookus on retsidiivsuse vähendamisel. Kui isik on vahistatud ja süüdistatud kuritegudes, mis on seotud terrorismi või kuritegevusega, püüavad terrorismi ennetamise jõupingutused vähendada tõenäosust, et isik naaseb ekstremismi pärast vanglast või tingimisi vabastamist. Selles osas on programmeerimisvõimalused piiratud ja keskenduvad üldiselt vanglatesse vaimsele tervisehooldusele ja tugiteenustele. (Helmus, *et al.*, 2021, pp. 4-13)

RAND Corporationi publikatsioonis "*Reducing the Risk of Extremist Activity in the U.S. Military*" esitatakse ekstremismi riskide vähendamiseks raamistik sõjaväelises organisatsioonis, mis koosneb neljast olulisest komponendist. See raamistik on mõeldud käsitlema ekstremismiprobleemi laialdasi aspekte, pakkudes struktureeritud lähenemist. Esimene komponent raamistikus on "**Ekstremismi probleemi tuvastamine ja määratlemine**". Selle etapi eesmärk on saavutada sügavam arusaam ekstremismi olemusest ning selle eripäradest sõjaväe kontekstis. See sisaldab endas ekstremismi allikate, põhjuste ning levimismehhanismide, sealhulgas sotsiaalmeedia ja isiklike võrgustike, mõistmist ja analüüsimist. Teine komponent keskendub "**Olemasolevate ennetusprogrammide kasutamisele**". Siin seatakse eesmärgiks juba olemasolevate programmide tõhusam rakendamine ning vajadusel nende kohandamine, et ennetada teenistusliikmete kaasamist

ekstremistlikke rühmituste poolt. See hõlmab hariduse pakkumist, teadlikkuse suurendamist ning vaimse tervise toetamist. (Posard, *et al.*, 2021, pp. 3-11)

Kolmas komponent on suunatud "**Ekstremistlike tegevuste tuvastamisele ja sekkumiste kavandamisele**". Selles faasis keskendutakse ekstremistlike tegevuste ja kalduvuste varajasele avastamisele ning efektiivsete sekkumisstrateegiatega väljatöötamisele, eesmärgiga ennetada või tõkestada ekstremismi levikut sõjaväes. Neljas komponent raamistikus hõlmab "**Ekstremistlike trendide jälgimist ja sekkumiste hindamist**". Selle osa eesmärk on pidevalt jälgida ekstremismi suundumusi ning hinnata sekkumisstrateegiatega tõhusust. See nõuab andmete süstemaatilist kogumist, analüüsi ja tagasiside saamist, et tagada sekkumiste pidev kohandamine vastavalt muutuvatele olukordadele. (Posard, *et al.*, 2021, pp. 11-13)

Radikaliseerumine on keeruline, mitmemõõtmeline nähtus, mida mõjutavad oluliselt interneti ja sotsiaalmeedia arengud. Sotsiaalmeedia platvormid ja "Dark Web" on muutunud radikaalsete ideede leviku peamiseks keskkondadeks, kus anonüümsus soodustab ekstremistliku sisu jagamist ning tekib kajakambri efekt, mis tugevdab olemasolevaid vaateid, soodustades polariseerumist. Kuigi radikaliseerumine sisaldab nii kognitiivseid kui ka käitumuslikke elemente ega pruugi alati olla seotud kriminaalse tegevusega, on selle ennetamine keerukas, nõudes individuaalsete haavatavuste ja väliste tegurite mõju mõistmist. Radikaliseerumise ennetamiseks sõjaväes on rakendatud mitmekülgeid strateegiaid, nagu näitavad Briti ja Saksa relvajõudude näited ning soovitatud on kasutada terrorismi ennetamise raamistikke. Need raamistikud hõlmavad varajast sekkumist haavatavate rühmade puhul, keskfaasi sekkumist radikaliseerunud isikute puhul ja retsidiivsuse vähendamist hilisfaasis. Ekstremismi vastu võitlemiseks sõjaväes on vajalikud neljaosalised raamistikud, mis hõlmavad ekstremismi probleemi tuvastamist, ennetusprogrammide rakendamist, sekkumiste kavandamist ja trendide jälgimist. Teiste riikide relvajõudude näitel saab ka Kaitseliit kasutada sarnaseid meetmeid, et tuvastada, ennetada ja sekkuda radikaliseerumisprotsessidesse, pakkudes tuge ja järelvalvet oma liikmetele. Lisaks peab Kaitseliit olema ka teadlik radikaliseerumise digitaalsetest ja sotsiaalsetest mõjuritest, et tõhusalt kaitsta oma organisatsiooni ja ühiskonda laiemalt.

2. KAITSELIIDU VABATAHTLIKE JUHTIDE TEADLIKKUS RADIKALISEERUMISEST

2.1 Metoodika ja valim

Magistritöoga püstitatud eesmärgi täitmiseks ning uurimisküsimustele vastamiseks kasutatakse antud töös fenomenograafilist uurimisstrateegiat. Fenomenograafiline lähenemine sobib antud magistritöoga seetõttu, et fenomenograafias on kesksel kujul inimeste enda kogetu. Fenomenograafilise uuringu eesmärk on võimalikult detailselt ja süsteemselt kirjeldada uuritavate arusaama mingi kindla nähtuse või fenomeni kohta. Fenomenograafiline uuring radikaliseerumise alase teadlikkuse kohta aitab mõista, kuidas inimesed seda kompleksset ja mitmetahulist nähtust tajuvad. Radikaliseerumise tajumise mõistmine omakorda võib aidata välja töötada tõhusamaid ennetus- ja sekkumisstrateegiaid. (Barnard, *et al.*, 1999, pp. 212-215; Larsson & Holmström, 2007 p.56)

Fenomenograafia uurimismeetodis vaadeldakse nähtust esimese ja teise astme vaadetest, mis on olulised selleks, et mõista, kuidas uurijad kogutud andmeid tõlgendavad ja analüüsivad. Esimese astme vaates keskendutakse inimeste otsesele kogemusele või tajule uuritavast nähtusest ning teise astme vaates toimub analüüs, kus uurija tõlgendab osalejate kogemusi, et leida ühiseid teemasid, mustreid ja kategooriaid. (Marton, 1981, p. 178)

Käesolevas magistritöös kasutatakse kvalitatiivset uurimismeetodit, mis aitab luua sügavama arusaama individuaalsetest kogemustest ja perspektiividest. Radikaliseerumine on väga isiklik protsess, mis on tihedalt seotud inimeste isiklike kogemuste, uskumuste ja identiteediga, seetõttu kvalitatiivne uurimine võimaldab uurida neid individuaalseid kogemusi ja perspektiive. (Merriam, 2009, pp. 3-5).

Kvalitatiivsetes uurimustes, sealhulgas fenomenograafilises uuringus on seni olnud peamiseks andmete kogumise meetodiks vahetu suhtluse teel tehtav intervjuu (Hirsijärvi, *et al.*, 2005, p 92; Ashworth & Lucas, 2000, p 302;). Poolstruktureeritud intervjuud on fenomenograafilistes uuringutes kesksed, kuna need võimaldavad uuritavatel oma mõtteid ja kogemusi vabalt väljendada. Selline lähenemine on oluline subjektiivsete tõlgenduste ja tajude mõistmiseks. Intervjuud annavad intervjuueerijale paindlikkuse küsimuste kohandamiseks, mis toetab sügavamat arusaamist ja uute teemade avastamist. Jätkuküsimuste võimalus soodustab

detailsema ja kontekstuaalsema teabe saamist, aidates uurijal teemasid põhjalikumalt käsitleda. Kuigi intervjuud on struktureeritud, võimaldavad need osalejatel suunata vestlust, pakkudes nii autentsemaid ja rikkalikumaid andmeid. Poolstruktureeritud intervjuud soodustavad ka uurijatele ettearvamatute teemade ja perspektiivide avastamist, mis on fenomenograafia puhul kriitiline. Need loovad usalduslikuma suhte intervjuueerija ja osaleja vahel, julgustades avatumat ja ausamat jagamist. (Barnard, *et al.*, 1999, pp. 221-223)

Uuringu valim moodustati eesmärgistatud valimi põhjal, mis põhineb kindlal sihtrühmal, mitte juhuslikul valikul. Eesmärgistatud valim on valimi tüüp, kus uuringus osalejad on valitud olulise informatsiooni saamiseks, mida on nemad kõige sobivamad ja pädevamad andma (Morgan, 2007, p. 35; Mason, 2002, pp. 121-123). Valimisse kuuluvad Kaitseliidu Lääne maakaitseringkonna ehk Pärnumaa, Läänemaa ja Saaremaa malevate vabatahtlikud juhid, kes tänu oma positsioonile suhtlevad teiste vabatahtlike kaitseliitlastega enda üksuses ning seeläbi suudavad edasi anda nende üksustes valitsevaid teadmisi ja hoiakuid, mis peegeldavad üksuses olevaid teadmisi radikaliseerumise kohta.

Andmekogumise meetodina kasutati kvalitatiivset poolstruktureeritud fookusgrupi intervjuud ning grupid moodustati malevate põhiselt lähtudes sellest, et gruppides olevad inimesed tunneks üksteist ning toetaks omavahelise grupisisesse sünergia loomist (Flick, 2009, p. 150). Fookusgrupiintervjuu meetod valiti uuringu läbiviimiseks seetõttu, et fookusgrupp loob keskkonna, kus omavahel tuttavad inimesed suhtlevad grupisiseselt vabamalt, jagavad kogemusi ja vaatenurki, mis võib viia sügavamate ja mitmekesisemate arusaamadeni uuritavast teemast. Antud uurimismeetod on mõeldud uurimaks inimeste teadmisi ja kogemusi ning võimaldab uurijal saada vastuseid mitte ainult küsimustele mida intervjuueeritavad mõtlevad, vaid kuidas ja miks nad mõtlevad nii nagu nad seda teevad. (Kitzinger, 1995, pp. 299-300)

Fookusgrupiintervjuu dünaamiline grupiarutelu stimuleerib sageli spontaanseid ideid ja isiklike avaldusi, mis muidu võiksid jääda ütle mata intervjuueeritavatel näiteks ekspertintervjuude käigus. Toetav grupikeskkond võib olla seega soodne tundlike teemade aruteludeks. (Roller & Lavrakas, 2015, pp. 111-112) Fookusgruppides osalenud inimesed olid omavahel tuttavad ning see soodustas intervjuus osalemist ning lisaks vastasid autori hinnangul intervjuueeritavad tänu sellele ka küsimustele ausamalt, kuna neile oli tagatud anonüümsus ning grupis valitses usaldusväärne õhkkond.

Fookusgruppide ideaalseks suuruseks keeruliste teemade aruteluks peetakse 6–8 inimest, sest sellise suurusega grupp võimaldab grupisisest hoida teema fookust ning anda piisavalt kõigile vastajatele aega mõtlemiseks ning oma seisukohtade väljendamiseks. (Krueger & Casey, 2000, p. 73) Kaitseliidu Lääne maakaitseringkond jaguneb kolmeks: Pärnu-, Lääne- ja Saaremaa malev, mis omakorda jagunevad 11 malevkonnaks. Sellest lähtuvalt jagati intervjuueeritavad kolme fookusgruppi, mis moodustati malevate baasil ning kuhu kutsuti eeskätt malevkonna pealikud. Malevkonna pealikest osales fookusgruppides kokku 9 malevkonna juhti 11-st ehk isikud, kes tunnevad vahetult ca 3150 liiget 3400-st. Lisaks osales veel vabatahtlikke juhte malevkondade koosseisus olevate rühmade (ca 30 inimest) ja kompanii (ca 150 inimest) tasandilt. Kolm läbiviidud fookusgruppiintervjuud kestsid keskmiselt kaks kuni kaks ja pool tundi. Tulenevalt sellest, et Saaremaa ja Lääne malevate liikmete arv on väiksem, osales nende malevate fookusgruppides kuus inimest ning Pärnumaa maleva fookusgrupis üheksa.

Tabel 4. Fookusgruppi osalenud vabatahtlike juhtide loetelu (autori koostatud)

Nimetus	Malev	Staaž Kaitseliidus	Kuupäev
PN1	Pärnumaa malev	15 aastat	13.02.2024
PN2	Pärnumaa malev	25 aastat	13.02.2024
PN3	Pärnumaa malev	15 aastat	13.02.2024
PN4	Pärnumaa malev	12 aastat	13.02.2024
PN5	Pärnumaa malev	10 aastat	13.02.2024
PN6	Pärnumaa malev	12 aastat	13.02.2024
PN7	Pärnumaa malev	10 aastat	13.02.2024
PN8	Pärnumaa malev	16 aastat	13.02.2024
PN9	Pärnumaa malev	2 aastat	13.02.2024
LN1	Lääne malev	29 aastat	14.02.2024

LN2	Lääne malev	12 aastat	14.02.2024
LN3	Lääne malev	20 aastat	14.02.2024
LN4	Lääne malev	25 aastat	14.02.2024
LN5	Lääne malev	22 aastat	14.02.2024
LN6	Lääne malev	12 aastat	14.02.2024
SM1	Saaremaa malev	17 aastat	15.02.2024
SM2	Saaremaa malev	18 aastat	15.02.2024
SM3	Saaremaa malev	15 aastat	15.02.2024
SM4	Saaremaa malev	11 aastat	15.02.2024
SM5	Saaremaa malev	15 aastat	15.02.2024
SM6	Saaremaa malev	12 aastat	15.02.2024

Andmeanalüüsimeetodina kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi, mille käigus tuletati tekstist mustreid ning seejärel loodi nende abil kategooriad ja koodid. Intervjuu tekst transkribeeriti ja kodeeriti. (Hood, 2005, pp. 211-212)

2.2 Fookusgrupiintervjuude tulemused

Uuringu tulemused kodeeriti nelja kategooriasse, mis sisaldavad koode ja alamkoode, mis on välja toodud Lisas 3. Intervjuude analüüsi tulemusena moodustatud neli kategooriat on:

1. Varasemad teadmised radikaliseerumisest
2. Radikaliseerumise tuvastamine ning radikaliseerumise põhjused
3. Kokkupuuted radikaliseerunud inimestega

4. Radikaliseerumisest tulenevad ohud

Esimesele uurimisküsimusele: "Millised on vabatahtlike juhtide varasemad teadmised radikaliseerumisest" vastamiseks loodi kategooria **1. varasemad teadmised radikaliseerumisest**, mille alla moodustus omakorda kolm koodi: **1.1. määratlus ja seosed**, **1.2. Informatsiooni allikad** ning **1.3. Kaitseliidu poolt läbi viidud koolitused ja arutelud**.

Esimese koodiga **määratlus ja seosed** (kood 1.1) käsitletakse radikaliseerumise mõiste mõistmist ning fookusgruppides osalenud vabatahtlikud juhid mõistsid radikaliseerumist väga mitmekülgselt, saades aru selle nähtuse keerukusest: „/.../radikaliseerumine või äärmuslikus võib nagu mitmes eri suunas sinna serva minna“ (LN2), viidates seega radikaliseerumise mitmekülgsetele avaldumisvormidele.

Fookusgruppide analüüs näitab, et juhtide meelest on tajutav seos radikalismi ja selle võimalike tagajärgede, nagu **agressiivse käitumise** (alamkood 1.1.1) ja terrorismi vahel. Tähelepanu pöörati radikaliseerumise protsessi äärmuslikele ilmingutele, mida iseloomustavad võimaliku radikaliseerumise eelastmena inimeste võimalikud vägivaldsed vaated või jutu sisu: „/.../enda maailmavaade ja võib-olla ka selle natukene pealesurumine võiks olla üks tunnus ja tõenäoliselt ka siis natukene selline vägivaldne jutu sisu või vägivaldsed vaated“ (PN5), mis peegeldab radikalismi potentsiaalset eskaleerumist vägivallaks. Samas, vastukaaluks äärmuslikele juhtumitele, tunnistati ka radikaliseerumise mitmekesisust ja selle erinevaid ilminguid, mis ei pruugi alati olla vägivaldsed ega viia vägivaldsuse ja terrorismini. Selles kontekstis tõsteti esile mõtteviisi, et "*Radikaliseerumine ei pea alati viima terrorismini*" (PN2), mis mõtestab radikaliseerumise laia spektrit ning selle potentsiaalselt mitteagressiivseid väljundeid.

Varasemate teadmiste uurimise käigus toodi välja ka **ideoloogilised ja usulised** (alamkood 1.1.2) aspektid, tõsteti esile teatud kultuuriruumid, ideoloogiad ja isegi organiseeritud kuritegevus, mis võivad mängida rolli inimeste äärmuslikeks muutumises. Näiteks viidati olukorrale Rootsisis: „/.../kultuuriruum, ideoloogia, organiseeritud kuritegevus ja vägivaldne pahatahtlik mõjutamine on minu arusaama järgi ka radikaalsus“ (SM3), mida peeti ka radikaliseerumisele kaasa aitavateks faktoriteks. Selline vaatenurk toob välja, kuidas radikalism võib olla seotud laiemate sotsiaalsete ja kultuuriliste kontekstidega, mis ületavad individuaalse tasandi. Lisaks toodi välja, et radikaliseerumise ajendiks võivad olla püüdlused edendada teatud ideoloogiat või veendumusi, mis lähevad vastuollu ühiskonnas tunnustatud normidega. Samas

leiti, et radikaliseerumine ei pruugi alati olla seotud usuliste või ideoloogiliste veendumustega: *''/.../kõik, kes ka islamiusulised on, ei radikaliseeru, et usk ei ole see ju, mis teda tegelikult nagu paneb äärmuslikult käituma''* (LN2), viidates sellele, et radikaliseerumise protsess on keerulisem ja mitmekülgsem, kui ainult usuliste veendumuste järgimine. See toob omakorda esile, et kuigi teatud ideoloogilised või usulised raamistikud võivad soodustada radikaliseerumist, ei ole need tingimata radikaliseerumise peamiseks ja ainsaks põhjuseks.

Aruteludes tõsteti esile ka **poliitika** (alamkood 1.1.3) olulist rolli radikaliseerumise kontekstis, kus viidati poliitika puhul sellele, mis mõjutab ja iseloomustab radikaliseerumise protsesse. Fookusgruppides osalenute hinnangul on poliitilised teemad tihti radikaliseerumise keskmes, viidates sellele, et poliitilised veendumused ja poliitiline diskursus mängivad olulist rolli radikalismi kujunemisel ja avaldamisel. Näiteks märgiti, et radikaliseerumine *''/.../see on rohkem selline poliitiline teema''* ning *''/.../ilmselt on seal väga suur maht, selline poliitiline joon''* (PN4), tuues välja, kuidas poliitilised vaated võivad soodustada äärmuslikke hoiakuid ja tegevusi. Samas toodi ka välja vajadus teha vahet, et mitte kõik poliitilised erimeelsused ei kvalifitseeru radikalismiks. Näiteks rõhutati: *„/.../see, mis meil siin poliitilised erimeelsused vaadetes on, see ei ole ikkagi äärmuslus“* (PN3), mis viitab selgelt arusaamale, kus tuleb teha vahet tavalisel poliitilisel diskursusel ja äärmuslikul radikaliseerumisel. Selline lähenemine aitab mõista, et poliitiliste arvamuste spekter on lai ja mitmekesine, kuid radikalismi määratlemisel on oluline arvestada erimeelsuste sügavust ja olemust, eristades tavapärasest poliitilist vaidlust äärmuslikest vaadetest, mis omakorda võivad viia radikaliseerumiseni.

Läbivalt erinevates fookusgruppides leiti, et radikaliseerumise kontseptsiooni mõistmine hõlmab endas tugevat **vastandumise** (alamkood 1.1.4) dünaamikat, kus toodi välja, et radikaliseerumine peegeldub fundamentaalse psühholoogilise vajadusena seista millegi vastu. Osalejate sõnavõttud rõhutasid, et radikaliseerumine ei pruugi tuleneda üksnes poliitilistest või ideoloogilistest veendumustest, vaid ka sügavamast sisemisest vajadusest vastanduda olemasolevatele struktuuridele ja normidele. Näiteks üks osaleja märkis, et radikaliseerumist iseloomustab: *„/.../mingi sisemine psühholoogiline vajadus, et on vaja millegi vastu võidelda“* (PN7), viidates seega radikaliseerumise isiklikule ja emotsionaalsele aspektile. Samamoodi toodi välja, et vastandumine radikaliseerumise kontekstis ei piirdu ainult poliitilise või ideoloogilise dimensiooniga, vaid see võib avalduda ka laiemalt, näiteks kultuurilistes või sotsiaalsetes kontekstides. Antud nähtuse puhul kasutati terminit *„/.../ äärmuslik vastandumine“* (PN1) ning toodi välja ka teisi näiteid nagu punkarite soov erineda või

vastanduda peavoolu väärtustele. Need näited toovad omakorda esile selle, et radikaliseerumise allikaks võivad olla ka erinevad vastuolud ühiskonnas. Antud arusaamad toetavad ka mõtet, et radikaliseerumise protsess on mitmetahuline ning vastandumise motiiv rõhutab individuaalset ja kollektiivset soovi püüelda muutuste järele, mis sageli väljendub soovis vastanduda dominantsetele normidele ja vaadetele.

Intervjuudes osalenud vabatahtlikud juhid oskasid välja tuua erinevaid radikaliseerumise mõisteid ning antud nähtuse laiemat haaret sidudes seda **äärmuslusega** (alamkood 1.1.5): „*Pigem on ta niisugune on minu arust äärmuslik lähenemine asjadele, et ei ole kompromissi valmidust*“ (PN3). Osalejad rõhutasid, et radikaliseerumine on seotud äärmuslike ideede omaksvõtmisega, mis on äärmuslusele omased, viidates sellega radikalismi ja äärmusluse tihedale seosele. Näiteks toodi välja, et radikaliseerumine võib väljenduda, kui „*.../äärmuslike ideede omaksvõtmine ja äärmuslikud ideed on siis need, mis on äärmuslusele omased*“; (PN1), mis näitab valmidust astuda vastu valitsevatele arvamustele või praktikatele, olgu need poliitilised, sotsiaalsed või usulised. Intervjuudes toodi välja erinevaid äärmusluse vorme: „*Äärmuslus siis jaguneb meil mitmel erineval võimalikul moel, võib-olla rohkem tuntud paremäärmuslus või vasakäärmuslus*“ (PN1); „*.../äärmusena on välja toodud parem- või vasak või noh, mis veel, poliitilised äärmused või usulised äärmused*“ (SM4). Sellega tõsteti esile, kuidas radikaliseerumine hõlmab äärmuslike ideede aktsepteerimist, mis on iseloomulikud äärmuslusele laiemalt. Lisaks mõisteti, et äärmuslusel võib olla mitmeid erinevaid vorme, kus laiemalt on tuntud parem- ja vasakäärmuslus. Siiski mõisteti, et äärmuslikkus, mis võib tuleneda radikaliseerumisest, kujutab endast potentsiaalset ohtu, kuna see võib viia polariseerumise suurenemiseni ja ühiskondlike konfliktide eskaleerumiseni.

Radikaliseerumise määratlemise ja seoste juures tuuakse veel esile, kuidas sellel on seosed **individuaalse ja grupi radikaliseerumise** (alamkood 1.1.6) dünaamikaga ning kuidas need üksteist võivad mõjutada: „*.../ühed on need üksikhundid ja teised on ikkagi need, kes vajavad seltskonda*“ (PN2), „*.../kui nad radikaliseeruvad, siis nad hoiavadki nagu kuhugi sellesse gruppi*“ (LN5), „*.../otsib võimalusi liituda sarnaste mõtte esindajatega ja ongi juba mingis grupis*“ (SM6). Antud arusaamadest ilmneb, et grupiga seotud dünaamika mängib radikaliseerumise protsessis olulist rolli, pakkudes sellega nii motivatsiooni, kui ka platvormi radikaalsete ideede levitamiseks ja vastastikuseks toetuseks. See toob esile radikaliseerumise sotsiaalse aspekti, mis on oluline tegur mõistmaks, kuidas ja miks inimesed võtavad omaks äärmuslikke vaateid. Radikalismi määratlemise ja seoste juures toodi ka välja radikalismi

levitamise olulisus: „/.../oma nägemuste siis elluviimine või vähemalt nende levitamine“ (PN1), „/.../äärmuslus on kõige iseloomulikum sõna millegi muutmiseks, äärmuslikud meetmed, mõttelaadid, selle juurutamine levitamiseks“ (PN3). Need mõtted rõhutavad, kuidas radikaliseerumine ei hõlma ainult enda isiklike veendumusi, vaid püüet aktiivselt oma veendumusi ka teistele levitada, sõltumata sellest, et need võivad minna vastuollu ühiskonnas olevate normide ja seadustega.

Vabatahtlike juhtide teadmised radikaliseerumisest pärinevad erinevatest allikatest ning need on kajastatud **informatsiooni allikates** (kood 1.2), millest selgus, et peamised teabeallikad uuringus osalenute jaoks on **meedia** (alamkood 1.2.1), **internet** (alamkood 1.2.2), **suhtlusringkonnast kogutud informatsioon** (alamkood 1.2.3) ning **ametialased ja akadeemilised koolitused** (alamkood 1.2.4). Keskseks informatsiooniallikaks osutus traditsioonilise **meedia** (alamkood 1.2.1), kus intervjuudes mainiti sageli uudiste ja televisiooni tähtsust: „/.../minu arust meedia pakub seda väga hästi, viimasel ajal eriti, Covidi peaajal“ (LN3), „/.../saated näiteks on nagu Välismääraja, Välisilm Eesti saadetest“ (PN6). Need vastused näitavad, kuidas sõltumata digitaalse meedia kasvust on traditsioonilise meediakanalite ehk raadio ja televisiooni poolt pakutav kajastus inimeste jaoks oluline ning mille abil tõuseb inimestel maailmas toimuvate sündmuste teadlikkus.

Interneti (alamkood 1.2.2) olulisust saab tänapäeva ühiskonnas pidada samuti märkimisväärseks: „Kõige lihtsam allikas on jätkuvalt internet“ (PN9), „/.../internet annab, toob sulle koju kätte kõik“ (PN3), „/.../näiteks Bellingcat ja siukseid asju ma loen“ (SM4). Antud arvamused rõhutavad seega digitaalsete meediaplattformide rolli teabe leviku olulisuses ning inimeste meediatarbimise osas. Lisaks toodi välja ka sotsiaalmeedia olulisus: „/.../sotsiaalmeedias, nagu Twitteris on näha teatud seisukohavõtte inimestelt ja ka näiteks Facebookis“ (PN6), mis näitab, et sotsiaalmeedia platvormid on muutunud järjest olulisemaks diskussioonide ja arvamuste vahendajaks mõjuisikute ja meedia tarbijate vahel. Lisaks toodi välja ka tänapäeval populaarsete interneti taskuhäälingute (*podcast*) olulisus tänapäevase infoallikana, mille abil kajastatakse muu hulgas ka radikaliseerumise teemasid.

Välja toodi ka **suhtlusringkonnast kogutud informatsioon** (alamkood 1.2.3), mis on oluliseks teadlikkuse loojaks vabatahtlike juhtide seas: „/.../ sõprus ja tutvusringkond, kust tuleb ka seda informatsiooni“ (PN7), kuigi nende mõju tundus olevat vähem domineerivam võrreldes meedia ja internetiga. Samas suhtlusringkonna kontekstis toodi välja ka erinevad ametialased ja akadeemilised **koolitused väljaspool Kaitseliitu** (alamkood 1.2.4), mis on andnud Kaitseliidu

vabatahtlikele juhtidele varasemaid süvateadmisi radikaliseerumisest: „/.../erinevad kursused nii Kaitseväe Akadeemias kui Sisekaitseakadeemias, või PPA läbi viidud mingisugused töögrupid või nõupidamised“ (SM3), „/.../ suurema töö sellel teemal võtsin ette ülikooli ajal kui ma meediat ja kommunikatsiooni õppisin“ (SM6). Lisaks osales uuringus ka juhte, kes oma ametialaselt väljaspool Kaitseliitu on kokku puutunud radikaliseerumise valdkonnaga, osaledes erinevates töögruppides ja tutvudes rahvusvaheliste uuringutega: „/.../erinevad töögrupid, kus ma siis tööalasel osalen/, /.../rahvusvahelised uuringud, UNDOC raportid“ (PN2). See omakorda näitab, et praktiline töökogemus selles valdkonnas, koos akadeemilise taustaga rikastab arusaamist ja võimet mõista radikaliseerumise olemust.

Kaitseliidu poolt läbi viidud koolitused ja arutelud (kood 1.3) vastuste analüüsist ilmes selge muustrina kaitseliitlaste vähene kokkupuude radikaliseerumise temaatikaga nii ametlikus koolitusprogrammis kui ka laiemates aruteludes. Vastustes leiti, et radikaliseerumine on tänapäeva julgeolekuolukorras oluline teema, kuid see ei ole saanud laiemat käsitlust Kaitseliidus. Läbivalt leiti, et kaitseliitlased peavad oma organisatsiooni üldiselt apoliitiliseks ning tõenäoliselt seetõttu ei pruugi radikaliseerumise teema olla saanud laiemat käsitlust: „/.../ üldiselt kaitseliit nagu oma apoliitilisusega üritab säilitada ja hoida seda joont“ (PN6).

Kuigi mõnes malevas on varasemalt radikaliseerumise valdkonda puudutatud kaudselt, peamiselt seoses 1993. aasta Pullapää kriisiga, kui Läänemaa Vabatahtlike Jäägrikompanii keeldus allumast Kaitseväele ning 2007. aastal Tallinnas aset leidnud Pronksiööga: „/.../võib-olla natuke on seal käinud läbi Pronksiööga seoses“ (LN2), on see fookusgruppide sõnul pigem erand ning seda ei käsitleta üldise koolitusprogrammi osana. „Ei, sellisel teemal ei ole vestlusi olnud Kaitseliidus, ega loenguid“ (SM5). Intervjuudes osalejad on teadlikud, et radikaliseerumine on julgeolekuoht, kuid nende sõnul ei ole vahetult antud teemas tehtud koolitusi, vaid teemat on kaudselt käsitletud läbi erinevate teiste koolitusvaldkondade: „/.../teemat on puudutatud läbi siis kas vastase väljaõppe, rääkides vägivalldatust võitlusest või siis CIMIC-u teemadest“ (PN2).

Teisele uurimisküsimusele: „Mille järgi Kaitseliidu Lääne maakaitseringkonna vabatahtlike juhid radikaliseerumist ära tunnevad?“ vastamiseks moodustati kategooria **2 radikaliseerumise tuvastamine ning radikaliseerumise põhjused** ning selle alla omakorda viis koodi ehk **radikaliseerunud inimeste kirjeldused** (kood 2.1), **välised tundemärgid** (kood 2.2), **sotsiaalpsühholoogilised tegurid** (kood 2.3), **ideoloogilised ja poliitilised tegurid** (kood 2.4) ning **haridus ja informatsioon** (kood 2.5).

Esimeses koodis **radikaliseerunud inimeste kirjeldused** (kood 2.1) toodi välja intervjueeritavate poolt levinud radikaliseerumise tunnustena inimese kirjeldamise osas radikaalide kindla veendumuse oma õiguste ja tõekspidamiste ainuõigsuses: „/.../ *et ainult tema õigus ja tema tõekspidamised on õiged*“ (PN9). Sarnaste kirjeldustega leiti, et antud seisukohad peegeldavad radikalismile kalduvate inimeste puhul subjektiivset kindlust oma arvamuste ja uskumuste osas, mis võib põhjustada teiste vaadete sallimatust. Üheks tunnuseks peeti ka tugevaid, sageli pealetükkivaid veendumusi: „/.../ *Ta raiub sulle pähe, et maakera ongi lapik.*“ (LN3), mis viitab sellele, kuidas radikaliseerunud inimesed võivad oma arvamusi agressiivselt teistele peale suruda, eirates seega teistsuguseid perspektiive.

Leiti, et radikaliseerunud isikute välisel vaatlusel ei pruugi ilmnedagi alati märkimisväärseid erinevusi võrreldes radikaliseerumata inimestega: „*Häda on selles, ma arvan, et ega ta liiga palju nagu radikaliseerumata inimesest ei erine välisel vaatlusel.*“ (LN6). See toob omakorda esile radikaliseerumise latentse iseloomu, mis nõuab sügavamat analüüsi ja mõistmist. Intervjueeritavad tõid ka välja, et kuigi radikaalsusele kalduvad inimesed ei pruugi alati välisel vaatlusel eristuda teistest, paistavad nad tihti välja oma eneseväljenduse vajadusega ja selle avaldamisega erinevates vormides: „/.../ *paratamatult tekib mingi vajadus selle eneseväljenduse järgi ka; /.../ sotsiaalmeedia on kindlasti üks koht, kus seda nagu teha.*“ (LN6).

Samas esitleti ka vastupidiseid seisukohti, kus leiti, et radikaalseid mõtteid omavad inimesed ei pruugi alati ka välja paista ning kõigil ei ole otsest vajadust selgelt oma radikaalseid seisukohti väljendada: „/.../ *tegemist oli hästi siukse vaikse, omaette hoidva poisiga, /.../ kui ta sõprade või kaasvõtjatega vestluses oma arvamusi hakkas avaldama, siis, mul hakkas ikka natuke hirmus*“ (PN2). Lisaks viidati ka Norra terroristile Anders Behring Breivikule, kes enne oma terrorirünnaku täideviimist ei eksponeerinud väga laialdaselt oma mõtteid: „/.../ *vaadake Andres Breiviki elulugu Netflixist, et vaikne tüüp, kõigi sõber ja järsku korraldab mingi totaalset jama.*“ (PN9). Laiemalt leiti aruteludes, et selliste isikute äratundmine nõuab detailset tähelepanu ja süvitsi minevat analüüsi, arvestades nende varjatud ja sageli peent käitumist.

Lääne maleva fookusgrupis leiti, et radikaliseerunud inimest võib kirjeldada veel ka kui äärmuslikke vägivaldsed vaateid omaks võtnud inimest, viidates näiteks taimetoitlusele: „*Taimetoitlane, siis tal koer on ka taimetoitlane.*“ (LN4). Lisaks kirjeldati radikaliseerunud inimest veel kui ühte äärmuslikult käitunud looduskaitstjat: „*Õnneks nad ei tule noaga metsa, selgelt nuga selga lööma, aga jah, kettidega on nad end puu külge pannud üleskutsete peale.*“

(LN3). Sellised arusaamad peegeldavad ka seda, et vastanute arust ei pruugi olla alati radikaalsete inimeste käitumine suunatud inimeste, usu või millegi muu vastu, vaid nende inimeste käitumine on suunatud mingi ühiskonna või looduse osa kaitsele, mis jääb silma teistele lähtudes nende vaadete äärmuslikkusest.

Radikaalseid inimesi kirjeldati veel kui inimesi, kes väljendavad end äärmuslikult ning kellel võib olla vägivaldseid kalduvusi: „/.../sa oled Kaitseliidu laskeharjutusel ja ihaled tappa ja mõtled, keda sa kujutad seal sihtmärgina, sest noh, kui normaalne kaitseliitlane on laskeharjutusel, ei mõtle ta selle peale, keda ta laseb.“ (PN1). Üldiselt kirjeldati radikaliseerunud inimest selliselt, kes viib oma vägivaldsed mõtted ellu ning kes viib täide terrorirünnaku: „/.../ klassikaline radikaalsus on minu peas pommivöö, 40 tonnine rekka inimeste sekka.“ (SM3). Terroristide radikaalset käitumist oli intervjueeritavate sõnul lihtne raamistada ning sellise määratlusega ei tekkinud fookusgruppides vastupidiseid seisukohti.

Radikaliseerumise tuvastamine hõlmab mitmetahulist lähenemist, mille keskmes on inimese käitumise ja suhtluse märkimisväärsed muutused. Koodiga **välised tundemärgid** (kood 2.2) koondati kokku võimalikud välised tunnused, olgu selleks füüsilised või käitumuslikud tunnused, mille järgi fookusgruppides olnud inimesed tundsid ära, et tegu võib olla võimaliku radikaliseerunud inimesega.

Üheks selgeks indikaatoriks tänapäeva infoühiskonnas peeti **äärmuslike vaadete väljendamist sotsiaalmeedias** (alamkood 2.2.1), mis avaldub inimeste äärmuslike postituste jagamise, kommenteerimise ja meeldimise kaudu. Uuringus täheldati: „/.../ kui sa vaatad näiteks sotsiaalmeedia kontole ja näed, et seal on mingi äärmuslikud postitused, siis on selge“ (LN5) ning „/.../tihti on inimesed seal sotsiaalmeedias palju äärmuslikumad kui isiklikes vestlustes.“ (LN2). See omakorda näitab, et sotsiaalmeedia on saanud ka oluliseks platvormiks mitte ainult äärmuslike hoiakute levitamiseks, vaid ka nende tuvastamiseks teiste poolt.

Lisaks tegevusele sotsiaalmeedias on radikaliseerumise tundemärgidena esile tõstetud ka **visuaalseid muutusi ja sümbolite kasutamist** (alamkood 2.2.2). Visuaalselt toodi välja, et võimalikeks tundemärgideks islamiradikaalide puhul saab pidada pikaajalisest palvetamisest tulnud sinikat otsa ees ning pikka habet: „Sinikas otsa ees, habe rusikapikkune“ (PN1). Lisaks toodi välja tundemärgina individuaalseid käitumisi, mis on seotud teatud vastuoluliste sümbolite kasutamisega: „Joonistab haakriste ja siis joonistab lilled.“ (LN4). Fookusgruppides toodi esile veel tätoveeringud, mis võivad viidata võimalikule radikaalsusele:

„/.../muutun tähelepanelikuks, kui ma näiteks näen mingisugust tätoveeringut, seal haakristid või mingid tavalised asjad.“ (PN5). Samas leiti ka, et haakristi kandmine ei pruugi otseselt viidata radikaalsusele: „/.../kahjuks mingil ajahetkel oli see risti või haakristi kandmine väga popp, et täna on üritatud neid küll katta ja vähem näidatakse, aga see ei tähenda, et sa nagu radikaal oled.“ (PN9).

Sarnaselt toodi välja ka võimaliku radikaalse inimese välise tundemärgiga Georgi lindi eksponeerimine olukorras, kui lindi kandmine on Eesti Vabariigis keelatud: *„/.../see Georgi lindi näide on ka eriti, kui sa Tallinnas ringi käid, siis kahjuks neid näeb ikkagi omajagu endiselt. Kuigi see keelati ära. Aga õhtul lähed välja, siis ikkagi autode küljes näed, et need ripuvad“ (PN9). Laiemalt leiti, et nii teatud tüüpi tätoveeringud kui ka vastuoluliste sümbolite kandmine võib olla märgiks, mis viitab võimalikule radikaliseerumisele.*

Fookusgruppides leiti, et **käitumismuutused** (alamkood 2.2.3) on samuti olulised radikaliseerumise indikaatorid. Näiteks võib inimese tavapärase käitumisega tekkinud muutus viidata võimalikule radikaliseerumisprotsessile: *„/.../kui sa tead inimest ja ta ühel hetkel hakkab kuidagi teistmoodi imelikult käituma, et noh, samamoodi jälle üks põhjus, mingi lamp läheb põlema, või noh, natukene siis uurida või süveneda“ (LN2). Toodi välja ka radikaliseerunud inimese võimalik eraldumine olemasolevatest sõpradest ning keskkonnast, mis võib kõrvalseisjatele ühe tundemärgina silma jääda: „/.../kui hakkaks mingi eraldatus tekkima või suhtlemisel on mingid asjad kuidagi eralduvad“ (SM2).*

Lisaks on **pettumuse ja vastandumise avalik väljendamine** (alamkood 2.2.4) teatud sotsiaalsetele või poliitilistele teemadele märkimisväärsed välised tundemärgid: *„/.../milleski ikka kõvasti pettumine ja kõige kirumine mõnes mõttes võib-olla selle algus“ (LN2). Leiti, et konkreetsete äärmuslike seisukohtade jagamine sotsiaalmeedias, mis on suunatud poliitilisele või sotsiaalsele rahulolematusele, on ka selgeks tundemärgiks inimeste radikaliseerumisprotsessile: „/.../kui ma vaatan, et teine tubli kaitseliitlane sheerib kuskil Kaja Kallase meemi, kuidas Kaja Kallas on poliitiline Putini prostituut, Kaja Kallas tuleb oksa tõmmata. Noh, need on natukene mingid märgid, aga selline matslik, kus juba sellise asjaga kaasaminek natukene teeb ettevaatlikuks“ (SM3).*

Rühmitustega identifitseerimine ja radikaalsete tegevustega kaasa minek on samuti täheldatavad radikaliseerumise tunnused. Toodi esile teatud paremärmuslike rühmitustega seotud riietuse kandmist, mis võib olla tundemärgiks: *„/.../Odini sõdalaste jope seljas või*

mitte“ (PN1), mis võib viidata võimalikesse radikaalsetesse organisatsioonidesse kuulumisele ning seega võimaliku radikaalse maailmavaate omamisele. Ühes fookusgrupis toodi välja ka välise tundemärgina osalemist erinevate rühmituste aktsioonides: „*Vaatan Facebookis tema lehel, järsku seal osaleb mingi Iraani mässuliste liikumistel tänavatel*“ ning „*mulle tundub et sellised tundemärgid võivad viidata /.../ kui hakkaks mingi eraldatus tekkima.*“ See viitab sellele, et radikaliseerumine võib hõlmata nii grüpiidentiteedi omaksvõttu kui ka aktiivset osalemist rühmituste tegevuses.

Radikaliseerumise ära tundmiseks on vajalik mõista ka võimalikke tegureid, mis võivad mõjutada inimesi radikaliseeruma ning mille läbi on võimalik tuvastada võimalikku radikaliseerumist. Selle mõistmiseks loodi kood **2.3. sotsiaalpsühholoogilised tegurid** mis kirjeldab erinevaid sotsiaal-psühholoogilisi aspekte, mis võivad olla vastanute arvates radikalismi kalduvuse mõjuriteks.

Üks levinumaid fookusgruppides välja toodud mõjureid oli **pettumus ja kibestumus** (alamkood 2.3.1), nagu näiteks ühiskondlikes süsteemides, poliitikas, majanduslikus olukorras või isiklikes suhetes. „*Kindlasti mingi pettumine ühiskonnas või kogukonnas on ja et noh, /.../ või mingi valitsuse otsuse tõttu kannatamine*“ (SM1). Leiti, et kibestumus tekib, kui inimeste ootused ei täitu ning seetõttu otsitakse põhjuseid ning elatakse end seeläbi välja. Lisaks toodi välja ka majanduslikud aspektid, ehk üldine majanduslik ebastabiilsus, töökaotus või elatustaseme langus, mis võivad olla vastanute arvates samamoodi üheks võimalikuks tõukeks radikaliseerumisel: „*/.../hinnad tõusevad nii palju, et sa ei saa perele süüa osta ja lõppude lõpuks sa hakkad vihkama riiki, neid poliitikuid, ma ei tea, võib-olla sul on mingisugune naaber ka veel, kes on teisest rahvusest, kes elab sust paremini*“ (LN5).

Fookusgruppides toodi ka välja ühe võimaliku radikalismi kalduvuse tegurina inimeste **sotsiaalset isolatsiooni ja kuuluvusvajadust** (alamkood 2.3.2.), ehk inimeste vajadust kuuluda ja olla osa mingist kogukonnast, mis võib viia ka nende radikaliseerumiseni grupis, eriti kui nad tunnevad end tõrjutuna mingi teise kogukonna poolt: „*/.../see on ka nagu gruppi kuuluvus, sa tahadki kuhugi kuuluda, kedagi järgida kellegagi koos midagi teha*“ (PN9). Üldiselt toodi esile seda, et radikaliseerumine toimub lihtsamini grupi kontekstis ning grupi üldine surve ning ideoloogiline ühtsus grupi siseselt võivad indiviidi vaateid äärmuslikumaks muuta: „*Ikkagi üldjuhul selliseid radikaale, kes ennast ise sinna äärmusesse mõtlevad, et kes hakkavad ise tegutsema, neid on ikka väga vähe*“ (LN6).

Radikaalsed liikumised või rühmitused pakuvad tihti ka emotsionaalset kütkestust ning esmapilgul lihtsaid lahendusi inimestele, kes otsivad selgust ja eesmärki kas tekkinud keerulistele probleemidele või elukorraldusele: „/.../sellest lihtsast lahendusest, sellest ongi lihtne haarata, et seal võib-olla kõige rohkem nagu kaasa lüüa, ükskõik mis iganes probleem sul sel hetkel oli, et selle lahenduse sealt nagu kiiresti saab“ (LN6). Leiti, et sageli kasutatakse inimeste peal emotsionaalseid üleskutseid nagu viha, pettumus või kättemaks, et meelitada ja mobiliseerida toetajaid.

Fookusgruppides toodi esile mitmesuguseid vaatenurki, mis käsitlesid ka **ideoloogiliste ja poliitiliste** (kood 2.4) tegurite mõju radikaliseerumisele ühiskonnas ning indiviidi tasandil. Nende hulgas toodi välja peamiselt kolm erinevat teemat: usuliste veendumiste mõju, poliitilise pettumuse roll ja erakondliku poliitiku mõju.

Peamise teemana käsitleti fookusgruppides **usulise veendumise** (alamkood 2.4.1) mõju radikaliseerumisele just peamiselt islamiradikalismi võtmes. Mitmed inimesed väljendasid arvamust, et usk ise ei vii radikaliseerumiseni, vaid pigem leiti, et teatud sotsiaalsed ja poliitilised tegurid võivad mõjutada indiviide ja suunata radikaalsete vaadete omaksvõtule. „Järjest rohkem üks meetod, millega islamiäärmuslasi Euroopas siis erinevatele tegudele suunatakse, ongi just see, et nende integreerumist lääne ühiskonda takistatakse ehk tekitataksegi teadlik konfrontatsioon“ (PN1).

Samas tõdeti ka, et teatud juhtudel võib usuline rühmitus või tõlgendus soodustada ka ekstreemsete hoiakute kujunemist neil, kes algselt ei olnud selle tõlgenduse poolt: „Kui Dudajev surma sai, siis tuli asemele Passajev ja võim läks siis Vahabiitide kätte, kes on 19. sajandi alguse moodustis ja seal oli hoopis teistsugune koraani tõlgendus./.../Lääne meediapilt sellest, mis on Tšetšeenia, muutus hästi kiiresti. Tekkiski selline arusaam, et need on lihtsalt ühed äärmuslikud islamistid ja las Venemaa siis neid kontrollib, et lääne meedia ja lääneriigid ise ei peaks seda tegema.“ (SM6)

Aruteludes toodi välja veel **poliitiline** (alamkood 2.4.2) pettumus ja poliitiliste tegurite mõju, mis hõlmab endast pettumust olemasolevas poliitilises korras. Toodi esile erakondade ja poliitiliste otsuste roll ühiskondlike lõhede süvenemisel ning seeläbi võimaliku radikalismi tekkimisel: „Eestis ongi nagu poliitika see, mis kõike seda radikalismi ja kõike seda põhjustab“ (SM5); /.../sa pettud mingis poliitikas, mida ennem aetud“ (LN5). Esile toodi ka näidetena

USA-s tehtud rünnak Kapitooriumile, mis oli fookusgrupis välja toodud kui poliitiliselt motiveeritud radikaalsete inimeste rünnak.

Laiemalt arutleti ka kõigis gruppides Eesti erakondade poliitika ja sellest tuleneva poliitilise polariseerumise mõjusid võimaliku inimeste mõjutajana. Leiti, et erakondade roll on olulisel kohal ühiskondlike lõhede süvenemisel ja võimalike radikaalsete seisukohtade kujundamisel. „/.../ühe erakonna esindaja arvab, et meie teeme õigesti ja need teised on idioodid ja putinistid ja teine erakond arvab, et tema on idioot ja putinist“ (SM3). Samas toodi välja, et poliitikute omavahelised poliitilised erimeelsused ei ole veel äärmuslus ning Eestis olevad poliitilised erakonnad ei ole radikaalsed. Leiti, et parteid ei muuda inimesi radikaalideks, vaid inimeste tõlgendus poliitilisest võitlusest võib olla erinev ning see võib mõjutada inimesi indiviidi tasemel radikaliseeruma.

Aruteludes toodi teguritena välja veel **hariduslikud ja informatsioonilised** (kood 2.5) aspektid, mis mõjutavad inimeste võimalikku radikaliseerumist just läbi individuaalsete ja kollektiivsete infoväljade mõistmise ning sellega, kuidas see mõjutab omakorda inimeste käitumist ja maailmavaadet.

Vestlustes leiti, et hariduse osas just **kriitilise mõtlemise oskus** (alamkood 2.5.1) ning selle arendamine on oluliseks mõjutajaks inimeste võimaliku radikaliseerumise osana. Rõhutati, et inimesi ja eriti lapsi tuleks õpetada kriitiliselt mõtlema ja ka analüüsima erinevaid vaatenurki, enne kui nad loovad endale mingi seisukoha: „/.../kui laps kasvatatakse juba nii, et ei oska mõelda, analüüsida, et umbes keegi ütleb, et õues sajab vihma või teine ütleb et ei saja, siis sinu ülesanne oleks vaadata välja korraks enne, et sa oskaks mõlemat osapoolt analüüsida“ (SM4). Toodi esile, et koolis pakutav haridus peaks andma oskused ja võimekuse eristada tõe valesst ning seeläbi mitte langeda radikaalsete valede lõksu.

Toodi välja ka **haridustase** (alamkood 2.5.2) ja selle mõju radikaliseerumisele: „Radikaliseerunud inimesed, ei ole võib-olla nii haritud. Neil ei ole juurdepääsu haridusele ja see elu, mida nad täna elavad, nad ei ole ka sellega rahul“ (PN2). Antud mõte tähendas seda, et teatud haridustaseme saavutamine võiks aidata vastu seista ka radikaliseerumisele ning hariduse roll peaks olema seega üks esmastest kaitsemehhanismidest äärmuslike ideoloogiate vastu.

Kõigis fookusgruppides toodi välja mõjutavate teguritena veel **informatsioonilised aspektid** (alamkood 2.5.3), mis mõjutavad inimeste maailmavaate ja potentsiaalse radikaliseerumise

välja kujunemist. Kõigis fookusgruppides toodi välja ühe mõjurina infovoogude piiramine ja kinnistumine, ehk inimesed loovad endale kitsa maailmapildi, mis põhineb piiratud ja tihti ka ühekülgisel informatsioonil ning kajastusel. „/.../nad lõikavad ka ennast sellest infovoost nagu ära, või teevad endale hästi kitsa info ja neil see maailmapilt läheb üha kitsamaks ja tundubki, et, temasuguseid on palju ja teisi nagu üldse ei olegi“ (LN2). Sarnasele kajakambri efektile jõudsid kõik fookusgrupid ning sellega rõhutati ohtu, et inimesed tarbivad ainult enda vaadetega kooskõlas olevat informatsiooni ning seeläbi kujundavad endale kitsa maailmapildi, mis võib soodustada radikaliseerumist. Kajakambri efekti soodustavad tegelikult ka Internetis olevad digitaalsed algoritmid, mis inimeste teadmata nende infovoogu mõjutavad: „/.../radikaliseerumise puhul me rääkisime, et põhiallikas või töövahend on internet, siis täpselt samamoodi saab infot seal kõige lihtsamini, et mida rohkem sa ise klikid analoogseid asju, seda rohkem hakkab internet ka sulle ette söötma“ (PN9).

Toodi välja ka **sotsiaalmeedia** (alamkood 2.5.4) mõju, mis tänapäeval on märkimisväärne inimeste käitumise suunajana: „Päris ise nagu inimene ei pruugi radikaalseks muutuda. Et tal peab olema mingi infoväli, sõbrad, tuttavad, sotsiaalmeedia“ (LN1), millega toodi esile, kuidas sotsiaalmeedias oma kogukonnaga suheldes kujuneb inimese infoväli ning see kujundab ka inimeste arvamust ja seisukohti. Leiti, et sotsiaalmeediaplatformid mitte ainult ei võimenda olemasolevaid arvamusi, vaid selle abil tekivad ka teatavad sotsiaalmeedia kogukonnad ja grupid, kus vastuolulised või kriitilised hääled eemaldatakse. Leiti, et sotsiaalmeedia toetab ka võõraste sarnaselt mõtleivate inimeste tutvumist, mis võib omakorda soodustada radikalismi levikut. Näidetena toodi välja vandenõuteoreetikuid, kes suhtlevad sotsiaalmeedias ning kes võivad ka hilisemalt radikaliseeruda.

Vastupidiselt toodi ka näitena Facebooki gruppi, kus radikaalsete seisukohtadega inimesed ei olnud enamuses ning kelle seisukohtadele oli ka vastasseis: „Facebookis on see grupp nagu „Virginia Woolf sind ei karda“, /.../ ja on hästi ära tunda seda, kuidas radikaalsetele seisukohtadele on väga tugev vastuseis kõikide teiste grupiliikmete poolt, vähemalt selles grupis oli nii /.../ kuna see ei olnud ilmselt grupp tervikuna radikaliseerunud, vaid üksikud elemendid selles olid radikaalsete vaadetega või vaadetega, mida saab pidada radikaalseks“ (PN6). Leiti, et kui puudub kriitiline mass ühtemoodi mõtlevaid inimesi, on raske radikaalidel oma agendat läbi suruda.

Kolmandale uurimisküsimusele: „Millised on vabatahtlike kokkupuuted radikaliseerunud inimestega?“ vastamiseks loodi kategooria **3. Kokkupuuted radikaliseerunud inimestega**

ning koodid **3.1. kokkupuuted väljaspool Kaitseliitu** ja **3.2. kokkupuuted Kaitseliidus**. Fookusgruppides esile toodud kokkupuudete näited ulatusid kergematest vaidlustest tõsisemate juhtumiteni, kus inimesed väljendasid selgelt radikaalseid vaateid või käitumisi äärmuslusele vastavalt.

Kood **3.1 kokkupuuted väljaspool Kaitseliitu** all koondati informatsioon, kus fookusgruppides olevad inimesed rääkisid kokkupuudetest võimalike radikaliseerunud inimestega või nendega, kes võivad nende arust olla potentsiaalsete radikalismi ilmingutega. Esmalt toodi näidetena välja inimesed, kellel on radikaalsed vaated ning käitumine, ehk selliste kokkupuudete juures kirjeldati erinevates kontekstides olukordi, kus vastajad olid läinud teiste inimestega vastasseisu. „*Soomes pidin peksta saama, siis oli Skinnide aeg Soomes, et raudteejaamas ootasin rongi, et kui said aru, et on Eestist, pidin peksta küll saama*“ (LN4). Fookusgruppides toodi esile olukordi, kus nad on kohanud inimesi, kes väljendavad selgelt oma äärmuslike poliitilisi vaateid, rassismi ning kelle käitumine on vastuoluline. Toodi esile inimesi, kes usuvad fašistlikesse ideedesse ning väljendavad seeläbi äärmuslikku rassismi ning toetavad radikaalseid ideoloogiaid.

Aruteludes toodi esile ka mõningal juhul äärmusluse näidetena vene rahvusest isikute poolt äärmuslikku **venemeelsust** (alamkood 3.1.1). „*Haapsalu mees, /.../ venelane, aga rääkis eesti keelt. Eestis sündinud-kasvanud ja nüüd kui see Ukraina jama pihta hakkas, siis lõpuks blokkisin ta Facebookis ära ja lõpuks rääkis temaga ka Kaitsepolitsei – ta oli ikka täielik punane. Ma olin temaga aastakümneid koos ja ma ei tundnud ära, ja ta on ikka täielik punane ja no see võib nii, see lööbki ainult kriisiga välja.*“ (LN3). Antud näitega toodi esile seda, kuidas radikalism võib mõjutada indiviide ja nende lähikondlasi, mõjutades sealjuures suhteid teistega. Lisaks toodi sarnase venemeelsuse teema näidetena veel 2007. aastat ning Pronksiööga seotud vene äärmuslaste näited, kellega kaudselt ka fookusgrupis olnud inimesed kokku puutusid.

Mitmeid kirjeldusi oli selliseid, kus fookusgrupis olnud inimesed tõid välja kokkupuuteid äärmuslike vaadete ja uskumustega nagu **COVID-19 eitamine** (alamkood 3.1.2), vastuseis tervishoiusüsteemile ning erinevate kliimavõitlejatega seonduv. „*/.../nüüd kohalikud inimesed, kes arvavad, et lennukid taevasse külvavad keemiapilvi ja koroonat oli mõeldud selleks, et selle ravimiga inimeste sisse kiipe levitada. /.../et noh jälle, et kas see on juba radikaalsus või muu uhhuu või vandenõuteoretik*“ (SM3). Selliseid kirjeldusi käsitleti kui näiteid, kuidas radikalism võib avalduda kaasaegse ühiskonna erinevates vormides. Samas leiti ka vestluse käigus, et COVID-19 teema ei olnud otseselt radikalism. „*Enne radikaalsust on ikka kõva hulk*

lollust, vaata ja see on nagu see, mida me peame eristama“ (PN4). Toodi välja ka seda, et kuna Eestis ei viidud ellu rünnakuid või muid vägivallaaktsioone, ei saa COVID-19 vastases kampaanias osalenud inimesi pidada radikaalideks. Leiti ka seda, et kui inimesed peegeldasid COVID-19 vastases kampaanias vaid enda rahulolematust piirangute vastu, on see siiski ühe vastaja sõnul ka radikalismi kõige madalam aste ehk rahulolematust.

Koodiga 3.2. kokkupuuted Kaitseliidus käsitleti, kuidas on vabatahtlikud juhid tajunud võimalikke kokkupuuteid radikaliseerunud inimestega organisatsiooni siseselt. Selgus, et vastused polnud samasugused ning peegeldasid erinevate malevate kogemusi, mis olid seotud varasemate juhtumitega. Üldiselt ilmnest vastustest, et ollakse pigem mures äärmuslike vaadete leviku pärast organisatsiooni siseselt, kuid siiski ollakse mõistvad ja tolerantsed erinevate arvamuste suhtes.

Vestlustes toodi esile, kuidas varasemalt on läinud endiste Kaitseliidu liikmete tegevus või väljendusviis **vastuollu Kaitseliidu üldiste põhimõtetega** (alamkood 3.2.1): *„Ma malevkonna põhjal võin öelda, et me oleme ühel mehel palunud lahkuda. Kuna ta Facebooki postitused olid väga niuksed, natsimeelseks läksid ära. Ja ta keeldus neid maha võtmast, /.../ siis me ütlesime, palun, siis hakka astuma“ (LN2). Antud arutelu käigus selgus, et selle isikuga püüti organisatsiooni siseselt ka tegeleda, teda korrale kutsuda ning rääkida, kuid asi lõppes siiski tema Kaitseliidust lahkumisega.*

Pärnumaa maleva vestluses toodi välja sarnaseid olukordi, kuid toodi ka välja samas piiratud võimalused liikmete käitumise kontrollimiseks ja mõjutamiseks: *„/.../tema väljendamisviisid, tema postitused Instagramis ja erinevad taustapildid ja sellised viitavad, et võib-olla ei ole tema koht siin Kaitseliidus, aga noh me kõik teame Kaitseliidu võimalusi liikmeid eemaldada, mis ei ole suured. Ehk siis aeg-ajalt me peame tolereerima selliseid inimesi“ (PN2). Samas rõhutati ka, et mõnikord on liikmete äärmuslike vaadete allikaks isiklikud probleemid, mis sageli radikaalseks peetud väljendusviiside järgi ei pruugi tähendada ilmtingimata indiviidi radikaliseerumist. „Sest et ma tahaks väga loota, et kui me keegi, meie vähemalt ülematest, või tegelikult kõikidest liikmetest tunnetab ära, et keegi on radikaliseerunud, siis ma väga, väga tahan loota, et need inimesed ikkagi eskaleerivad selle ja täna meie hulgas selliseid liikmeid ei ole. Sest need näited, kelle puhul ka mina seda tunnetanud, et võib-olla on, siis paaril juhul on ikkagi päeva lõpuks tulnud välja, et inimene nagu päriselt peast soe ja lihtsalt seal ongi mingisugune meditsiiniline põhjus, aga üks ei välista teist“ (PN1).*

Saaremaa maleva vestluses toodi välja, et kuigi inimestel on teataval määral mure **poliitiliselt motiveeritud** (alamkood 3.2.2) äärmuslike vaadete või riigi valitsemisele vastandumise pärast, ei ole tajutud otsest laiemat radikaliseerumist organisatsiooni siseselt. „*Seda radikaliseerumist ma küll ei adu sellisel kombel, nagu me siin oleme rääkinud, aga sellist noh, ma ei näe ohtu Kaitseliidu seest, et keegi hakkab, saab relva, nüüd läheb, eks ju*“ (SM2). Leiti, et kuigi vaatamata mõningatele erimeelsustele või muredele poliitiliste avalduste pärast, ei peeta radikaliseerumist Kaitseliidus suureks ohuks.

Ühiseks jooneks kõigis vestlustes sai pidada seda, et Kaitseliidu liikmeskonna seas esineb erinevaid seisukohti ning vaateid, millest mõned võivad olla ka äärmuslikud või vastuolulised, kuid organisatsioonis ei tajuta seda üldise radikaliseerumise või ohuna. Pigem üritatakse organisatsioonisiselt balansseerida liikmete vabadust väljendada arvamust ja isiklike vaateid, säilitades seeläbi organisatsioonisisese ühtsuse ja distsipliini.

Neljandale uurimisküsimusele „Millist võimalikku ohtu näevad Kaitseliidu vabatahtlikud juhid organisatsioonile radikaliseerunud või radikaliseerumisele kalduvate isikute poolt?“ vastamiseks loodi kategooria **4. radikaliseerumisest tulenevad ohud** ning kolm koodi: **4.1. ohud organisatsioonile**, **4.2. riski tajumise tase** ning **4.3. võimalikud vastureaktsioonid ja tegevused**.

Koodiga **4.1 ohud organisatsioonile** kajastati erinevaid võimalikke ohte, mida vabatahtlikud juhid näevad organisatsioonile. Vestlustes toodi välja nii sisemisi kui ka väliseid ohte, mis võivad mõjutada organisatsiooni toimimist rahu- ja kriisiajal. Enim vestlustes esile toodud oht organisatsioonile oli mainekahju, mida võib põhjustada nii organisatsiooni liikmete ebasobiv käitumine avalikkuse ees, kui ka võimalike radikaliseerunud liikmete tegevus ning selle seostamine Kaitseliiduga: „*Ja tähendab see samane mainekahju ja no ma arvan, et kõige nagu ekstreem, kus see mainekahju ka tuleb, müüdi teine pool, kuna me ikkagi päeva lõpuks anname relvi välja inimestele. Ütleme, inimene on normaalne, saab relva kätte, läheb viis aastat mööda, radikaliseerub seal ja siis otsustab selle relvaga mingisugust suurt pahandust teha*“ (PN7). Mainekahju puhul toodi välja asjaolu, et see võib tekkida nii liikmete teadliku tegevuse kui ka teadmatuse ja hoolimatuse tulemusel.

Mainekahjust (alamkood 4.1.1) tulenevalt leiti, et ohuks organisatsioonile võib olla see, kui organisatsiooni maine on saanud kahjustada kas radikaalide või muu kahju tulemusel ning

sellega mõjutatakse organisatsiooni värbamisedukust: „*Igatahes see maine ja siis need teised küsimused võivad omakorda mõjutada Kaitseliidu näiteks värbamisedukust*“ (PN6).

Kuigi radikaliseerumist peetakse väikeseks riskiks, toodi ühe võimaliku ohuna organisatsioonile ka **radikaliseerumine üksusesiseselt** (alamkood 4.1.2). Arutleti erinevaid võimalusi, kuidas radikaliseerunud inimene võib sisse imbuda organisatsiooni ning seda siis seestpoolt mõjutada, kuid räägiti ka sellest, et organisatsioon võib pakkuda inimesele platvormi oma ideede levitamiseks. Kaitseliidu-kui sõjaliselt juhitud organisatsiooni juures toodi välja ka võimalik hierarhilise juhtimisstiili risk, mis võib toetada grupisisest radikaliseerumist: „*Kui ülem on radikaliseerunud, siis võib seal allpool olla väga palju radikaliseerunud inimesi*“ (LN5). Sellega tõstatati probleem, kus üldise usalduse ja kuuluvustunde säilitamise osas võivad inimesed kuulata ja järgida endast kõrgemal positsioonil olevat juhti.

Võimaliku ohuna organisatsioonile tuvastati ka võimalik **juhtimisprobleem** (alamkood 4.1.3), mis võib tuleneda liikmete allumatusest. Leiti, et allumatust võivad esile kutsuda mitmed asjaolud nagu näiteks juhtimisprobleem, kuid üheks mõjuriks võib olla ka organisatsioonis individuaalne radikaliseerumine, mis võib pärssida üksuse juhtimist: „*Kui päriselt on sitt ventilaatoris, siis võib see tähendada ka juhtimisprobleemi*“ (LN2). Antud arutelu käigus jõuti järeldusele, et antud oht võib olla reaalne, kui varasemalt tuvastatud radikaliseerumise probleemiga ei tegeleta: „*Ideed kipuvad levima hakkama, kui jätta sinna soodne pinnas. Ega Läti punased kütid ei sündinud ka selliseks, vaid nad muutusid selliseks. See on kõige suurem oht, et ideed võivad levima hakata, kui seda õigel hetkel tähele ei panda*“ (LN1).

Lääne maleva fookusgrupi arutelus leiti, et radikaalne inimene, kes vihkab vastast üle kõige, võib olla ideaalne sõdur, kuid samas arutelus leiti ka teiste poolt, et radikaalsete inimestega võivad kaasas käia ka erinevad ohud. Üheks suureks ohuks selliste inimeste puhul toodi välja see, et radikaliseerunud liikmed ei pruugi pidada kinni sõjaõigusest ning võivad seeläbi panna toime sõjakuritegusid: „*See võib viia sõjakuriteoni, ütleme nii, et kukutakse lõikama kedagi seal kusagil, /.../ ongi kõige hullem, et see viibki mingisuguse kuriteoni konkreetselt*“ (LN5).

Koodiga **4.2 riski tajumise tase** vastuste tõlgendamisel ilmnes mitmekülgne pilt radikalismist tuleneva riski ning ohtude osas Kaitseliidule–kui vabatahtlikule organisatsioonile. Enamik fookusgruppides arvamust avaldanud inimestest ei pea organisatsioonisest radikaliseerumise riski väga suureks: „*Ma ütlen ausalt, minu arvamus on: väga-väga väike, et need teemad on siin läbi käinud, et kui mingid ilmingud tulevad, siis üksus ja kaasliikmed kindlasti seda*

märkavad muutuseid ja see info kindlasti ka liigub edasi ülespoole. Nii et ma arvan, et väga- väga minimaalne.“ (PN5). Antud seisukohaga väljendati arusaama, kus Kaitseliidus on tugev sisekontrolli mehhanism, mis toetab potentsiaalsete ohtude tuvastust ning ennetust. Siiski leiti, et üksikute radikaliseerumise juhtumid on võimalikud: „See, et üksikud inimesed seal organisatsiooni liikmetena võivad olla radikaliseerunud mingites küsimustes, see võib ikkagi olla“ (PN6), kuid nende üksikute inimeste mõju peetakse väikeseks tulenevalt üldisest positiivsest meelsusest Eesti riigi suhtes ning ka tugevale kogukondlikule sidususele.

Vestlustes leiti, et kuigi olemasolevate liikmete baasil tehtav sisemine riskianalüüs näitab, et radikaliseerumise ohtu ei peeta väga kõrgeks, siis leiti, et kuna Kaitseliidu puhul on tegu relvi valdava organisatsiooniga, siis võib see olla siiski sobiv keskkond võimaliku radikalismi välja kujunemise toetuseks. „Kaitseliidu liikmeskonna hulgas radikaliseerumise oht on pigem madal. Samas kui me kõrvutame Kaitseliitu teiste vabatahtlike organisatsioonidega, siis ma arvan, et sellest lähtuvalt organisatsioonina on meie risk päris kõrge, sest tõenäosus, et rahvatantsutrennist tulevad sul radikaliseerumise mõtted on oluliselt väiksem kui Kaitseliidu laskeharjutusel. Aga jätkuvalt jah, ma arvan, et nii-öelda olemasoleva liikmeskonna pinnalt pigem on see risk madal“ (PN1). Samas arutelus toodi veel teiste fookusgrupi liikmete poolt välja, et kuna Kaitseliit on relvi valdav organisatsioon, siis see juba võib loomu poolest meelitada ligi inimesi, kellel võib olla risk kalduda radikaalsuse poole.

Fookusgrupi arutelus toodi välja ka see, et organisatsioonis on palju liikmeid, kes ei ole aktiivsed ning kelle kohta hinnangut anda on raske, kas tegu on radikaliseerunud liikmega või mitte. Leiti, et passiivsed liikmed ei kujuta endast otsest ohtu, kuid kui üksus on kaotanud sideme liikmega, võib see olla potentsiaalselt ohtlik, kuna talle on väljastatud varustus ja relvastus: „Rääkisin inimesega, kelle rühm läks laiali ja siis tulebki välja, ta pole aastaid kohal käinud, aga ta kogu varustus on kodus. Moon, relvad, kõik on kodus, pole õppustel käinud ega rühmagi, enam ei tea õppustest mitte midagi. Ta on täiesti passiivne liige, aga täielikult relvastatud.“ (PN9).

Välja toodi, et Lääne maakaitseringkonnas, kus on väikesed malevad, toimib Kaitseliidus kehtiv soovitajate süsteem ning inimeste taust on hästi teada või on teada inimene, kes on uue liikme soovitaja. *Muidugi suured malevad versus väiksed malevad, et tõesti, meil on seal pluss, aga Tallinnal kindlasti sellist kogukondlikkust ei ole“ (PN1).* Probleemkohana nähti, et suuremates linnades ei pruugi töötada Kaitseliidus kehtiv soovitajate süsteem, kuna inimesed personaalselt ei tunne üksteist ning seeläbi võib juhtuda, et organisatsiooniga liitub inimene,

kes võib olla potentsiaalselt radikaliseerunud või radikalismile kalduv. Probleemina inimeste taustakontrolli osas nähti väiksemates malevates ka seda, kui organisatsioon ei kasva oma orgaanilises tempos, vaid kui välised mõjurid nagu Ukraina sõda toovad organisatsiooni palju liikmeid, kellele ei suudeta teha tavapärasest sisseelamisprotsessi ning ka seeläbi välja kujunenud orgaanilist taustakontrolli.

Saaremaa maleva fookusgrupis toodi välja riskide hindamise kohapealt see, et nende liikmete või organisatsioonisisese radikaliseerumise ohtu peetakse madalamaks tänu geograafilistele paiknemisele ning suuremale kogukonnatunnetusele võrreldes näiteks Mandri-Eestiga. „*Mina ei pea radikaliseerumise ohtu suureks. Ma arvan, et see ei ole isegi madal, ma arvan, et see on olematu. Et me oleme natukene teistsugune kui võib-olla Mandri-Eesti*“ (SM3). Samas leiti ka Pärnumaa maleva vestluses, et kuna malev jaguneb malevkondadeks, siis malevkondades olevad inimesed on omavahel tuttavad, moodustades ka väiksemaid kogukondi: „*Malevkonnad on kogukonnapõhised ja see eelis on*“ (PN2).

Koodiga **4.3 võimalikud vastureaktsioonid ja tegevused** käsitleti vabatahtlike juhtide nägemusi, millised võiks olla äärmuslike vaadetega inimeste juhtumites võimalikud vastureaktsioonid. Üldiselt läheneti oma tegevuste põhjenduste juures eri tasanditel, kus kombineeriti võimalike vastureaktsioonidena nii ennetavaid kui ka reageerivaid strateegiaid.

Vestlustes tõsteti esile nii ennetavas kui ka reageerivas faasis **vestlemist** (alamkood 4.3.1) kaitseliitlastega: „*Esimene ikkagi võiks olla vestlus selle sama inimesega, et mis toimub ja siis sealt nagu /.../ see meie näide oli, me palusime lihtsalt ära minna, mis nagu selles mõttes on lihtne ja valutu*“ (LN2). Toodi esile ka juba värbamise juures isiklike vestluste olulisust äärmuslike vaadetega inimeste tuvastamisel ning ka mõistmisel, kus paralleelselt toodi välja nii vestlemist kui ka isiku sotsiaalmeedia kontrollimist. „*Mina just oma rühma siin komplekteerisin ja ma ütlen ausalt, ma käisin kõigi nagu sotsmeedia läbi ja vaatasin, mis mehega tegu on nagu ka väljaspool*“ (LN5). Sellised näited peegeldavad organisatsiooni vajadust tuvastada oma liikmete väärtusi ja vaateid, et ennetada potentsiaalsete radikalismi kalduvate inimeste liikmeks võtmist.

Lisaks toodi vestlustes välja ka **mitmetasandilist suhtlust** (alamkood 4.3.2), mis hõlmab nii Kaitseliidu lihtliikmete, ülemate kui ka kolmandate osapoolte kaasamist juhtudel, kui tekib vajadus tuvastada võimalike radikaalide olemasolu: „*Altpoolt vaadates, siis tegelikult rühma tasemelt lähedki malevkonna juhtkonna juurde, et siis kõrgema üksuse juurde /.../ pluss vestleks*

lähimate võitluskaaslastega, et kuidas neile mulje on jäänud, tunnetus.“ (PN9). Lisaks leiti, et kui päriselt on tuvastatud radikaal oma üksuses, teatatakse sellest kas Kaitsealiidu maleva julgeolekule või siis Kaitsepolitsei ametile.

Üheks vastureaktsiooniks radikalismile toodi välja ka organisatsioonisisene **kogukondlik ja sõpruskondlik struktuur** (alamkood 4.3.3), mis toetab äärmuslike vaadetega inimeste tuvastamist ning ka ennetustööd. Leiti, et organisatsioonisesed isiklikud suhted ja sõpruskonnad loovad keskkonna, kus liikmed tunnevad üksteist ja on teadlikud potentsiaalsetest ohuteguritest, mis toetab ka ennetust ja reageerimist tekkivatele ohtudele: *„Meie üksus on suhteliselt sihuke tutvusringkonnapõhine nii-öelda, et kõik on kõigi tuttavad või noh, tutvusringkonnad, sõpruskonnad on koos.*“ (PN8)

Pärnumaa maleva vestluses toodi välja, et võimaliku vastureaktsioonina peaks olema **ennetustöö** (alamkood 4.3.4), kus ülemad ja ka üksuse liikmed oleksid teadlikud, kuidas tuvastada võimalikud elemendid, mis võivad viidata inimeste radikaliseerumisele. Toodi esile, et kõigile liikmetele tuleb piisavalt hästi selgeks teha Kaitsealiidu väärtused: *„Teeb kõigile selgeks, mis on meie väärtused, et meil radikaliseerumisele on nulltolerants*“ (LN5).

Läbivalt kõigis vestlustes tuli välja, et fookusgrupis olevad inimesed on loonud enda isikliku kaitsestrateegiana radikalismiga toimetulekuks võimalike radikaalsete teemade ja teatud inimeste **vältimise** (alamkood 4.3.5): *„/.../Mina väldin neid. Mina väldin neid, kui ma tajun ohumärke*“ (PN2). Selliste tegevustega üritatakse vastanute sõnul säilitada vaimne heaolu ning vältida konflikte inimestega, kellega nad teavad, et need võivad tekkida. Fookusgruppides arutati ka selle üle, et üheks võimalikuks teemaks, millega tulevad konfliktid, on poliitika ning arutati selle üle, milline on äärmusliku politiseerumise ja radikalismi piir. *„Et võib-olla ma jah, selle radikaliseerumisega ka ei ole, mina kokku puutunud, pigem see Eesti võtmes, siis politiseerumine ja uhuustumine*“ (SM3). Üldiselt leiti kõigis fookusgruppides, et kellelgi pole tutvusringkonnas sellist, keda ta võiks pidada radikaliseerunud inimeseks.

Intervjuude käigus saadi vastused uurimisküsimustele ning intervjuude analüüs on välja toodud järgnevas alapeatükis.

2.3 Uurimistulemuste analüüs

Käesolevas alapeatükis analüüsitakse fookusgruupiintervjuudest saadud sisendeid ning võrreldakse kogutud tulemusi magistritöös välja toodud teoreetiliste lähtekohtadega. Analüüsi tulemusel sünteesitakse järeldused ning ettepanekud.

Esimese uurimisküsimusega uuriti varasemaid teadmisi radikalismist, toodi laiemalt välja radikaliseerumise mõiste olemus ning mõistmine ning fookusgruppides tekkinud seosed. Juhtide seas on laiem arusaam, et radikaliseerumine on mitmekülgne nähtus, mis võib väljenduda erinevates vormides ning mille tagajärjeks võib olla agressiivne käitumine või lõpuks terrorism. Samuti tunnistati, et radikaliseerumine ei pruugi alati viia vägivallani, viidates sellele, et nähtuse mõistmine hõlmab ka äärmusluse mittevägivaldseid ilminguid, mis ühtib ka teoreetilise käsitlusega (see töö, lk 10-11).

Toodi välja, et osad kultuuriruumid, ideoloogiad või usulised veendumused võivad soodustada radikaliseerumist, kuid rõhutati ka, et mitte kõik usulised ideoloogiad ei muuda inimest radikaalseks, tuues sellega esile radikaliseerumise keerukuse ja mitmekesisuse. Peamiselt toodi esile kultuuriruumide juures islamiradikalismi, kuid esile ei toodud näiteks kordagi kristlikku fundamentalismi (see töö, lk 14-15), millel võiks olla suuremad seosed meie kultuuriruumiga ning ka võimaliku radikaliseerumisega eeskätt paremäärmusluse näol. Tõenäoliselt võib olla põhjuseks, miks ei osatud tuua seoseid kristlikku fundamentalismist tingitud radikaliseerumisega asjaolu, et inimeste teadlikkus radikaliseerumisest on madal ning seda ei osata ühiskonnas laiemalt märgata.

Fookusgruppides seostati palju radikalismi poliitikaga ning leiti, et poliitilised teemad ja diskursused on tihti radikaliseerumise keskmes, tuues välja, kuidas poliitilised veendumused võivad mõjutada inimeste äärmuslike vaadete kujunemist. Samas toodi välja ka see, et tuleb eristada poliitilist arutelu äärmuslikust radikaliseerumisest. Kõrvutades vestlustes välja toodud näiteid poliitilise radikaliseerumise püramiidimudeliga (see töö, lk 12-13), siis võib järeldada, et fookusgruppides toodud näidete alusel on enamik näideteks olnud inimesi püramiidi esimesel astmel ehk sümpatiseerijad, kes on poliitilise radikaliseerumise kaasaelajate grupis, moodustades laiema kogukonna, kelle toetuse abil radikaalid õigustavad oma ellu viidavaid tegevusi.

Toodi esile ka vastandumise dünaamika, mis hõlmab sageli sügavamalt vajadust vastanduda olemasolevatele normidele ja struktuuridele ning mis ei pruugi alati olla seotud ainult

ideoloogiliste ja poliitiliste veendumustega, vaid laiemalt sotsiaalsete ja kultuuriliste kontekstidega. Seda arusaama toetab ka kognitiivse radikaliseerumise protsess (see töö, lk 16), mis hõlmab endas inimeste vastuvõtlikkust uutele ideedele, mis on vastuolus kehtivate normidega ning vastanduvad seeläbi kehtivale korrale.

Palju seoseid toodi välja radikalismi ja äärmusluse vahel, kus leiti, et radikaliseerumine on seotud äärmuslike ideede omaksvõtmisega ja äärmuslusel on olemas erinevaid vorme. Välja toodi parem- ja vasakäärmuslust ning ka religioosselt motiveeritud äärmuslus. Lisaks toodi esile ühe probleemipõhise äärmusluse näiteid, mida seostati nii COVID-19 pandeemiast tulenevate meeleavalduste kui ka äärmuslike looduskaitsetega seotud viiteid. Need määratlused ühtivad ka antud töö teoreetiliste aspektidega (see töö, 17-21) ning toovad välja fakti, et vabatahtlikud juhid suudavad tuvastada erinevaid radikaliseerumise vorme.

Radikaliseerumise määratlemisel esitleti näidetena lisaks individuaalse ja grupi radikaliseerumise seosed, kus tunnustati grupi rolli radikaliseerumise protsessis, mis võib inimestele pakkuda nii motivatsiooni kui ka toetust äärmuslike ideede levikuks. Samamoodi toodi välja ka radikaalide vajadus oma veendumusi levitada. Fookusgruppides välja toodud suhtluse olulisust radikaliseerumise protsessis kajastatakse ka teoreetilisest käsitlusest (see töö, 17), kus leiti, et suhtlemismehhanismid on seotud ja omavad olulist rolli kognitiivsete ja keskkonnamehhanismide toimimise vahel.

Radikaliseerumise mõistmine ning selle vastu võitlemine nõuab põhjalikke teadmisi (see töö, 27-28), mida vabatahtlikud juhid on peamiselt kogunud mitmekülgetest allikatest, nagu traditsiooniline meedia, internet, suhtlusringkonnad ning ametialased ja akadeemilised koolitused väljaspool Kaitseliitu. Leiti, et hoolimata digitaalse meedia suurest osakaalust, on traditsiooniline meedia säilitanud oma keskse rolli radikalismi valdkonna mõistmisel. Toodi esile Eesti Rahvusringhäälingu televisiooni ja raadio uudistesaaated, mis on väärtuslikeks allikateks, pakkudes sealjuures süvitsi-minevaid analüüse ja kajastusi globaalsetest teemadest. COVID-19 pandeemia valguses mainiti traditsioonilise meedia olulisust, kuna sel ajal otsiti asjakohast ning usaldusväärset informatsiooni. Need näited toovad esile traditsioonilise meedia jätkuva rolli teadlikkuse tõstmisel ja keeruliste teemade, sealhulgas radikaliseerumise, lahti mõtestamisel.

Esile toodi samuti varasemate teadmiste omandamise osas Interneti suurt osakaalu, mis pakub inimestele laia juurdepääsu erinevatele materjalidele ning perspektiividele. Vabatahtlikud juhid

rõhutasid erinevate internetiplatvormide nagu Twitter ja Facebook tähtsust ning toodi välja ka Bellingcati näitel uurimisrühmade olulisus. Lisaks Internetis olevatele veebilehtedele toodi esile ka interneti taskuhäälanguid, mis on üheks viisiks teemakohase sisu tarbimisel. Need erinevad platvormid pakuvad seega kiiret ja mitmekesist informatsiooni, pakkudes sealjuures erinevaid vaatepunkte.

Teadlikkuse tõstmise ühe allikana toodi esile ka suhtlusringkonnas kogutav informatsioon ja isiklikud suhtlusvõrgustikud, mis pakuvad erinevaid perspektiive ja teavet, mis võivad olla vähem esindatud traditsioonilises või digitaalses meedias. Kuigi selle mõju teadlikkuse tõstmisel võib olla piiratum, on suhtlusringkonnast saadud teave oluline radikaliseerumise mõistmiseks isiklikul tasandil. See teabeallikas aitab vabatahtlikel juhtidel mõista radikaliseerumise protsesse ja dünaamikat lähemalt, pakkudes täiendavat sügavust nende arusaamadele.

Väljaspool Kaitseliitu toimunud ametialased ja akadeemilised koolitused, sealhulgas kursused ja seminarid Kaitseväge Akadeemias, Sisekaitseakadeemias ja teistes haridusasutustes on pakkunud vabatahtlikele juhtidele võimaluse süvendada oma teadmisi radikaliseerumisest. Lisaks toodi välja erinevad tööalased kogemused ning rahvusvaheliste uuringutega tutvumised. Need koolitused on andnud erialateadmisi individuaalsel tasemel, kuid need ei toeta otseselt laiemat teadlikkuse tõstmist organisatsioonis.

Vestlustes ilmnes, et laiemalt Kaitseliidu liikmete seas on radikaliseerumise teemal vähene teadlikkus ja kokkupuude, mis on märkimisväärseks leiuks arvestades radikaliseerumise olulisust tänapäeva julgeolekuolukorras. Toodi välja, et organisatsiooni poolt ei ole radikaliseerumise alaseid koolitusi korraldatud ning teemat laiemalt käsitletud. Üheks võimalikuks põhjuseks, miks radikaliseerumise teemat on puudulikult käsitletud vabatahtlike väljaõppes võib pidada seda, et Kaitseliit püüab säilitada apoliitilisust. Toodi välja mõningaid näiteid, nagu 1993. aasta Pullapää kriis ja 2007. aasta Pronksiöö sündmused, mille käigus on käsitletud radikaliseerumist kaudsemalt.

Kaitseliidu juhtide seas valitsev arusaam sellest, et organisatsioon on apoliitiline, näib olema üks peamisi tegureid, mis takistab radikaliseerumise teema süvendatud käsitlemist. See tõstatatud tajutav apoliitilisus võib ühtlasi piirata organisatsiooni võimet käsitleda radikaliseerumist kui mitmetasandilist ohtu, mis nõuab tegelikkuses põhjalikku arusaamist ja tegevusstrateegiaid julgeoleku, sotsiaalsete ja psühholoogiliste dimensioonide osas (see töö, lk

30-32). Samas võib olla ka üheks põhjuseks miks ei ole antud teemaga Kaitseliidus laiemalt tegeletud ka see, et Eestis ei ole olnud selliseid negatiivseid intsidente nagu USA-s või Saksamaal, kus on leitud selgeid seoseid paremäärmuslike liikumiste ja sõjaväe taustaga inimeste vahel (see töö, lk 24-25).

Teise uurimisküsimusega selgitati, kuidas vabatahtlikud juhid võimalikku radikaliseerumist ära tunnevad. Kõigepealt kirjeldasid vabatahtlikud juhid radikaliseerunud inimest, millega nad töid välja radikaliseerumise mitmekülgsuse, rõhutades indiviidi sisemisi veendumusi ning ka välist käitumist.

Fookusgruppides toodi välja, et radikaliseerunud inimesed iseloomustavad end läbi kindla veendumuse oma arvamuste ja uskumuste ainuõigsuses. See joon viitab radikaalide suurele enesekindlusele oma tõekspidamistes, mis aga paratamatult viib teiste vaadete ja arvamuste sallimatusele. Antud tõlgendus viitab ka fundamentalismiteooria määratlusele (see töö, lk 14), kus fundamentalismi iseloomustavad kindlad ainitõed. Selline sallimatus teiste arvamuste suhtes võib olla ka ühiskonnas lõhestav ja konflikte tekitav. Selline kirjeldus radikaliseerunud inimesest võib viidata ühtlasi ka võimalikule radikaliseerumise protsessi lõppfaasile ehk tulemusfaasile, kus indiviidil on juba välja kujunenud uued veendumused ja identiteet (see töö, lk 16). Radikaliseerumise tulemusfaasis oleva inimese tuvastamine vajab juba selget reageerimist ning info edastamist näiteks Kaitsepolitseiametile.

Teiseks tõuseb esile, et radikaliseerunud inimesed võivad olla oma arvamuste levitamisel agressiivsed, püüdes veenda teisi oma tõekspidamiste õigsuses isegi pealetükkivalt. Näide veendumusest, et „*maakera on lapik*“, illustreerib seda, kuidas radikaalid võivad ignoreerida üldtunnustatud teadmisi ja fakte, surudes peale oma alternatiivseid uskumusi. Sellist tõlgendust saab jällegi seostada fundamentalismiteooriaga (see töö, lk 14), kus fundamentalismi tõlgenduse järgi tuleb väära uskumusega energiliselt võidelda.

Kirjeldustes tuuakse ka välja, et radikaliseerunud inimesel ei pruugi ilmned märkimisväärseid erinevusi võrreldes teiste inimestega, mis rõhutab radikalismi latentset iseloomu. Radikaliseerumise protsessi mõistmine eeldab seega sügavamad teadmist inimpsühholoogiast, eriti seoses identiteedi, kuuluvustunde ja veendumuste kujunemisega (see töö, lk 16). Inimeste kaldumine radikaalsetele veendumustele võib tihti juurduda tajutud ebaõigluses, marginaliseerituses või pettumuses valitsevas süsteemis (see töö, lk 11-12).

Radikaliseerunud inimese kirjelduste puhul toodi välja ka seda, et radikaalsusele kalduvad inimesed võivad väljendada vajadust oma mõtete ja veendumuste avalikustamiseks, kasutades selleks erinevaid platvorme, sealhulgas sotsiaalmeediat. Radikaliseerumine ise ei toimu vaakumis ning sotsiaalmeedia mängib olulist rolli selles, pakkudes platvormi, kus radikaliseerunud isikud saavad leida mõttekaaslasi, jagada veendumusi ja levitada äärmuslikku informatsiooni. See omakorda võimendab nende veendumuste nähtavust ja mõju, mis toetab radikaalsete ideede laiemat ja kiiremat levikut. (see töö, lk 28-29)

Kirjeldustes toodi esile ka seda, kuidas radikalism võib avalduda nii mittevägivaldsel kui ka vägivaldsel kujul, näiteks taimetoitlus või äärmuslik looduskaitse või vägivaldsed kalduvused ja terrorirünnakute planeerimine, mis toob välja radikalismi spektri laiuse ja vajaduse eristada erinevaid radikalismi vorme. See mitmekesisus näitab, et radikaliseerumine võib avalduda erinevates vormides ja erineva intensiivsusega, sõltuvalt isiklikest veendumustest ja välisest kontekstist (see töö, lk 21-23).

Radikaliseerumise tuvastamine nõuab valdkonna mõistmist ja teadlikkust nii sotsiaalmeedia kasutamise, visuaalsete muutuste, sümbolite kasutamise kui ka käitumuslike muutuste osas. Radikaliseerumine on viimasel ajal liikunud süvaveebist ning pigem varjatud veebilehtedelt sotsiaalmeediaplatformidele, kus on need kõigile nähtavad ning mis toetab ühtlasi ka selle levimist (see töö, lk 28). Sama toodi välja ka fookusgruppides, kus leiti, et sotsiaalmeedia on üheks oluliseks platvormiks, kus äärmuslikud vaated levivad ning kus neid on võimalik ka tuvastada. Inimeste postitused, kommentaarid ja „meeldimised“ võivad seega olla varajaseks hoiatussignaali radikaliseerumisel.

Radikaliseerunud inimesi võib tuvastada ka käitumuslike indikaatorite alusel, mis võivad olla märgid sellest, et inimene või grupp liigub radikaalsete vaadete või ekstremismi suunas (see töö, lk 27-28). Fookusgruppides toodi välja, et käitumuslikud muutused nagu näiteks eraldatus, käitumise järsk muutus või vastandumine teatud poliitilistele ja sotsiaalsetele teemadele võivad peegeldada teatud radikaliseerumise protsessis olekut. Kui vaadelda radikaliseerumise liike ideoloogiate järgi, siis võivad ka teatud sümbolite kasutamine olla märk radikaliseerumisest (see töö, lk 16). Seoseid sümbolitega toodi esile ka fookusgruppides, kus leiti, et inimeste visuaalsed muutused, nagu habeme kasvatamine, teatud tätoveeringud või siis vastuoluliste sümbolite nagu haakrist kandmine võib olla samamoodi märk radikaliseerumisest, peegeldades sageli grupiidentiteeti ning seda, et isik võib olla võtnud omaks teatud äärmuslikud vaated.

Fookusgruppides leiti, et identifitseerimine teatud rühmitustega ja osalemine nende tegevustes on samuti märk potentsiaalsest radikaliseerumisest. Rühmituste, nagu *Odini sõdalased* kirjadega riietuse kandmine või osalemine rühmituste aktsioonides, võib viidata sellele, et isik on võimaliku radikaliseerumise protsessiga liitunud. Vaadates neid viiteid võib väita, et antud invidiidid on jõudnud poliitilise radikaliseerumise püramiidimudeli (see töö, lk 11-12) aktivismi faasi, mis on püramiidi eelviimane aste enne vägivaldset ekstremismi. Sellisel juhul ei saa organisatsioon käsitleda tegevust apoliitilisest vaatenurgast ning selliste liikmete tuvastamine organisatsioonis ei saa jääda tähelepanuta.

Radikaliseerumise tuvastamiseks ning ka ennetamise oluliseks aspektiks on mõista erinevaid juurpõhjuseid, mis võivad mõjutada indiviide radikalismile (see töö, lk 11). Suur osakaal mõjurite vaates on ka erinevatel sotsiaal-psühholoogilistel teguritel, mis toodi välja ka fookusgrupi arutelude käigus. Esmalt tõsteti esile pettumuse ja kibestumuse mõju, mis oli sageli seotud ühiskondlike süsteemide, poliitika, majanduslike olukordade või isiklike suhete ebaõigluse või pettumusega. Selline pettumus loob viljaka pinnase radikaalsete ideoloogiate vastuvõtuks, kus invidiidid otsivad süüdlasi oma rahulolematusele ja võivad leida vastuseid äärmuslikes ideoloogiates (see töö, lk 11-12).

Leiti, et majanduslik ebastabiilsus on üheks oluliseks teguriks, mis võib soodustada radikaliseerumist. Välja toodud majanduslikud aspektid nagu üldine majanduslik ebastabiilsus, töökaotus või elatustaseme langus võivad olla mõjuriks, miks inimene võib olla vastuvõtlikum radikalismile. Majanduslikud aspektid võivad olla radikaliseerumise juurpõhjuseks (see töö, lk 11), kuid samas on ka leitud, et halba majanduslikku seisut ei saa alati siduda radikaliseerumisega, vaid põhiliseks põhjuseks saab pidada üldist võõrandumist (see töö, lk 15). Varasemalt läbi viidud uuringud on viidanud, et radikaliseeruda võivad ka jõukamad inimesed, kuna neil on aega rohkem pühendada fundamentaalsele religioonile (see töö, lk 15).

Lisaks majanduslikule ja emotsionaalsetele teguritele toodi välja ka sotsiaalset isolatsiooni ja kuuluvusvajadust kui radikaliseerumise võimalikku mõjurit. Seda kinnitavad ka teoreetilised lähtekohad, kus tuuakse välja, et uute sotsiaalsete sidemete loomine motiveerib inimesi radikaalseid vaateid omaks võtma ning annab ka tunde, et nad on ühenduses ja omavat sealjuures suuremat jõudu (see töö, lk 11).

Vägivaldse ekstremismi juurpõhjustena on välja toodud seotust mitmetahulise keskkonnaga ning ka kaalutletud manipulatsiooni ja kaasamise protsesse (see töö, lk 21). Fookusgruppides

toodi välja kaasamise protsessidena erinevaid emotsionaalseid üleskutseid, nagu viha, pettumus või kättemaks, et meelitada ja mobiliseerida toetajaid. Need taktikad toovad välja radikaliseerumise emotsionaalse aspekti, kus esialgne kütkestus võib olla püüd leida lihtne lahendus oma keerulisele probleemile.

Ideoloogia mängib olulist rolli radikaliseerumisel terrorismi suunas, olles inimeste mõjutajaks mõttemaailma ja veendumuste muutumisel ning pannes neid kasutama vägivalda äärmuslike eesmärkide saavutamiseks. Lisaks aitab ideoloogia neil aktsepteerida vägivalda kui vahendit poliitiliste muutuste saavutamiseks ning loob keskkonna, kus vägivald on normaalne (see töö, lk 12). Ideoloogilised ja poliitilised tegurid on samamoodi välja toodud fookusgruppides, kui oluline mõjur radikaliseerumisel. Aruteludes leiti, et usuliste veendumuste mõju, eriti islami radikalismi kontekstis on oluline, kuid rõhutatakse, et ainuüksi usk ei vii radikaliseerumiseni. Leiti, et selle taga on teatud sotsiaalsed ja poliitilised tingimused, mis suunavad indiviide radikaalsete vaadete omaksvõtuni. Seda kinnitab ka antud töö teooria, kus tuuakse välja, et ideoloogia on lahutamatu osa protsessist, kuid see ei ole üksi otsustav, vaid seda tuleb täiendada teiste teguritega (see töö, lk 13).

Poliitilise pettumuse rolli radikaliseerumisel tõsteti samuti esile. Pettumus olemasolevas poliitilises korras ja erakondade poliitika võib süvendada ühiskondlikke lõhesid ja soodustada radikalismi. Sama kinnitab ka antud töö teooria, kus tuuakse välja, et poliitiline marginaliseerumine on üheks radikaliseerumise juurpõhjuseks (see töö, lk 11). Arutelu toodi näitena Kapitooriumi rünnak USA-s, mida esitleti kui poliitiliselt motiveeritud radikaalsete inimeste tegevust, mis näitab, kuidas poliitilise pettumuse tunded võivad viia vägivaldsete ja radikaalsete tegudeni.

Lisaks toodi välja erakondliku poliitika mõju, mida peeti üheks oluliseks teguriks, mis mõjutab ühiskondlikke lõhesid ja radikaliseerumist. Erakondade võimuvõitlus ja poliitiline polariseerumine võivad süvendada erinevusi ühiskonnas, luues viljaka pinnase radikaliseerumisele. Siiski toodi esile, et poliitilised erimeelsused iseenesest ei kujuta endast äärmuslust ning parteid ise ei muuda inimesi radikaalideks. Sarnaselt kajastatakse radikaliseerumisele kaasa aitamist makrotasandi lähenemisega, kus tuuakse välja ühe tegurina üldsuse arvamuse radikaliseerumist ja parteipoliitikat (see töö, lk 11).

Fookusgruppides välja toodud hariduslikud ja informatsioonilised aspektid võivad mõjutada inimeste võimalikku radikaliseerumist. Toodi välja kriitilise mõtlemise ja mitmekülgsede

vaatenurkade analüüsimise võime, mis on üheks peamist viise radikaliseerumise vastu võitlemisel. Sellest võib järeldada, et haridus ei ole mitte ainult teadmiste edasiandmise vahend, vaid ka kriitilise mõtlemise ja avatud maailmavaate kujundamise tööriist, mille abil on inimestel võimalik paremini mõista ja analüüsida neid ümbritsevat keskkonda.

Radikaliseerumise kiirendiks sotsiaalmeedias võib olla ka kajakambri efekt (see töö, lk 27). Sellisele järeldusele jõuti ka fookusgruppide aruteludes, kus toodi välja infovoogude piiramise ja kajakambri efekti ohtlikkuse. See näitab, kuidas inimesed võivad järk-järgult kitsendada oma maailmavaadet toetudes ainult neile teabeallikatele mis kinnitavad nende olemasolevaid vaateid. Samas toodi välja ka huvitava asjaoluna sotsiaalmeediagruppides olevad vastuolulised või radikaalsete vaadetega inimesed, kes ei pruugi alati saada oma väljaütlemistes tuge kui puudub kriitiline mass, kes neid toetaks. See näitab, et sotsiaalmeedia võib samuti olla platvormiks avatud dialoogile ja mitmekesistele vaatenurkadele, pakkudes seega vastasseisukohti radikaalsetele vaadetele. Uuringule põhinedes suudavad juhid tuvastada kõrvalekaldeid tavapärasest maailmavaatest ning inimeste väljendusviisist, kuid tulenevalt sellest, et neil puudub teoreetiline teadmine radikalismile viitavatest tunnustest ei suuda nad kõrvalekaldeid tavapärasest käitumisest seostada koheselt võimaliku radikalismiga.

Kolmanda uurimisküsimusega uuriti kokkupuuteid võimalike radikaliseerunud inimestega laiemalt ühiskonnas ning organisatsioonis sees. Aruteludes toodi välja lai spekter teemasid alates äärmuslikest poliitilistest vaadetest ja rassismist kuni COVID-19 pandeemia eitamiseni. Oluline tähelepanek vestlustest on see, et radikalism ei ole monoliitne nähtus, vaid tegu on pigem laia spektriga, mis võib avalduda erinevates kontekstides ja vormides (see töö, lk 22). Näideteks toodud äärmuslik venemeelsus väljendab selgelt toetust autoritaarsele režiimile või esile toodud vaenulikkust teiste rahvuste vastu ja peegeldab selgelt poliitilise spektri äärmuslikke seisukohti (see töö, lk 14). Samas näitab ka pandeemia eitamine ja uskumine vandenõuteooriatesse seda, et ühiskonnas esineb usaldamatus ametlike narratiivide ja riigi institutsioonide vastu, mis peegeldab radikalismi ühiskonnas (see töö, lk 12).

Fookusgruppides olnud inimeste kirjeldustest ilmneb, et kokkupuuted radikaalsete inimestega tekitavad tihti konflikte ning see tekitab vajaduse kaitsestrateegiate järele. Vastajad tõid välja erinevaid lähenemisi, mida nad kasutavad radikalismi ilmingutega toime tulemiseks alates inimeste vältimisest lõpetades sotsiaalmeedias inimeste blokeerimiseni. Sellised strateegiad on suunatud eeskätt isikliku vaimse heaolu säilitamisele ja konfliktide ennetamisele, rõhutades individuaalset vastutust oma keskkonna kujundamisel, mida võib pidada radikalismi

ennetamise varajase sekkumise faasiks (see töö, lk 30). Samas inimeste vältimine ei aita radikalismi ennetada või tõkestada ning tegu on selgelt kaitsestrateegiaga, kus probleemiga tegelikult ei tegeleta. Tõenäoliseks põhjuseks miks juhid töid välja eeskätt vältimise võib olla see, et neil puuduvad oskused ja teadmised tegeleda radikaliseerumisele kalduva inimesega.

Eesti kontekstis toovad fookusgrupid esile, kuidas ajaloolised ja poliitilised sündmused, nagu Pronksiöö, mõjutavad radikalismi tajumist ja ilminguid. Samuti toob see välja, kuidas globaalsed kriisid, nagu COVID-19 pandeemia, võivad võimendada radikalismi ilminguid, tuues esile laiemad ühiskondlikud lõhed ja rahulolematused. Sellised sündmused loovad viljaka pinnase radikaalsete ideede levikuks ja võivad tugevdada olemasolevaid polariseerumisi ühiskonnas (see töö, lk 21). Võttes arvesse asjaolu, et Kaitseliidu liikmete arv on suur ning organisatsioon on viimastel aastatel tänu Ukraina sõjale ka kasvutrendis, võib eeldada, et globaalsed kriisid mis võimendavad ühiskonnas polariseeritust kanduvad üle ka Kaitseliitu, kus võib sarnaselt tõusta radikaalsete ideede levik.

Analüüsid Kaitseliidu vabatahtlike juhtide vastuseid kokkupuudete kohta radikaliseerunud isikutega organisatsioonisiselt, tuleb esile mitu olulist mustrit ja väljakutset, millega Kaitseliit silmitsi seisab. Esiteks näitavad vastused, et radikaliseerumise tajumine ja sellega tegelemine on malevati erinev, mis peegeldab organisatsiooni mitmekesisust ja kohalike üksuste unikaalseid kogemusi. See erinevus võib osutada vajadusele arendada ühtsemat lähenemist ja suurendada teadlikkust radikaliseerumise märkidest ja selle ennetamisest organisatsiooni tasandil (see töö, lk 29-30).

Esile toodi mure äärmuslike vaadete leviku pärast organisatsioonis, kuid samas rõhutati mõistmist ja tolerantsust erinevate arvamuste suhtes. See tasakaalustatud lähenemine on oluline, kuna see peegeldab Kaitseliidu püüdlusi säilitada avatust ja mitmekesisust, samas kui organisatsioonil on ka selged piirid, mille ületamisel peetakse vajalikuks sekkuda. Välja toodud juhtumid, kus liikmete tegevus või väljendusviis on läinud vastuollu Kaitseliidu põhimõtetega näitavad, et organisatsioonil on mehhanismid ja protsessid probleemide lahendamiseks. Siiski tõstetakse esile ka piiranguid liikmete käitumise kontrollimisel ja mõjutamisel, mis osutab vajadusele tugevdada nii ennetavaid meetmeid kui ka sekkumisstrateegiaid radikaliseerumise vastu võitlemisel (see töö, lk 30).

Toodi välja näide, et mõnikord võivad liikmete äärmuslikud vaated tuleneda isiklikest probleemidest, mitte tingimata ideoloogilisest radikaliseerumisest. See tähendab, et Kaitseliidu

sekkumismeetmed peaksid olema paindlikud, pakkuma tuge ja suunamist, kui see on vajalik, samas kui otseseid radikalismi ohutegureid tuleb käsitleda rangemalt koostöös näiteks Kaitsepolitseiametiga (see töö, lk 30-31). Kuigi kõigis vestlustes toodi välja, et radikaliseerumist ei peeta organisatsioonis suureks ohuks, tuleb siiski olla valvas ja jätkata teadlikkuse suurendamist ning ennetavate ja reageerivate meetmete arendamist. Vastustest saab järeldada, et Kaitseliidus tajutakse vajadust balansseerida liikmete vabadust väljendada arvamust ja isiklike vaateid, säilitades samal ajal organisatsioonisisese ühtsuse ja distsipliini. See nõuab pidevat dialoogi, koolitust ja teadlikkuse tõstmist radikaliseerumise ohtudest ning tõhusaid strateegiaid nende ohtudega tegelemiseks.

Neljanda uurimisküsimusega saadi vastus, kuidas vabatahtlikud juhid teadvustavad radikaliseerumisest tulenevaid ohte, riski tajumise taset ning milliseid võimalikke vastureaktsioone nad radikalismile näevad. Fookusgruppides välja toodud ohtudes organisatsioonile ilmnis mitmekihiline probleemistik, mis hõlmab nii sisemisi kui ka väliseid riske. Enim esile tõstetud oht, mainekahju, rõhutab organisatsiooni haavatavust liikmete tegevuse ja käitumise avaliku taju osas. Mainekahju võib tuleneda mitmest allikast, sealhulgas liikmete ebasobivast käitumisest või radikaliseerunud liikmete tegevusest, mis võib olla eriti kahjulik arvestades organisatsiooni relvastatud iseloomu ning seda, et antud aspekte on võimalik ära kasutada ka organisatsiooni vastases infosõjas (see töö, lk 26).

Kuigi radikaliseerumist peetakse organisatsiooni siseselt väikeseks riskiks, kujutab see endast siiski potentsiaalselt ohtu organisatsiooni toimimisele. Vestlustes toodi välja erinevad stsenaariumid, kuidas radikaliseerunud isikud võivad organisatsiooni mõjutada, sealhulgas võimalus, et organisatsioon võib pakkuda platvormi nende ideede levitamiseks, rõhutavad vajadust tõhustada ennetavaid ja reageerivaid meetmeid radikaliseerumise vastu (see töö, lk 29-30).

Kaitseliidus valitseva hierarhilise juhtimisstiili risk, mis võib toetada grupisisest radikaliseerumist, toob esile vajaduse teadlikkuse tõstmiseks ja koolituseks juhtkonna seas. See näitab, et organisatsioonilise kultuuri ja juhtimispraktikate üle vaatamine võib olla vajalik, et vältida võimalikke negatiivseid mõjusid organisatsiooni ühtekuuluvustundele ja usaldusele (see töö, lk 29-30). Samuti toodi välja allumatuse ja juhtimisprobleemide oht, mis võib tuleneda individuaalsest radikaliseerumisest ja mõjutada üksuse juhtimist. See toob esile, et organisatsioonil peab olema võimekus tegeleda juhtimisprobleemidega kiirelt ja tõhusalt, et säilitada organisatsiooni toimimine ja tõrjuda sisemisi ohte.

Arutelus tõstatati ka küsimus radikaliseerunud liikmete sobivusest organisatsiooni, kus mõned peavad radikaalset viha vastase vastu ideaalseks sõduriks, samal ajal kui teised rõhutavad selliste hoiakutega kaasnevaid ohte, sealhulgas sõjakuritegude riski (see töö, lk 25). Antud radikaalsete seisukohtadega inimeste aktsepteerimist saab pidada pigem radikalismi soodustavaks teguriks, mis laiemalt võib omakorda radikalismi levikut võimendada. See dilemma näitab sügavat vajadust tasakaalustada operatiivseid vajadusi nagu sõdurite olemasolu eetiliste kaalutlustega organisatsiooni tegevuses.

Radikaliseerumise riski tajumise analüüs toob esile tajumise erinevusi, rõhutades, et kuigi enamik liikmeid ei pea sisemist radikaliseerumist suureks ohuks, tunnistatakse siiski organisatsiooni potentsiaali kujutada endast sobivat keskkonda radikalismi arenguks. Üldiselt peetakse riskitaset madalaks, tuginedes arusaamale, et Kaitseliidus on tugev sisekontrolli süsteem, mis suudab tuvastada ja ennetada potentsiaalseid ohte. Samuti on märgatud üksikjuhtumite võimalust, kuid nende mõju peetakse piiratuks, arvestades üldist positiivset hoiakut Eesti riigi suhtes ja tugevat kogukondlikku sidusust. Autori hinnangul on tõenäoline, et riskitaset peetakse madalaks, kuna Kaitseliidu juhid ei suuda tuvastada radikaliseerunud inimesi ning seega ei osata ka seda ohtu märgata.

Arutelu käigus toodi esile, et relvade omamine võib Kaitseliidu teha atraktiivseks radikaalsetele elementidele, võrreldes teiste vabatahtlike organisatsioonidega. Sarnasele järeldusele on jõutud ka varasemas kirjanduses (see töö, lk 23). See tähendab, et hoolimata madalast tajutud riskist, on oluline jääda valvsaks ja arendada strateegiaid radikalismi ennetamiseks ja tuvastamiseks. Lisaks radikaliseerumise riskile tuuakse esile probleem passiivsete liikmetega, kes hoolimata sellest, et nad ei kujuta endast aktiivset ohtu, võivad omada väljastatud varustust ja relvi, mis teeb nad potentsiaalselt ohtlikuks. See probleem rõhutab vajadust tõhusa järelkontrolli järele relvade ja varustuse üle, eriti liikmete seas, kes ei ole aktiivselt organisatsiooni tegevustesse kaasatud. Seega tekitab passiivsete liikmete olemasolu ning lisakontrolli vajadus arvamuse, et organisatsiooni sisekontrolli süsteemi ei saa siiski pidada väga tugevaks ning see vajab parendamist.

Soovitajate süsteemi ja kogukondliku tundmise rõhutamine väiksema liikmete arvuga malevates toob esile, kuidas lähedasemad suhted ja parem inimeste tundmine aitab radikalismi ennetada. Siiski on märgitud, et suuremates linnades või malevates ei pruugi selline süsteem olla nii efektiivne ning seega radikaliseerunud või radikalismile kalduvate liikmete organisatsiooniga liitumise risk olla suurem. Taustakontrollide olulistust on välja toodud ka

varasemas kirjanduses (see töö, lk 29). Väliste mõjurite, nagu Ukraina sõda, mõju organisatsiooni liikmeskonna kasvule ja sellega seotud väljakutsed taustakontrolli ja sisseelamisprotsessi läbiviimisel toovad esile vajaduse paindlike, kuid tõhusate protseduuride järele, mis aitaksid säilitada organisatsiooni turvalisust.

Geograafiline paiknemine ja kogukonnatunnetus mängivad olulist rolli radikaliseerumise riski tajumisel, nagu toodi välja Saaremaa maleva näitel, kus geograafiliste ja kogukondlike tegurite tõttu peetakse radikaliseerumise ohtu praktiliselt olematuks.

Uuringu tulemused toovad esile Kaitseliidu keerulise dünaamika radikaliseerumise riski tajumisel ja selle ennetamisel. Selge on, et kuigi organisatsiooni liikmed tunnistavad potentsiaalseid ohte, usuvad nad ka sisekontrolli mehhanismide ja kogukondliku sidususe tugevusse. Samas näitab arutelu vajadust jätkuva valvsuse, kohandatud ennetusstrateegiate ja liikmeskonna haldamise süsteemide järele, et tagada organisatsiooni ja selle liikmete turvalisus.

Radikalismist tulenevate ohtude vastureaktsioonide ja tegevuste analüüs näitab, et Kaitseliidu vabatahtlikud juhid tunnustavad äärmuslike vaadetega inimestega tegelemisel nii ennetavate kui ka reageerivate strateegiate tähtsust. Selle lähenemise mitmetahulisus peegeldab organisatsiooni soovi tasakaalustada äärmuslike vaadetega inimeste tuvastamist ja nendega tegelemist, säilitades samal ajal organisatsiooni avatust ja kaasavust.

Esiteks rõhutatakse isiklike vestluste olulisust nii värbamisetapis kui ka võimalike radikaalsete vaadetega liikmetega tegelemisel. Selline lähenemine võimaldab juhtidel saada sügavamalt arusaama liikmete väärtustest ja vaadetest, samuti tuvastada varajases staadiumis potentsiaalseid radikalismi kalduvusi. Sotsiaalmeedia profiilide läbivaatamine värbamisel on samuti osa ennetavast strateegiast, näidates, kui oluline on tänapäeval digitaalse jalajälje mõistmine organisatsioonilise julgeoleku kontekstis.

Teiseks toodi välja mitmetasandilist suhtlust organisatsioonisisest – lihtliikmetest ülemani ja kolmandate osapoolteni, mis näitab süsteemi, mis soodustab teabe liikumist ja koostööd radikalismiohu tuvastamisel ja lahendamisel. Erilist tähelepanu pööratakse sellele, kuidas liikmed ja juhid saavad tuvastada radikalismi märke oma üksuses ja milliseid samme astuda, sealhulgas teavitades maleva julgeolekut või Kaitsepolitseiametit. See lähenemine rõhutab organisatsioonilise struktuuri ja protsesside olulisust vastureaktsioonide efektiivsuses.

Kolmandaks leiti, et organisatsioonisisene kogukondlik ja sõpruskondlik struktuur mängib võtmerolli äärmuslike vaadetega inimeste tuvastamisel ja ennetustööl. Isiklikud suhted ja üksteise tundmine loovad keskkonna, kus potentsiaalsed ohud on lihtsamini tuvastatavad ja kus liikmed saavad toimida esmaste ennetajate ja hoiatajatena. See rõhutab kogukonna tugevuse ja sidususe rolli radikalismivastases võitluses. Ennetustöö ja väärtuste selge kommunikatsioon on määratletud kui kriitilised sammud radikaliseerumise-vastases tegevuses. Rõhutatakse, et kõikidele liikmetele tuleb selgelt edastada Kaitseliidu väärtused, sealhulgas nulltolerants radikaliseerumise suhtes, mis aitab säilitada organisatsioonis ettenähtud eetilist ja väärtuspõhist suunda. Sarnaselt on kirjeldatud tegevusi ka terrorismi ennetamise raamistikus (see töö, lk 30).

2.4 Järeldused ja ettepanekud

Tuginedes empiirilise uuringu tulemustele ning analüüsile, tuvastati vabatahtlike juhtide teadlikkus radikaliseerumisest ja radikaliseerumisest tulenevate ohtude minimaliseerimise võimalused Kaitseliidu Lääne maakaitseringkonnas. Uuringu eesmärk sai täidetud ning sellest tehakse magistritööga järeldused, mis on välja toodud käesolevas alapeatükis.

Kaitseliidu juhtide seas on lai arusaam radikaliseerumisest kui mitmekülgsest nähtusest, mis võib avalduda erinevates vormides ja mille tagajärjed võivad olla mitmetahulised. See kajastab teadlikkust, et radikaliseerumine ei piirdu ainult vägivalla või terrorismiga, vaid hõlmab ka mittevägivaldseid äärmuslikke vaateid. Tunnustatakse, et teatud kultuuriruumid ja poliitilised veendumused võivad soodustada radikaliseerumist. Samas rõhutatakse, et äärmuslikud vaated ei ole monoliitselt seotud ühegi konkreetse usulise või ideoloogilise rühmaga, mis näitab mõistmist radikaliseerumise keerukusest ja vajadusest eristada poliitilist arutelu äärmuslikust radikaliseerumisest.

Vabatahtlike juhtide lähenemised radikalismi juhtumitele näitavad, et nii ennetavad kui ka reageerivad strateegiad on olulised. Isiklikud vestlused, sotsiaalmeedia kontroll ja mitmetasandiline suhtlus organisatsioonisiselt on peamised tööriistad radikaliseerumise tuvastamiseks ja ennetamiseks.

Organisatsioonisisene kogukondlik ja sõpruskondlik struktuur toimib olulise mehhanismina äärmuslike vaadetega inimeste tuvastamisel ning ennetustööl. See rõhutab isiklike suhete ja kogukonna sidususe tähtsust radikalismi ennetamisel ja tegelemisel.

Hariduslikud ja informatsioonilised aspektid, sealhulgas kriitilise mõtlemise edendamine ja mitmekülgsete vaatenurkade analüüsimise võime on tunnistanud kui kesksed viisid radikaliseerumise vastu võitlemisel. See toetab arusaama, et teadlikkus ja haridus on võtmeks radikalismi mõistmisel ja selle ennetamisel.

Sotsiaalmeedia mängib olulist rolli radikaliseerumisprotsessides, pakkudes platvormi äärmuslike ideede levikuks ja mõttekaaslaste leidmiseks. See nõuab Kaitseliidult ja selle liikmetelt valvsust ja strateegiaid, kuidas käsitleda sotsiaalmeedia mõju radikaliseerumisele.

Kuigi Kaitseliidu liikmed ei pea sisemist radikaliseerumist suureks ohuks, tunnistatakse organisatsiooni potentsiaali sobiva keskkonnana radikalismi arenguks. See peegeldab teadlikkust vajadusest jätkuva valvsuse ja ennetavate meetmete järele. Erinevused radikaliseerumise tajumises ja sellega tegelemises Kaitseliidu erinevates üksustes näitavad vajadust ühtsemate lähenemisviiside ja suurema teadlikkuse tõstmise järele organisatsioonis.

Uuringu tulemused viitavad selgelt vajadusele integreerida radikaliseerumisvastased koolitusprogrammid ja arutelud Kaitseliidu õppekavasse laiemalt ja süstemaatilisemalt. Selleks, et tõhustada organisatsiooni võimekust radikaliseerumise riskide äratundmiseks ja ennetamiseks, on oluline välja arendada spetsiifilised õppematerjalid ja -meetodid, mis käsitlevad radikaliseerumise erinevaid tahke, sealhulgas ideoloogilise värbamise mehhanisme, radikaliseerumise ennetamise strateegiaid ja selle seoseid rahvusvahelise julgeolekuga.

Lisaks näitab analüüs, et praegune Kaitseliidu koolitusprogrammide struktuur ei paku piisavat alust radikaliseerumise kompleksse olemuse mõistmiseks. Seega on oluline koolitusprogrammide läbivaatamine ja uuendamine, et need peegeldaksid kaasaegse julgeolekuolukorra nüansse ja väljakutseid. Samuti tuleks soodustada multidistsiplinaarset lähenemist ja koostööd teiste julgeoleku- ja haridusasutustega, et rikastada koolitusmaterjale ja -metoodikaid, pakkudes Kaitseliidu liikmetele tõhusaid vahendeid radikaliseerumisohtu äratundmiseks ja sellega tegelemiseks.

Kokkuvõtvalt on ilmne, et Kaitseliidu praeguse koolitusprogrammi ja arutelude formaadi läbivaatamine ning radikaliseerumisvastaste temade integreerimine võib oluliselt suurendada organisatsiooni panust riikliku ja ühiskondliku julgeoleku tagamisse, andes liikmetele vajalikud teadmised ja oskused radikaliseerumisega seotud ohtude tõhusaks ennetamiseks ja nendega tegelemiseks.

Kaitseliidu ees seisavad keerukad väljakutsed, mis nõuavad põhjalikku lähenemist riskijuhtimisele, organisatsioonikultuuri arendamisele ja liikmete koolitamisele. Nende probleemide lahendamine nõuab strateegilist mõtlemist ja proaktiivset tegutsemist, et tagada organisatsiooni tugevus ja maine nii rahu- kui ka kriisiaegadel.

Lähtudes järeldustest, mis käsitlevad radikaliseerumise mõistmist ja sellega tegelemise strateegiaid Kaitseliidus, on võimalik välja pakkuda mitmeid ettepanekuid, mis aitaksid tõhustada organisatsiooni võimet ennetada äärmuslikke vaateid või reageerida võimalikule radikaliseerumisele. Need ettepanekud on suunatud nii organisatsiooniliste protsesside parandamisele kui ka liikmete teadlikkuse ja oskuste tõstmisele:

1. **Ühtne koolitusprogramm radikaliseerumise tuvastamiseks ja ennetamiseks:** arendada ja rakendada organisatsiooniülest koolitusprogrammi, mis keskendub radikaliseerumise märkide äratundmisele, ennetamisele ja sobivatele sekkumisstrateegiatele. See peaks hõlmama ka juhiseid sotsiaalmeedia kasutamise kohta ning selle kohta, kuidas ära tunda radikaliseerumist internetis.
2. **Teadlikkuse tõstmise kampaaniad:** korraldada regulaarseid teavituskampaaniaid, mis suurendavad teadlikkust radikaliseerumisest, selle põhjustest ja tagajärgedest. Need kampaaniad võiksid toimuda nii organisatsioonisiselt kui ka riiklikul tasemel (avalikkuse ees), et tõsta üldist teadlikkust radikalismi ohtudest.
3. **Sotsiaalmeedia jälgimise ja analüüsi tööriistade kasutuselevõtt:** investeerida tööriistadesse ja koolitusse, mis võimaldavad efektiivsemalt jälgida ja analüüsida sotsiaalmeedia platvormidel levivat sisu. See aitaks paremini tuvastada radikaliseerumise märke ja ennetada väärinfo levikut.
4. **Kogukondliku lähenemise tugevdamine:** edendada ja toetada Kaitseliidu sees kogukondlikku lähenemist, mis hõlmab liikmete omavahelist suhtlust ja toetust. Julgustada liikmeid jagama teavet ja muresid, mis puudutavad potentsiaalset radikaliseerumist, et tagada kiire ja asjakohane reageerimine.
5. **Koostöö laiendamine teiste organisatsioonide ja asutustega:** suurendada koostööd teiste julgeoleku- ja haridusasutustega, sealhulgas Kaitsepolitsei ameti, Sisekaitseakadeemia ja koolidega, et vahetada teavet ja parimaid praktikaid radikaliseerumise ennetamiseks ja sellele reageerimiseks.
6. **Paindlike sekkumisstrateegiate arendamine:** arendada välja mitmekülgsed sekkumisstrateegiad, mis on kohandatud individuaalsete vajaduste ja situatsioonide

järgi, pakkudes nii toetust kui ka rangemaid meetmeid radikalismi ohuteguritele reageerimiseks.

7. **Kaitseliidu väärtuste ja missiooni selge kommunikatsioon:** rõhutada ja levitada Kaitseliidu põhiväärtusi ja missiooni nii organisatsiooni sees kui ka väljaspool, et tugevdada liikmete ühtekuuluvustunnet ja vastupidavust radikaliseerumise suhtes.
8. **Viia läbi täiendavaid uuringuid organisatsiooni siseselt:** see magistritöö andis indikatsiooni radikaliseerumise alasest teadlikkusest vabatahtlike juhtide seas Lääne maakaitseringkonnas, kuid täiendavalt tuleks viia läbi laiem uuring ka lihtliikmete hulgas, millele tuginedes täpsustada eelpool mainitud ettepanekute vajalikkust.

KOKKUVÕTE

Magistritööga uuriti milline on Kaitseliidu Lääne maakaitseringkonna vabatahtlike juhtide teadlikkus radikaliseerumisest ja selle tuvastamisest.

Magistritöö eesmärk oli välja selgitada Kaitseliidu Lääne maakaitseringkonna vabatahtlike juhtide teadmised radikalismi ilmingutest ja selle tuvastamise võimalustest riigikaitseorganisatsioonis. Eesmärgi saavutamiseks analüüsiti esimeses peatükis teoreetiliste allikate põhjal radikalismi ja radikaliseerumise teoreetilist olemust.

Magistritöö teises, empiirilises peatükis, viidi läbi fookusgrupi intervjuud Lääne maakaitseringkonna vabatahtlike juhtidega. Fookusgrupi intervjuude käigus uuriti millised on vabatahtlike juhtide varasemad teadmised radikaliseerumisest, mille järgi nad võimalikku radikaliseerumist ära tunnevad, millised on olnud nende varasemad kokkupuuted radikaliseerunud inimestega ning millist võimalikku ohtu näevad Kaitseliidu vabatahtlikud juhid organisatsioonile radikaliseerunud või radikaliseerumisele kalduvate isikute poolt.

Empiirilise uuringu tulemusena selgus, et vabatahtlike juhtide arust on radikaliseerumine mitmekülgne nähtus, mis võib avalduda erinevates vormides ning mille tuvastamine ei piirdu ainult vägivalda või terrorismiga, vaid eeldab ka mittevägivaldsete äärmuslike vaadete ning mõistmist ning tuvastamist. Erilist tähelepanu pööratakse sellele, et radikaliseerumine hõlmab nii vägivaldseid kui ka mittevägivaldseid äärmuslikke vaateid ning selle mõistmine nõuab arusaamist, kuidas teatud kultuuriruumid ja poliitilised uskumused võivad seda protsessi soodustada. Intervjuudes mainiti juhtumeid võimalikke radikaliseerumisele kalduvate liikmete osas, kuid leiti, et oluline on teha vahet üldisel poliitilisel diskussioonil ja äärmuslikul radikaliseerumisel.

Uuringu järeldused rõhutavad, et Kaitseliidu lähenemine radikalismi juhtumitele peaks hõlmama nii ennetavaid kui ka reageerivaid strateegiaid. Esile tõstetakse isiklike vestlusi, sotsiaalmeedia kontrolli ja organisatsioonisisese suhtluse tähtsust radikaliseerumise varajases tuvastamises ja ennetamises.

Kaitseliidu kogukonna rolli äärmuslike vaadetega inimeste tuvastamisel ja ennetustöös peetakse oluliseks, rõhutades isiklike suhete ja ühtekuuluvuse tähtsust radikalismi ennetamisel ja sellele reageerimisel.

Uuring toob välja hariduslike ja informatsiooniliste meetmete tähtsuse radikaliseerumise vastases võitluses, eriti kriitilise mõtlemise ja mitmekesiste perspektiivide analüüsi oskuse edendamise. Samuti tuuakse esile sotsiaalmeedia mõju radikaliseerumisprotsessidele, rõhutades vajadust Kaitseliidu ja selle liikmete jätkuva valvsuse ja strateegiate järele, et käsitada radikalismi levikut digitaalsetes kanalites.

Kuigi Kaitseliidu liikmed ei pea organisatsiooni sisest radikaliseerumist suureks ohuks, tunnistatakse, et Kaitseliit võib potentsiaalselt pakkuda sobivat keskkonda radikalismi arenguks, mis nõuab järjepidevat tähelepanu ja ennetavaid meetmeid.

Uuringu põhjal pakutakse välja mitmeid soovitusi, mille eesmärk on parandada organisatsioonilisi protsesse ja tõsta liikmete teadlikkust ning oskusi. Soovitused hõlmavad ühtset koolitusprogrammi radikaliseerumise märkide äratundmiseks ja ennetamiseks, teavituskampaaniaid radikaliseerumise ohtude kohta, sotsiaalmeedia jälgimise ja analüüsi tööriistade kasutuselevõttu, kogukondliku lähenemise edendamist, koostööd teiste organisatsioonidega ning regulaarset tagasisidet ja hindamist, et jätkuvalt parandada radikaliseerumisvastaseid meetmeid.

Magistritöoga leiti, et Kaitseliidu jaoks on oluline jätkata riskijuhtimise, organisatsioonikultuuri arendamise ja liikmete koolitamise strateegiate arendamist, et tugevdada organisatsiooni positsiooni ja mainet julgeoleku tagajana nii rahu- kui ka kriisiolukordades.

SUMMARY

The master's thesis examined the awareness of radicalization and its detection among the volunteer leaders of the Western Territorial Defense District of the Estonian Defence League. The aim of the thesis was to determine the knowledge of these volunteer leaders regarding manifestations of radicalism and the possibilities for its detection within a national defense organization. To achieve this goal, the first chapter analyzed the theoretical nature of radicalism and radicalization based on theoretical sources.

In the second, empirical chapter, focus group interviews were conducted with the volunteer leaders of the Western Territorial Defense District. The interviews explored the leaders' previous knowledge of radicalization, how they recognize potential radicalization, their past encounters with radicalized individuals, and the potential threat they perceive from radicalized or radicalizing individuals to the organization.

The empirical study revealed that, according to the volunteer leaders, radicalization is a multifaceted phenomenon that can manifest in various forms. Detecting radicalization involves understanding not only violent or terrorist activities but also non-violent extremist views. Special attention is given to the fact that radicalization includes both violent and non-violent extreme views, and understanding it requires an awareness of how certain cultural contexts and political beliefs can facilitate this process. Interviewees mentioned cases of members potentially inclined toward radicalization, emphasizing the need to distinguish between general political discourse and extreme radicalization.

The conclusions of the study highlight that the Estonian Defence League's approach to cases of radicalism should include both preventive and reactive strategies. The importance of personal conversations, social media monitoring, and internal communication within the organization is emphasized for the early detection and prevention of radicalization.

The role of the Estonian Defence League community in identifying and preventing individuals with extremist views is considered crucial, underscoring the importance of personal relationships and cohesion in preventing and responding to radicalism.

The study highlights the importance of educational and informational measures in the fight against radicalization, particularly the promotion of critical thinking and the ability to analyze diverse perspectives. Additionally, the impact of social media on radicalization processes is emphasized, highlighting the need for the Estonian Defence League and its members to remain vigilant and develop strategies to address the spread of radicalism through digital channels.

Although members of the Estonian Defence League do not consider internal radicalization a significant threat, it is acknowledged that the organization could potentially provide a conducive environment for the development of radicalism, requiring continuous attention and preventive measures.

Based on the study, several recommendations are proposed to improve organizational processes and enhance members' awareness and skills. These recommendations include a unified training program for recognizing and preventing signs of radicalization, awareness campaigns about the dangers of radicalization, the introduction of social media monitoring and analysis tools, the promotion of a community-based approach, cooperation with other organizations, and regular feedback and evaluation to continually improve anti-radicalization measures.

The master's thesis concludes that it is essential for the Estonian Defence League to continue developing risk management, organizational culture, and member training strategies to strengthen the organization's position and reputation as a security guarantor in both peacetime and crisis situations.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Adriani, F., Horjus, J., Patassini, I. & Zanotti, M., 2023. *Radicalisation in the Armed Forces Time for a European Approach?*, Brussels: Finabel - European Army Interoperability Centre.

Ahmed, Z. S. & Bashirov, G., 2020. Religious Fundamentalism and Violent Extremism. *The Difficult Task of Peace*, January. pp. 245-260.

Akbar, A. A., 2018. Toward a Radical Imagination of Law. *New York University Law Review*, 93(3), pp. 405-479.

Alimi, E. Y., Demetriou, C. & Bosi, L., 2015. *The Dynamics of Radicalization: A Relational and Comparative Perspective*. New York: Oxford University Press.

Alonso, R. *et al.*, 2008. *Radicalisation Processes Leading to Acts of Terrorism*, Brussels: Commission European.

Ashworth, P. & Lucas, U., 2000. Achieving Empathy and Engagement: A practical approach to the design, conduct and reporting of phenomenographic research. *Studies in Higher Education*, 25(3), pp. 295-308.

Bakowski, P., 2022. *Preventing radicalisation in the European Union - How EU policy has evolved*, Brussels: European Parliament.

Balzacq, T. & Settoul, E., 2022. *Radicalization in Theory and Practice: Understanding Religious Violence in Western Europe*. Michigan: University of Michigan Press.

Barker, C., 2015. *Australian Government measures to counter violent extremism: a quick guide*, Canberra: Department of Parliamentary Services, Australian Parliament.

Barnard, A., McCosker, H. & Gerber, R., 1999. Phenomenography: A Qualitative Research Approach for Exploring Understanding in Health Care. *Qualitative Health Research*, March.9(2).

Benevento, A., 2021. The Necessity to Recognize Processes of Radicalization from a Socio-cultural Perspective. *Integrative Psychological and Behavioral Science*, 57, pp. 1418-1434.

Beršnak, J. V. & Prezelj, I., 2020. Recognizing youth radicalization in schools: Slovenian 'frontline' school workers in search of a compass. *International Sociology*, 36(1), pp. 3-140.

Blazak, R., 2022. Revisiting the White Boys From Portland to Ukraine: Anomie and Right-Wing Extremism. *American Behavioral Scientist*, 68(2), pp. 1-25.

Bloch, A., 2004. Doing social surveys. C. Seale, toim. *Researching Society and Culture*. London: Sage Publications Ltd, pp. 164-177.

Brown, R., 2021. *Research on Domestic Radicalization to Violent Extremism: Insights from Family and Friends*, Santa Monica: RAND Corporation.

Bundesamt für Verfassungsschutz, 2023. *Left-wing extremism*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.verfassungsschutz.de/EN/topics/left-wing-extremism/left-wing-extremism_node.html#doc725674bodyText1 [Kasutatud 20 detsember 2023].

Bundestag, 2018. *Rechtsextreme Vorfälle in der Bundeswehr im Jahr 2017*, Berlin: Deutscher Bundestag.

Cinelli, M. *et al.*, 2021. The echo chamber effect on social media. *PNAS*, 118(9), pp. 1-8.

Danzell, O. E. & Maisonet Montanez, L. M., 2016. Understanding the lone wolf terror phenomena: assessing current profiles. *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*, 8(2), pp. 135-159.

Davies, G., Wu, E. & Frank, R., 2023. A Witch's Brew of Grievances: The Potential Effects of COVID-19 on Radicalization to Violent Extremism. *Studies in Conflict & Terrorism*, 46(11), p. 2327–2350.

Deckard, N. D. & Jacobson, D., 2015. *The prosperous hardliner: Affluence, fundamentalism, and radicalization in Western European Muslim communities*, Louvain-la-Neuve: UCLouvain.

Deyermond, R., 2022. Security, history and the boundaries of European identity after Russia's invasion of Ukraine. *New Perspectives*, 30(3), pp. 230-235.

Dixon, A. C. & Torrey, R. A. toim-d, 1909. *The Fundamentals: A Testimony of Truth*. Los Angeles: Bible Institute of Los Angeles.

Dzhekova, R., Mancheva, M., Stoyanova, N. & Anagnostou, D., 2017. *Monitoring Radicalisation : A Framework for Risk Indicators*. 1 toim. Sofia: Center for the Study of Democracy.

Eesti Keele Instituut, 2009. Natsionalist. Rmt: Eesti keele seletav sõnaraamat, [Võrgumaterjal]. <https://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=Natsionalist&F=M> [Kasutatud 19 mai.2024].

Eesti Keele Instituut, 2009. Ideoloogia. Rmt: Eesti keele seletav sõnaraamat, [Võrgumaterjal]. <https://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=ideoloogia&F=M> [Kasutatud 19 mai.2024].

Euroopa Regioonide Komitee, 2017. *Euroopa Regioonide Komitee arvamus „Võitlus radikaliseerumise ja vägivaldse ekstremismi vastu: kohaliku ja piirkondliku tasandi ennetusmehhanismid“*, Brüssel: Euroopa Liidu Teataja.

Flade, F., 2021. The Insider Threat: Far-Right Extremism in the German Military and Police. *The CTC Sentinel*, 14(5), pp. 1-10.

Flick, U., 2009. *An Introduction to Qualitative Research*. 4 toim. Berlin: Freie Universität Berlin.

Giannopoulos, G. & Smith, H., 2021. *The landscape of hybrid threats – A conceptual model – Public version*, Luxemburg: Publications Office of the European Union.

Hafez, M. & Mullins, C., 2015. The Radicalization Puzzle: A Theoretical Synthesis of Empirical Approaches to Homegrown Extremism. *Studies in Conflict & Terrorism*, November, 38, pp. 960-961.

Hall, L. K., 2011. The Importance of Understanding Military Culture. *Social Work in Health Care*, 50(1), pp. 4-18.

Haugstvedt, H. & Koehler, D., 2023. Armed and Explosive? An Explorative Statistical Analysis of Extremist Radicalization Cases with Military Background. *Terrorism and Political Violence*, 35(3), pp. 518-532.

Helmus, T. C., Brown, R. A. & Ramchand, R., 2023. *Prevalence of Veteran Support for Extremist Groups and Extremist Beliefs*, Santa Monica: RAND Corporation.

Helmus, T. C., Byrne, H. J. & Mallory, K., 2021. *Countering Violent Extremism in the U.S. Military*, Santa Monica: RAND Corporation.

Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P., 2005. *Uuri ja kirjuta*. Tartu: Medicina.

Hood, J. C., 2005. Teaching Against the Text: The Case of Qualitative Methods. *Teaching Sociology*, 34(3), pp. 207-223.

Hunsberger, B., 1996. Religious Fundamentalism, Right-Wing Authoritarianism, and Hostility Toward Homosexuals in Non-Christian Religious Groups. *International Journal for the Psychology of Religion*, 6(1), pp. 39-49.

Hunsberger, B., Owusu, V. & Duck, R., 1999. Religion and prejudice in Ghana and Canada: Religious fundamentalism, right-wing authoritarianism and attitudes toward homosexuals and women. *International Journal for the Psychology of Religion*, 9(3), pp. 181-194.

Jensen, M. A., Yates, E. & Kane, S., 2022. *Radicalization in the Ranks: An Assessment of the Scope and Nature of Criminal Extremism in the United States Military*, Maryland: National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism (START).

Johnson, M. K. *et al.*, 2012. Facets of Right-Wing Authoritarianism Mediate the Relationship Between Religious Fundamentalism and Attitudes Toward Arabs and African Americans. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 51(1), pp. 128-142.

Järva, J., 2017. *Islamiusuliste radikaliseerumine vanglates - Eesti olukord*. Tartu: Tartu Ülikool.

Kachan, K., 2018. Evolution of Islamic radicalism during the 19th to 21st centuries, Kyiv: *Journal for the Study of Religions & Ideologies*.

Kaitseliit, 2023. *Kaitseliit üldinfo*. [Võrgumaterjal]
Leitav: <https://www.kaitseliit.ee/et/kl> [Kasutatud 20 detsember 2023]

Kaitseministeerium, 2023. *Eesti julgeolekupoliitika alused*, Tallinn: Riigi Teataja.

Kaitsepolitseiamet, 2018. *Aastaraamat 2018*, Tallinn: Kaitsepolitseiamet.

Kaitsepolitseiamet, 2023. *Kaitsepolitsei aastaraamat 2022-2023*, Tallinn: Kaitsepolitseiamet.

Kaitsepolitseiamet, 2024. *Kaitsepolitsei aastaraamat 2023-2024*, Tallinn: Kaitsepolitseiamet.

Kaitsepolitseiamet, 2023. *Äärmuslusest üldisemalt*. [Võrgumaterjal]
Leitav: <https://kapo.ee/et/content/%C3%A4%C3%A4rmuslusest-%C3%BCldisemalt/>

Kaunert, C., MacKenzie, A. & Leonard, S., 2023. Far-right foreignfighters and Ukraine: A blind spot for the European Union?. *New Journal of European Criminal Law*, 14(2), pp. 247-266.

Kitzinger, J., 1995. Introducing Focus Groups. *BMJ: British Medical Journal*, 311, pp. 299-302.

Koehler, D., 2019. *A Threat from Within? Exploring the Link Between the Extreme Right and the Military*, The Hague: The International Centre for Counter-Terrorism.

Koopmans, R., 2015. Religious Fundamentalism and Hostility against Out-groups: A Comparison of Muslims and Christians in Western Europe. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 41(1), pp. 33-57.

Kundnani, A., 2012. *Blind Spot? Security Narratives and Far-Right Violence in Europe*, Hague: International Centre for Counter-Terrorism - The Hague.

Krueger, R. A. & Casey, M. A., 2000. *Focus Groups: A Practical Guide for Applied Research*. 3rd ed. London: SAGE Publications.

Larsson, J. & Holmström, I., 2007. Phenomenographic or phenomenological analysis: does it matter? Examples from a study on anaesthesiologists' work. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, 2(1), pp. 55-64.

Lehtsaar, T., 2009. *Usulisest fundamentalismist religioonipsühholoogi pilguga*, Tartu: Akadeemiline Teoloogia Selts.

Liivik, E., 2015. Right-Wing Extremism and its Possible Impact to the Internal Security of the Republic of Estonia. *Proceedings : Estonian Academy of Security Sciences*, 14, pp. 83-116.

Limbak, K., 2017. *Politseiametnike teadlikkus radikaliseerumisest*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Maasing, H. & Kaljula, D., 2017. *Rakendusuuring: Radikaliseerumise olukord Eestis*, Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Marton, F., 1981. Phenomenography — Describing conceptions of the world around us. *Instructional Science*, 10(2), pp. 177-200.

Mason, J., 2002. *Qualitative Researching*. 2nd toim. London: Sage Publications Ltd.

Merriam, S. B., 2009. *Qualitative Research: A Guide to Design and Implementation*. San Francisco: Jossey-Bass.

Miloshevska, T., Kirkova, R. & Ivanova, T. S., 2019. The Rise of Lone Wolf Terrorism- New Challenge to Media. *Knowledge: International Journal*, 35(5), pp. 1431-1436.

Milton, D. & Mines, A., 2021. "This is War" Examining Military Experience Among the Capitol Hill Siege Participants, Washington: Program on Extremism.

Monaghan, R., 2000. Single-Issue Terrorism: A Neglected Phenomenon?. *Studies in Conflict & Terrorism*, 23(4), pp. 255-265.

Morgan, D. L., 2007. *Focus Groups as Qualitative Research*. 2nd toim. Thousand Oaks(California): Sage Publications, Inc.

Murauskaite, E., 2020. *Foreign Fighters in Ukraine: Assessing Potential Risks*, Vilnius: Vilnius Institute for Policy Analysis.

Muro, D., 2016. What does Radicalisation Look Like? Four Visualisations of Socialisation into Violent Extremism. *Notes Internacionais*, 163, pp. 1-5.

Neumann, P. R., 2017. *Countering Violent Extremism and Radicalisation that Lead to Terrorism: Ideas, Recommendations, and Good Practices from the OSCE Region*, London: OSCE.

Olszanecka, N., 2021. Future War: The Russian Perspective. *Historia i Polityka*, 36, pp. 31-43.

Omar, I. A. R., 2005. Overcoming Religiously Motivated Violence. *Cross Currents*, 55(1), pp. 77-82.

Parker, D., Lindekilde, L. & Gøtzsche-Astrup, O., 2021. Recognising and Responding to Radicalisation at the 'Frontline': Assessing the Capability of School Teachers to Recognise and Respond to Radicalisation. *British Educational Research Journal*, 47(4), p. 634–653.

Phelan, P., 2011. Fourth Generation Warfare and its Challenges for the Military and Society. *Defence Studies*, 11(1), pp. 96-119.

Pokalova, E., 2010. Framing Separatism as Terrorism: Lessons from Kosovo. *Studies in Conflict & Terrorism*, 33(5), pp. 429-447.

Politsei- ja Piirivalveamet, 2019. *Radikaliseerumise varajane märkamine ja võrgustikutöö käsiraamat kohalikele omavalitsustele. Detection and Response to Radicalisation Appearances*. Euroopa Komisjon, Sisejulgeolekufond.

Posard, M. N., Payne, L. A. & Miller, L. L., 2021. *Reducing the Risk of Extremist Activity in the U.S. Military*, Santa Monica: RAND Corporation.

Ranstorp, M., 2019. *Factbook – Islamist extremism*, Brussels: Radicalisation Awareness Network.

Rassler, D., 2022. External Impacts and the Extremism Question in the War in Ukraine: Considerations for Practitioners. *The CTC Sentinel*, 15(6), pp. 15-27.

Raun, T. U., 2009. Estonia after 1991: Identity and Integration. *East European Politics and Societies*, 23(4), pp. 526-534.

Rekawek, K., 2022. A Trickle, Not a Flood: The Limited 2022 Far-Right Foreign Fighter Mobilization to Ukraine. *The CTC Sentinel*, 15(6), pp. 6-15.

Riistan, A., 2013. *Fundamentalismi konstrueerimine*, Tartu: KVÜÕA toimetised.

Roller, M. R. & Lavrakas, P. J., 2015. *Applied qualitative research design: A total quality framework approach*. New York : The Guilford Press

RT, 2023. *Karistusseadustik*. [Võrgumaterjal]
Leitav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/184411?leiaKehtiv> [Kasutatud 20 detsmber 2023]

RT, 2020. *Kaitseliidu kodukord*. [Võrgumaterjal] Leitav:
<https://www.riigiteataja.ee/akt/128122018048?leiaKehtiv> [Kasutatud 19 mai 2024]

Sazonov, V., Koort, E., Heinsoo, P. & Paas, K., 2020. *Sisejulgeoleku hübriidohtude tutvustamine*, Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Schmid, A. P., 2013. *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*, Hague: The International Centre for Counter-Terrorism (ICCT) – The Hague.

Simi, P. & Bubolz, B. F., 2013. Military Experience, Identity Discrepancies, and FarRight Terrorism: An Exploratory Analysis. *Studies in Conflict & Terrorism*, 36(8), pp. 654-671.

Sisekaitseakadeemia, PPA & Siseministeerium, 2019. *Radikaliseerumise varajane märkamine ja võrgustikutöö : käsiraamat kohalikele omavalitsustele*, Tallinn: Politsei- ja Piirivalveamet.

Siseministeerium, 2020. *Siseturvalisuse arengukava 2020-2030*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.siseministeerium.ee/stak2030> [Kasutatud 20 detsmber 2023]

Spaaij, R. & Hamm, M. S., 2015. Key Issues and Research Agendas in LoneWolf Terrorism. *Studies in Conflict & Terrorism*, 38(3), pp. 167-178.

Sterkenburg, N., 2019. *Praktiline sissejuhatus paremäärmusluse*, Brüssel: Radicalisation Awareness Network Centre of Excellence.

U.S. Senate Committee on Armed Services, 2022. *Extremism in the Armed Forces*, Washington: The U.S. Government Publishing Office.

UNDP, 2015. *Root Causes of Radicalization in Europe and the Commonwealth of Independent States*, New York: United Nations Development Programme.

UNDP, 2016. *Preventing Violent Extremism through promoting Inclusive Development, Tolerance and Respect for Diversity*, New York: United Nations Development Programme.

Walker, L., 2022. *Jürgen Conings: One year since nation-wide manhunt gripped Belgium*. Brussels: The Brussels Times.

Van Dongen, T., Veilleux-Lepage, Y., Leidig, E. & Rigault Arkhis, H., 2022. *Right-Wing Extremism in the Military: a typology of the threat*, The Hague: The International Centre for Counter-Terrorism.

Viilup, H., 2021. *Vanglakaplanite rolliteadlikkus kinni peetavate isikute radikaliseerumise märkamisel ja sellele reageerimisel*, Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Wilner, A. S. & Dubouloz, C.-J., 2010. Homegrown terrorism and transformative learning: an interdisciplinary approach to understanding radicalization. *Global Change, Peace & Security*, 22(1), pp. 33-51.

Winter, D. A. *et al.*, 2017. *The Role of the Sub-National Authorities from the Mediterranean Region in Addressing Radicalisation and Violent Extremism of Young People*, Brussels: European Union.

Womick, J., Woody, B. & King, L. A., 2021. Religious fundamentalism, right-wing authoritarianism, and meaning in life. *Journal of personality*, 90(2), pp. 277-293.

Välisluureamet, 2018. *Eesti rahvusvahelises julgeolekukeskkonnas*, Tallinn: Välisluureamet.

LISAD

Lisa 1. Poolstruktureeritud fookusgrupi intervjuu

Taustainfo:

1. Kaitseliidu malev, üksus
2. Intervjueeritava staaž Kaitseliidus ning praegusel ametikohal juhina

Teema 1 - Millised on vabatahtlike juhtide jaoks varasemad teadmised radikaliseerumisest ?

1. Palun kirjeldage, mis on teie meelest radikaliseerumine?
2. Millistest allikatest olete te omandanud informatsiooni radikaliseerumise kohta?
3. Kuidas ja kas üldse on varasemalt Kaitseliidus räägitud radikaliseerumisest?

Teema 2 - Mille järgi Kaitseliidu Lääne maakaitseringkonna vabatahtlike juhid radikaliseerumist ära tunnevad?

1. Kirjeldage ühte võimalikku radikaliseerunud inimest, tema käitumist ja üldisi mõtteid?
2. Mis tegurid võivad mõjutada inimesi radikaliseeruma?
3. Millised märgid võivad viidata võimalikule radikaliseerumisele?

Teema 3 - Millised on vabatahtlike juhtide kokkupuuted radikaliseerunud inimestega?

1. Kas ja milliseid radikaliseerunud inimesi olete te kohanud üleüldiselt?
2. Kas ja millisel kujul olete tajunud teie Kaitseliidu liikmete võimalikku radikaliseerumist?
3. Kuidas te käitute, kui te olete tuvastanud radikaliseerunud Kaitseliitlase enda üksuses?

Teema 4 – Millist võimalikku ohtu näevad Kaitseliidu vabatahtlikud juhid organisatsioonile radikaliseerunud või radikaliseerumisele kalduvate isikute poolt?

1. Milliseid võimalikke ohte Kaitseliidule te näete radikaliseerunud inimeste poolt?
2. Kui suureks peate te radikaliseerumise ohtu Kaitseliidus?

Lisa 2. Intervjuude koodipuu

Koodipuu on esitatud järgnevas formaadis:

1. Kategooria
  - 1.1. Kood
    - 1.1.1. Alamkood

Koodi taga sulgudes esitatud number näitab mitu tsitaati antud koodi alla kuulub, teine number näitab mitmes vestluses antud kood esines.

1. Varasemad teadmised radikaliseerumisest
  - 1.1. Määratlus ja seosed (149/3)
    - 1.1.1. Agressivne
    - 1.1.2. Ideoloogia ja usk
    - 1.1.3. Poliitika
    - 1.1.4. Vastandumine
    - 1.1.5. Äärmuslus
    - 1.1.6. Üksikisik ja rühm
  - 1.2. Informatsiooni allikad (31/3)
    - 1.2.1. Meedia
    - 1.2.2. Internet
    - 1.2.3. Suhtlusringkond

- 1.2.4. Koolitusel väljaspool KL-i
- 1.3. KL-i poolt läbiviidud koolitused ja arutelud (24/3)
- 2. Radikaliseerumise tuvastamine ning radikaliseerumise põhjused
  - 2.1. Radikaliseerunud inimeste kirjeldused (47/3)
  - 2.2. Välised tundemärgid (58/3)
    - 2.2.1. Äärmuslikud vaated sotsiaalmeedias
    - 2.2.2. Visuaalsed muutused ja sümbolite kasutus
    - 2.2.3. Käitumise muutumine
    - 2.2.4. Avalik vastandumine
  - 2.3. Sotsiaalsühholoogilised tegurid (96/3)
    - 2.3.1. Pettumus ja kibestumus
    - 2.3.2. Isolatsioon ja kuuluvusvajadus
  - 2.4. Ideoloogilised ja poliitilised tegurid (23/3)
    - 2.4.1. Ideoloogia ja usk
    - 2.4.2. Poliitika
  - 2.5. Haridus ja informatsioon (13/3)
    - 2.5.1. Kriitilise mõtlemise oskus
    - 2.5.2. haridustase
    - 2.5.3. Informatsioonilised aspektid
    - 2.5.4. Sotsiaalmeedia
- 3. Kokkupuuted radikaliseerunud inimestega
  - 3.1. Väljaspool Kaitseliitu (29/3)
    - 3.1.1. Venemeelsus
    - 3.1.2. COVID-19 eitamine
  - 3.2. Kokkupuuted Kaitseliidus (36/3)
    - 3.2.1. Vastuolu KL põhimõtetega
    - 3.2.2. Poliitiliselt motiveeritud
- 4. Radikaliseerumisest tulenevad ohud
  - 4.1. Ohud organisatsioonile (43/3)
    - 4.1.1. Mainekahju
    - 4.1.2. Üksuse sisene radikaliseerumine
    - 4.1.3. Juhtimisprobleem
  - 4.2. Riski tajumise tase (59/3)
  - 4.3. Võimalikud vastureaktsioonid ja tegevused (55/3)
    - 4.3.1. Vestlus
    - 4.3.2. Mitmetasandiline suhtlus organisatsioonis
    - 4.3.3. Kogukondlik struktuur
    - 4.3.4. Ennetustöö
    - 4.3.5. Vältimine